

427. Vallstanäs (Linsunda), Norrsunda sn.

Pl. 65.

Litteratur: B 1130, L 538, D 2: 210. J. Bureus, F a 6 s. 48 n:r 40 (Bureus), s. 214 n:r 242 (Rhezelius), F a 10: 2 n:r 121 B, F a 5 n:r 267; M. Aschaneus, Collectaneum Monumentale Runicum (F b 10), s. 26—27 (UFT h. 40, 1925, s. 42); Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 134; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 423, 739; R. Dybeck, Reseberättelse 1864, 1866, 1867 (ATA); UFT h. 6 (1877), s. 18; E. Brate, Anteckningar 1908 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (F a 10: 2); Aschaneus, teckning (F b 10); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1130); Dybeck (D 2: 210); Brate foto 1908 (ATA).

Stenen står rest 20 m. V om landsvägen Stockholm—Uppsala, 100 m. S om avtagsvägen till Östuna, Vidbo och Husby-Långhundra, ung. 1½ km. N om avtagsvägen till Vallstanäs, i östra slutningen av åsen. Stenen lagades år 1940.

Stenen fanns enligt Bureus »Widh Lesunda i Norsund Sochn» (F a 6), »Widh Linsunda i Norsunda s.» (F a 10: 2), »Ledsunda» (F a 5), enligt Rhezelius »I Lindsunda Backen» (F a 6). Aschaneus anger platsen sålunda: »J Lindsunda Backan, wijd stora Allmanne vägen. En otydelig steen. Versus occidentem.» — Ransakningarna: »Wedh Linsunda finnas 2 Runsteenar.» Hadorph: »Linsunda backe vid vägen» (B 1130: »Kinsunda backe i Nors. Sockn», L 538 »Linsunda backe»). Celsius: »mitt för Vallstadnäs och Lindsunda by, vid Stockholms vägen. d. 16 Aug. 1727», Norinder i meddelande till Celsius (sept. 1727): »mitt emot Lindsunda, på östra sidan om lands-

Fig. 137. U 427. Vallstanäs, Norrsunda sn. Efter teckning av Bureus.

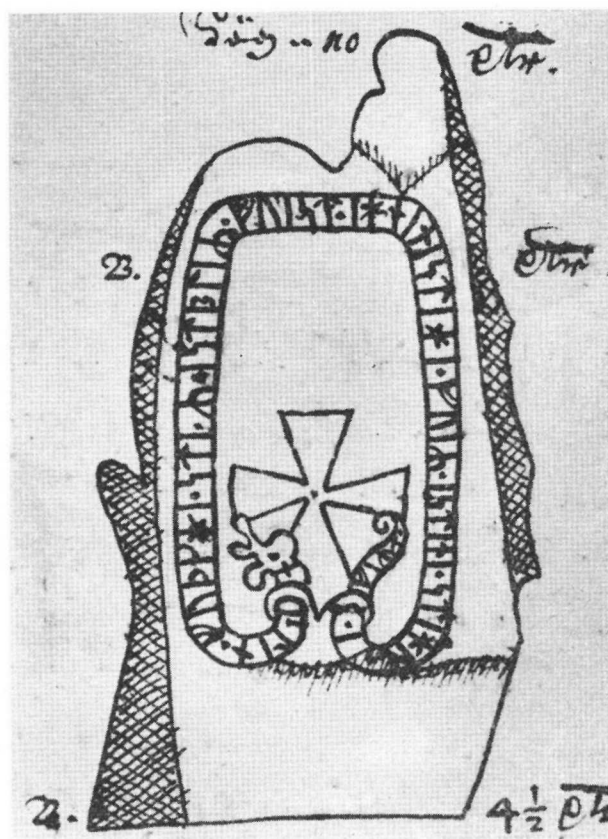

Fig. 138. U 427. Vallstanäs, Norrsunda sn. Efter teckning av Aschaneus.

vägen.» — Det måste vara denna runsten, som avses med följande anteckningar av Dybeck i hans reseberättelser: »en tilföre obekant runsten, stående såsom grindstolpe söder om Norrsunda kyrka afkalkades» (1864), »Vid Säby i Norrsunda socken (Erlinghundra härad) uppdagades af en händelse en runsten, stående såsom grindstolpe och djupt sunken i jorden. Han upptogs och restes på en löfhöjd i närheten» (1866), »Vid landsvägen på Vallstanäs egor . . . lät jag å lämplig plats resa en runsten, som förut tjent till grindstolpe och varit så djupt nedsatt, att hälften af inskriften doldes i jorden» (1867). I *Sveriges runurkunder* (D 2: 210) meddelar Dybeck: »Stenen, ännu för tre år sedan grindstolpe, står nu i sluttningen af en höjd vester om landsvägen. Inskriften, hittills otydd, lär länge nog förblifva det.» Brate lämnar rätt utförliga uppgifter: »Runstenen står rest ett stycke norr om Vallstanäs väster om landsvägen till Norrsunda kyrka nära en stuga som kallas Grindstugan, uti en beteshage i åsens sluttning. Platsen kallas dels Vallsta ladsbacke, dels Grindstubacken och ligger söder om Säby.»

Runstenen stod redan i början av 1600-talet vid stora vägen, nära Linsunda by. Den har senare blivit apterad till grindstolpe och flyttades av Dybeck på 1860-talet till sin nuvarande plats. Den var då sönderslagen i två delar, som hopfogades med järnband och dubbar. År 1940 borttogos dessa, och lagningen utfördes med stenkitt.

Ljusröd granit. Höjd 1,40 m., bredd 0,60—0,75 m. Ett stycke av toppen med inskriftslingans översta del saknas. Det fanns på 1600-talet men är borta på Dybecks teckning. Ristningen är tämligen djupt huggen. Spår av mejselhuggen äro flerstädes tydligt framträdande, t. ex. i korset.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 1130):

× · **plia** : **fupkhi** · **stir** · **istblir** : **fu**[**istihnnisti**]**hn**[**f**] **lmr** : **istini** · **stihu** · **i** . . . **firn**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

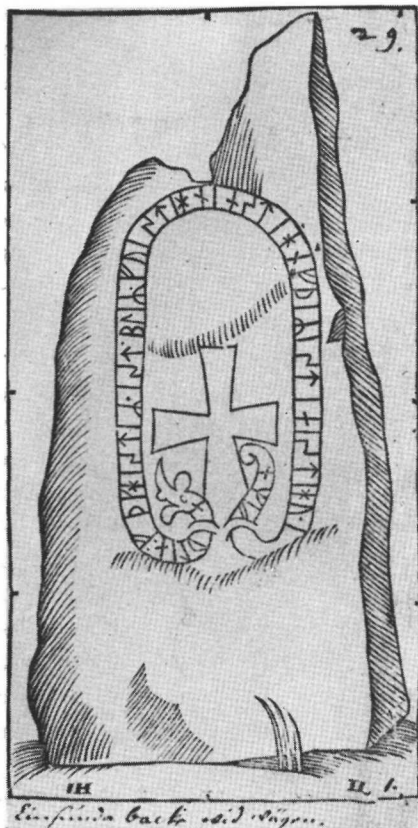

Fig. 139. U 427 Vallstanäs, Norrsunda sn.
Efter B 1130.

Till läsningen: 6 u är skadat; endast övre delen är bevarad. Runan 38 kan ha varit u eller l, men knappast þ. Bst i 39 m äro svaga, men sannolika. Efter 40 r ett streckliknande sk, möjligen ett : med en naturlig fördjupning mellan punkterna. Runan 42 är skadad men synes ha varit ett omvänt s. Runan 45 har en bst, som vinkelrätt skär hst; a eller n. Detsamma gäller inskriftens sista runa, ehuru bst där endast finnes på h. sidan av hst. Av 52 i finns endast nedre delen. 53—54 fi äro skadade.

Bureus (F a 10: 1): 1—4 † **llia**. 6 i. Sk både före och efter 14 r. Sk efter 26 t. 27—40 **ihn** · **instihn** · **fur**. 56 saknas. — Aschaneus: 4 n. Sk efter 26 t. 27—40 **ihnistihl** · **fuir** · 56 a. — Hadorph och Leitz (B 1130): 1—4 a · **plia**; 6 u saknas. Intet sk efter 10 i. 31 n har nästan vinkelrät bst; kan även läsas a. 38—40 **pir**. Intet sk efter 40 r och 46 i. — Dybeck: 6 i. Sk både före och efter 14 r. 36 n saknas, liksom 38 l. 39 i, 52 s. — Brate: 6 i. Sk både före och efter 14 r. 38—40 **pir**, 52 s. 56 uppfattar Brate som ett sk, svarande mot sk vid inskriftens början.

Inskriften, som är anbragt i en slinga, vilken på vanligt sätt går runt stenens ytterkanter från vänster till höger, innehåller runor, men de ge icke någon språklig mening. Här och var igenfinns man tydliga spår av runornas ordning i runraden. Ristaren har tydligen varit runkunnig, men knappast språkkunnig. Han har icke avsett att åstadkomma en tydbar inskrift.

Att han icke varit någon van runristare framgår av den mycket enkla ornamentiken och av själva huggningstekniken.

Bureus upptager inskriften i »*Monumentorum Tomus Eorum, quorum literæ sunt adhuc ignoratæ*», tillsammans med Rök-stenen, Krogsta-stenen, Malsta- och Tuna-stenarna och andra icke tolkade inskrifter. Dybeck anmärker, att »inskriften, hittills otydd, lärer länge nog förblifva det».

428. Viggeby, Norrsunda sn.

Pl. 65.

Litteratur: B 183, L 536, D 2:207. J. Bureus, F a 6 s. 214 n:r 244 (Rhezelius), F a 5 n:r 269, F a 1 s. 61; M. Aschaneus, *Collectaneum Monumentale Runicum* (F b 10), s. 30—31 (UFT h. 40, 1925, s. 44); *Ransakningarna 1667—84*; J. Hadorph, *Resejournal 1682*; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 134; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 266, 739; UFT h. 6 (1877), s. 17; E. Brate, *Anteckningar 1908* (ATA); Brev från E. Brate till Riksantikvarien Salin 6/1 1916 (ATA); VHA Akad:s förvaltningsutskotts protokoll 29/1 1916 (ATA); G. Gihl i UFT h. 40 (1925), s. 75.

Äldre avbildningar: Aschaneus, teckning (F b 10); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 3 och B 183); Dybeck a. a.; Brate foto 1908, 1916 (ATA); R. Fernqvist foto 1925 (ATA).

Runstenen står vid Viggeby, 3 m. S. om vägen Norrsunda kyrka—Rosersbergs station, omkring 200 m. N om järnvägen. I närheten finnes ett gravfält med stensättningar av olika slag. Ristningen vetter utåt vägen, alltså mot NNV. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindholm».

Äldre uppgifter om runstenen finnas fr. o. m. 1600-talet. Enligt Rhezelius (F a 6) stod den »Widh Wiggeby», enligt Bureus (F a 5): »Wigby», enligt Aschaneus (F b 10) »Wijdh Wijgeby, som nu kallass rectius Wigeby, a Wigi eller Wiger. Versus orientem solis». Denna runsten är, säger Aschaneus, »spruckin i 3. stycker»; och samma uppgift lämnas av Rhezelius och Bureus. I själva verket bestod runstenen av fyra delar, vilket tydligt framgår av Aschaneus' teckning. De voro ännu alla i behåll, och ristningen är därför på Aschaneus' teckning fullständig. Ett mindre stycke upptill på h. sidan saknas redan på träsnittet i *Bautil* och är alltså förkommet. — I *Ransakningarna* omtalas »Vppå Wiggeby backan 1 Runsteen». Hadorph har endast anteckningen »Wiggeby fragm.» (inskriften anföres icke). Peringskiölds *Monumenta* 3: »Wickeby eller Wiggeby i byn» (B 183: »Wikby», L 536: »Wickeby, i byen»). Celsius: »Wiggeby i Norrsunda på backen, sönderslagen i 3 stycken. Vidi 28 jun. 1728.» Redan året förut hade Celsius fått inskriften meddelad av Norinder: »På Wiggeby backen, sönderslagen i 3^{ne} stycken.» — Dybeck: »Wickby. Ungefär hälften af en runsten som nu står invid den genom byn gående körvägen till Rosersberg.» Endast den vänstra hälften av stenen finnes på Dybecks teckning. De båda stycken, som tillsammans utgjorde stenens högra halva, voro sålunda förkomna. Ett av dem återfanns några år senare av studenten C. M. Bolm i Rosersbergs park. Det andra (fotstycket av högra halvan) fanns på sin plats vid Brates besök 1908. År 1916 hade Slottsförvaltningen på Rosersberg erbjudit sig att hopsätta och resa stenen och därvid eventuellt flytta den till Rosersbergs park. Vitterhetsakademiens förvaltningsutskott beslöt, att om runstenen vid undersökning visade sig ha ursprungligen stått vid Wiggeby, skulle den resas där. »Skulle däremot stenens ursprungliga plats icke med säkerhet kunna bestämmas, hade Utskottet intet att erinra emot att stenen restes i Rosersbergs slottspark.» Runstenen lagades och restes samma år 1916 på sin ursprungliga plats vid Viggeby. Någon flyttning till Rosersberg blev sålunda icke av.

Röd granit. Mäktigt stenblock av stora dimensioner. Höjd 2,56 m., bredd 2,06 m. Ristningen är djupt och jämnt huggen, väl bevarad. Runorna äro ovanligt stora; slingans bredd är

Fig. 140. U 428. Viggeby, Norrsunda sn. Efter teckning av Aschaneus.

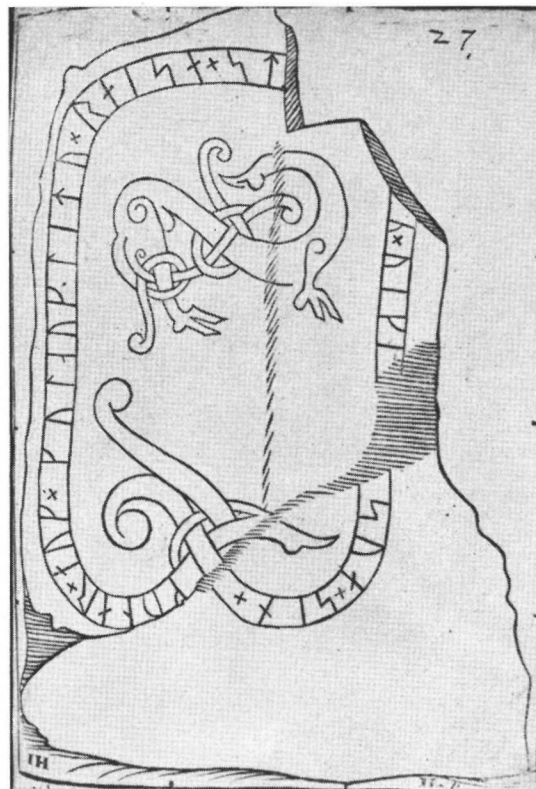

Fig. 141. U 428. Viggeby, Norrsunda sn. Efter B 183.

11—12 cm. Ristningen är skadad, särskilt på h. sidan. Ett stort stycke upptill på h. sidan är avslaget och förkommet.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Aschaneus):

× **kunar** × **auk** × **kulaug** × **litu** × **raisa** × **st^{ain}** × **ifti^r** × **uiki a** . . . × **sun sin** ×

Gunnarr och Gullaug letu ræisa stæin æftir . . . , sun sinn.

»Gunnar och Gullög läto resa stenen efter . . . , sin son.»

Till läsningen: Övre delen av 1—3 **kun** är skadad genom spricka i stenen. Huruvida 1 **k** har varit stunget, kan därför icke avgöras. Icke stungna äro 9 och 36 **k**. Tydligt stunget är däremot 14 **g**. Av 33 **r** återstår övre delen av hst (svagt) och h. bst. Av 38 **a** nedre delen av hst och v. delen av bst. Intet sk efter 41 **n**. Sk × vid inskriftens början är fullt tydligt, men det står långt framför 1 **k**, strax nedanför rundjurets huvud.

Rhezelius: **kunar** × **auk** × **kulauk** × **litu** × **raisa** × **st . . . r** + **uiki . . .** + **sun** + **sin** ×. — Aschaneus: × · **kunar** + **auk** + **kulauk** **litu** + **raisa** + **stain** + **iftir** + **uiki** + **sun** + **sin** +. Aschaneus teckning anger icke, att någon del av inskriften varit förstörd. Den är synnerligen jämnt fördelad på hela runslingan. Mellan 37 **i** och 39 **s** finnes endast normalt avstånd. Detta är bevisligen felaktigt. Tydligt har stenen på högra sidan sett ut på precis samma sätt som nu, d. v. s. vad som eventuellt har funnits här av inskrift, har redan varit förstört. — Hadorph och Leitz: Intet sk framför 1 **k**. 14 **k**. Upptill på h. sidan saknas samma stycke av stenen som nu, mellan 25 **t** och 33 **r**. Efter

34—37 **uiki** saknas 38 **a**, och genom skraffering anges, att stenytan är skadad. Intet sk framför 39 **s**, men väl framför 42 **s**. — Celsius, som själv 1728 granskade inskriften: 14 **g**, 32—44 **æ × uiki . . . sun × sin × - . . .**. — Dybeck fann endast ett av de tre stycken, vari stenen var kluven, med inskriftens början. 14 **g**.

Tolkningens svårighet ligger i inskriftens slut. Redan i början av 1600-talet var den stora stenen sönderlagen i tre stycken. Mellan de båda styckena på h. sidan hade en större skärva fallit av och förkommit. Härigenom har uppkommit en lucka i inskriften mellan 37 **i** och 39 **s**. Här har funnits plats för 4 à 5 runor. I kanten av själva skadan står obestriddligen ett **a**, såsom först C. M. Bolm har iakttagit (*UFT* h. 6, s. 17). Avståndet mellan denna runa och den föregående 37 **i** är emellertid stort, avsevärt större än det normala runavståndet i inskriften. Någon runa har med säkerhet icke funnits här; det måste ovillkorligen i så fall ha funnits några spår kvar, åtminstone närmast ramlinjerna, som äro fullt tydliga. Däremot är det ingalunda utslutet, att här har funnits ett skiljetecken ×, som med tiden har blivit helt utplånat. Flera av inskriftens skiljetecken äro svaga och grunda. 37 **i** har sålunda avslutat ett ord, och 38 **a** har börjat ett nytt. Namnet på den döde har varit **uiki**, och därefter har följt ett ord på sannolikt 4 runor, börjande med **a**. Ett skiljetecken är bevarat framför 39 **s**, visserligen tämligen svagt, men dock säkert. Det förstörda ordet kan ha varit antingen en bestämning till det föregående namnet **uiki** eller till det följande **sun sin**. I senare fallet kunde man förmoda ett **ain** (ack. sg. m.) eller **aina** (ack. sg. m. best. f.) med betydelsen 'ende'. — I varje fall kan man näppeligen föra 38 **a** samman med 34—37 **uiki** och läsa **uikia**, vilket i *UFT* h. 6, s. 17 uppfattas som ack. av namnet **uiki** Vigge.

Ett mansnamn *Vigir* eller *Vikir* är f. ö. icke känt. Om kvinnonamnet *Guðlaug* se Sö 263.

Enligt G. Gihl är det sannolikt, »att Viggeby-stenen gjorts av Fot eller efter mönster av en av Fots stenar». Gihl framhåller särskilt likheten med L 304 Broby, Funby sn, som enligt v. Friesen (*Upplands runstenar*, s. 49) är ristad av Fot.

429. Åshusby, Norrsunda sn.

Pl. 66.

Litteratur: B 181, L 531, D 2: 205. J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 128; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 99, 261, 739; *UFT* h. 6 (1877), s. 16; E. Brate, *Anteckningar* 1908 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Peringskiöld och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 181); Dybeck a. a.; Brate foto 1908 (ATA).

Runstenen står 2,5 m. N om landsvägen Norrsunda kyrka—Skånela kyrka, inemot 2 km. Ö om Norrsunda kyrka, 30 m. SSÖ om torpet Runsten. Ristningen är vänd åt S, alltså mot vägen. Platsen finnes utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindholm». Stenen, som har varit djupt nedsjunken, togs upp och restes år 1942 på samma plats.

Stenen finnes upptagen i Peringskiölds samlingar, med ett träsnitt signerat av honom och Hadorph. Platsen betecknas: »Husby Örn i Norsunda sochn» (B 181: »Husby ören», L 531: »Husby, ören»). Celsius har fått inskriften meddelad av Norinder, men har själv besökt platsen d. 28 juni 1728: »Uti Åshusby beteshage brede vid vägen, emellan Norrsunda och Skånla.» Celsius har tillagt: »Vacker ort här omkring.» Dybeck: »Står lutande invid väggen till ett ut-hus, hörande till torplägenheten Runsten.» År 1908, då Brate undersökte inskriften, stod den på samma plats som nu. »Örn» (øŋ) är enligt Brate namn på »omgivningarne till den bro, som leder landsvägen över ett vattendrag ett stycke väster om torpet. En 90-åring i en stuga där-bredvid förklarade 'örn' hava betydelsen 'strömdike'».

Fig. 142. U 429. Åshusby, Norrsunda sn. Efter B 181.

Gnejs, glimmerrik, med gröngrå yta. Höjd 1,20 m., bredd nedtill 1 m. Stenen har en triangelliknande form, med toppen avslagen. Stenytan är skrovlig och ojäm. Ristningen är grund och bred, utförd med grova, icke tilljämnade mejselhugg. Stenen är något, ehuru icke mycket vittrad.

Inskrift:

· purir · auk · hrupa · litu · raisa · stain · pinsa · iftir · burkulf · faður sin

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

Þorir ok Hroða letu reisa stein þennsa æftir Borgulf, faður sinn.

»Tore och Roda läto resa denna sten efter Borgulv, sin fader.»

Till läsningen: 9—13 **hrupa** är fullt säkert. 33 **i** är icke stunget; icke heller 41 **k**. Runorna 50—52 **sin** stå utanför slingan. — Hadorph och Leitz: 33 **i** icke stunget; däremot 36 **e**. — Celsius: 33 **e**, 42 **i**. 50—52 **sin** saknas. »Skrefvorna i stenen tilläto intet mehr.» — Dybeck: 33 **i**, 36 **e**. — Brate: 33 **e**, 36 **i**.

Namnet *Borgulfr* är — utom från U 429 och U 430, där det betecknar samma person — känt endast från en svensk inskrift: U 444 vid Bromsta i grannsocknen Odensala. Från medeltida diplom finnes ett ensamt belägg. Namnet är f. ö. icke belagt, varken i Danmark eller i Norge och på Island. — 9—13 **hrupa** bör, av formen att döma, vara ett kvinnonamn. Det bör återge ett *Hroða*, vilket sannolikt skall uppfattas som ett kortnamn till sådana tvåledade kvinno-
namn som isl. *Hróðný*, *Hróðgerðr*, *Hróðbiörg*, fsv. *Rodhgærdh*, *Rodhælf*.

430. Åshusby, Norrsunda sn. Nu i Norrsunda kyrka.

Pl. 66.

Litteratur: B 182, L 541. J. Bureus, F a 6 s. 40, 41 n:r 12 (Bureus), F a 5 n:r 265, F a 1 s. 61; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 134; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 259. 739; UFT h. 6 (1687), s. 18; Brev från komminister C. J. Moberg till Riksantikvarien H. Hildebrand ^{12/6} 1889 (ATA); VHA Akad:s Månadsblad 1890, s. 106; O. v. Friesen, Anteckningar 1899—1901 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1908 (ATA).

Äldre avbildningar: Träsnitt, osignerat (i Peringskiölds Monumenta och B 182); Brate foto 1908 (ATA).

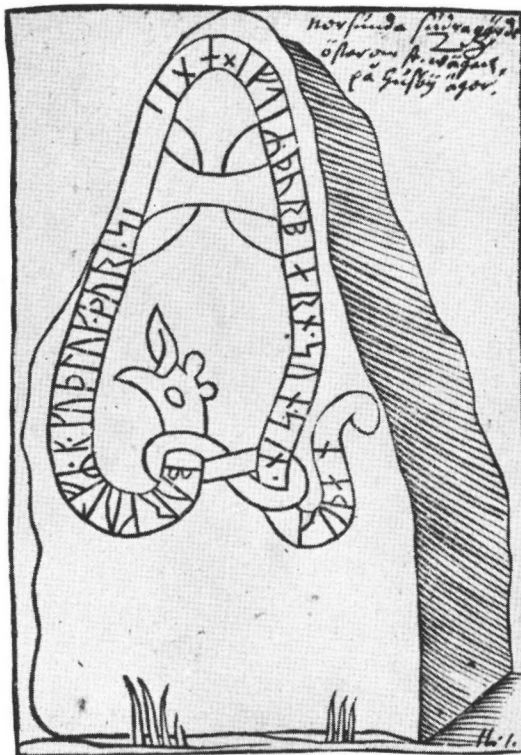

Fig. 143. U 430. Åshusby, Norrsunda sn.
Efter B 182.

Runstenen omtalas första gången av Bureus. Han har besökt platsen den 20 juni 1626 »orienté sole». Stenen låg då »näst sunnan Norsunda kyrkia», »söder från Norsunda kyrkia i en dikes Reen». I F a 5 är överskriften: »Sunnan kyrkian i gärdet liggjande.» Hadorph betecknar platsen: »Åhs Husby ägor på stora Norsunda gärde.» I Peringskiölds *Monumenta* finnes anteckningen: »Norsunda södra gärde, öster om st. vägen, på Husby ägor» (B 182: »Husby», L 541: »Husby ägor»). Norinder har meddelat Celsius, att stenen fanns »På Åhs Husby stora gärde, på östra sidan om Landsvägen, i ett dike». Celsius har senare (den 28 juni 1728) själv besökt platsen: »Denna sten ligger par stenkast på högra handen ifrån Landsvägen i Norrsunda och Åshusby stora gärde, litet fram om Norrsunda kyrkia i ett dike in i åkeren, när man kommer från Märsta», »straxt vid milstolpen». Sedermera har stenen varit förkommen; den är icke omtalad av Dybeck. År 1889 anmäldes till Riksantikvarien, att »2^{ne} runstenar, hvilka lågo i en åker, tillhörande hemmanet N:o 1 i Åshusby by, blifvit söndersprängda. Detta har dock icke skett i afsigt att skada, utan af den orsak, att runskriften befanns på undre sidan af stenarne, och kunde icke upptäckas innan bitarne upptogos.» Det är U 430 och U 431 som avses.

Brate har om U 430 antecknat: »Runstenen anträffades på gärdet mellan Åshusby och stora landsvägen mellan Hammarby och Norrsunda kyrkor i närheten av landsvägen, utmed vilken den alltså troligtvis fordom varit uppställd; den låg i jorden med runsidan nedåt och blev därför söndersprängd. Den runsten, som är uppsatt till vänster om dörren i Norrsunda kyrka [U 431], låg i ett dike ett stycke därifrån litet längre åt söder.» Av allt att döma låg stenen fortfarande kvar på samma plats, där den först påträffats av Bureus. Senare har den emellertid blivit bortförd från åkern; den låg år 1904 och ännu 1936 bland järnskrot och stenar i en grop V om gästgivargården och ung. 350 m. Ö om Norrsunda kyrka, 20 m. N om landsvägen Norrsunda kyrka—Skånåla kyrka. Sommaren 1940 fördes den till Norrsunda kyrka, där den lagades och uppställdes i vapenhuset.

Grå, ej särdeles vacker granit. Höjd 0,80 m., bredd 0,60 m. Smala, fina ristningslinjer, i allmänhet fullt tydliga.

Inskrift (med det inom [ ] tillagt efter äldre läsningar):

bur[**kulfr**] + **uk** + **kuþluk** + **þu ris**[**tu stain þina**] × **iftir** × **þurbiarn su**[**n · sin · kuþan**]

Borgulfr ok Guðlaug þau væistu stæin þenna æftir Þorbiorn, sun sinn goðan.

»Borgulv och Gudlög de reste denna sten efter Torbjörn, sin gode son.»

Till läsningen: 1—3 **bur** är tydligt. Följande runor saknas, till 8 **r**, varav endast en del av h. bst är bevarad. Sk efter 8 **r** är osäkert. Den följande runan (9) har en egendomlig form, närmast liknande ett **r**, men betydligt avvikande från inskriftens **r** runor. Utan tvivel är det, såsom redan Bureus och Celsius oberoende av varandra ha insett, en binderuna för **uk**. »Är visserlig kommit deraf at Runomästaren sig förhuggit och allenast huggit **k**, när han skulle skriva **uk** och sedan **k** var huggit måste han tillsättia **u** der vid» (Celsius). Förklaringen är sannolikt riktig och är ett intressant exempel på hur en binderuna rent tillfälligtvis har kommit till. 10 **k** är icke stunget. Fr. o. m. 13 **l** är övre delen av runorna skadad ända till 31 **a**. Om 15 **k** varit stunget, kan därför ej avgöras. Intet sk efter 17 **u**. 19 **i** är icke stunget. Av 21—22 **tu** finns blott nedersta delen kvar. Det följande ordet 23—27 **stain** är alldeles borta, utom hst:s nedersta del i 27 **n**. Även av 28 **þ** finns endast en rest av hst. 29—31 **ina** är klart. 32 **i** är sannolikt icke stunget. Intet sk efter 44 **n**. Bst i 40 **b** äro mycket små ringar, mindre än i 1 **b**. Av 46 **u** saknas bst:s nedre del. Återstoden av inskriften är förstörd.

Bureus återger inskriften i sin helhet. Slutet är hos honom: **sun · sin · kuþ · hialbi · an**. Detta är uppenbarligen felaktigt. Bureus har i sina anteckningar av förbiseende fått in ordet **hialbi** mellan **kuþ** och **an**. Ett annat fel i Bureus' läsning är, att 28—31 **þina** saknas. 32 **e**. — Hadorph och B 182: Sk före och efter 9 **uk**. Sk efter 19 **i**. På v. sidan saknas samma runor som nu. 32 **i**. Sk efter 44 **n**, 47 **n**, 50 **n**. — Celsius har samma läsning som B 182, utom att 32 **e** är stunget. — O. v. Friesen: 32 **e**; efter 44 **n** möjligen ett sk. — Brate: 32 **e**.

U 430 är en synnerligen klumpigt utförd ristning. Rundjurets huvud med sitt runda öga är detsamma som på U 161 och 276. Korset upptill är mycket enkelt, men har en ovanlig, intressant form.

Om mansnamnet *Borgulfr* se U 429, om kvinnonamnet *Guðlaug* Sö 263. Den Borgulv, som jämte sin hustru Gudlög har rest denna sten, är uppenbarligen samme man, över vilken U 429 på samma plats är rest. Härav framgår, att U 429 är yngre än U 430. Ristningen på denna sten ansluter, såsom redan nämnt, till en tidig grupp av uppländska runstenar.

431. Åshusby, Norrsunda sn. Nu i Norrsunda kyrka.

Pl. 67.

Litteratur: Brev från komminister C. J. Moberg till Riksantikvarien H. Hildebrand 12/6 1889 (ATA); VHA-Akad:s Månadsblad 1890, s. 106; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 40, Anteckningar 1907 (ATA); O. Montelius i Fornvännen 1914, s. 114; Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 49 f.

Äldre avbildning: B. Salin, blyertsteckning (ATA); Brate foto 1907 (ATA); J. Roosval 1911 (i: Sveriges kyrkor); R. Fernqvist foto 1925 (ATA).

Runstenen anträffades, i likhet med U 430, år 1889 i Åshusby gästgivaregårds gårde mellan kyrkan och landsvägen, ett litet stycke S om vägen upp till kyrkan, då man sprängde bort stenar för odling. Då stenen låg med runorna nedåt, blev den söndersprängd, och först då styckena vändes, upptäckte man, att det var en runsten. Den lagades med cement och fördes till kyrkan, där den uppställdes i vapenhuset t. v. om ingången till kyrkan.

Blågrå gnejs. Höjd 1,95 m., bredd (nedtill) 0,70 m. Ristningens höjd 1,29 m., bredd 0,69—0,65 m. Ytan är ovanligt jämn, såväl på framsidan som på sidorna, som likväl ej begagnats för

ristning. Ristningslinjerna äro fina och smala, men i allmänhet djupa. Ristningen är på det hela taget tydlig och väl bevarad.

Inskriften är anbragt inom en djurkropp, som löper runt om stenen och slutligen från höger går upp på stenens mittparti, där den omedelbart övergår i nedersta armen på det här anbragta korset.

Inskrift:

tufa auk hominkr litu rita stin þino · abtir kunor sun sin · in - - hon uar tau - r mir krikium
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65   70
 ut · kup hialbi honsalukups m - - iR
           75   80   85   90   95

Tofa ok Hæmingr letu retta stein þenna æftir Gunnar, sun sinn. En hann var dauðr meðr Grikkium ut. Guð hialpi hans salu ok Guðs modir.

»Tova och Häming läto uppresa denna sten efter Gunnar, sin son. Men han blev död ute bland grekerna. Gud hjälpe hans själ och Guds moder.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. En ornamentslinje, som korsar runslingan, tjänstgör som hst i 4 a. Alla runorna i 8—14 hominkr äro fullt säkra. H. bst i 24 t har försvunnit i den grop, som här finnes i stenen, men har säkerligen en gång funnits. I 33 t återstår däremot nu endast h. bst.; stenen är skadad mellan 32 b och 33 t. 36 k är icke stunget; icke heller 65, 74, 90 k. Efter 48 n finnas två tydliga stavar, delvis skadade genom en spricka, som går mitt över dem. Det synas ha varit två parallella, raka streck; avståndet dem emellan är upptill 1½, nedtill drygt 2 cm. Inga bistavar kunna spåras, men möjligen har den spricka, som korsar i sned riktning (som bst i n), varit upphuggen och förenat de båda strecken. Det ser ut som ett H, och möjligen är det ett latinskt H (snarare än en urnordisk runa h), som ristaren av misstag huggit. 55 a är skadat. Bst i 58 a är vinkelrät mot hst. På grund av skada i stenen saknas nedre delen av bst i 59 u och hela följande runa (60); av 61 r finns endast hst:s och bst:s nedersta del. Därefter är stenen kantstött och övre delen av 62—71 mir krikium skadad. 63 i är icke stunget. I 71 m är h. bst något osäker. Som hst i 79 a och 80 l tjänstgöra ett par korsande slinglinjer. Runan 88 är l, icke t. Över de sista 5 runorna går samma spricka, som som har förstört delar av ordet 57—61 tauþr. Av 95 u finns endast övre delen av hst, av r. 96 intet, av 97 i och 98 r endast nedre delen. — Brate förmodar, att de båda strecken 49—50 utgöra en felristning. Ristaren har hoppat över h och huggit on; sedan har han upptäckt sitt fel och huggit om hela ordet 51—53 hon.

Om kvinnonamnet *Tofa* se U 199, om mansnamnet *Hæmingr* U 101. Formen *hominkr* är ensamstående; runan o är här tecken för nasalerat æ.

Anmärkningsvärt är, att modern i inskriften nämnes före fadern. Det är icke det vanliga. Om sonen, Gunnar, över vilken föräldrarna rest minnesvården, meddelas, att »han blev död ute bland grekerna», d. v. s. i Grekland. Riktningssadverbet *ut* står här i stället för befintlighetsadverbet *uti*. Måhända har ristaren endast av förbiseende uteglömt en runa. Tänkbart är ock, att han varit influerad av uttrycket *han for ut*. *mir* för *medr*, med bortfall av ð och övergång *r > r* efter palatal vokal, förekommer även i Rök-inskriften (2 ggr) och på Landeryd-stenen (Ög 111). Jfr A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* § 244: 4.

Skiljetecken förekommer i inskriften endast 3 gånger, mellan satser eller större sammanhängande ordgrupper. Vidare användes o-runan som tecken för nasalerat a: *hominkr*, *þino*, *kunor*, *hon*, *hons*. Dessa båda drag tillsammans tyda på att ristaren är Åsmund Kåreson, såsom redan Brate har antagit. Runorna ha den för Åsmund typiska formen, bl. a. a-, n- och o-runorna med ensidiga bistavar, s-runan med vågrät mellanstapel. Typiska för Åsmund äro också formerna *rita* och *abtir*. Fastän icke signerad, kan U 431 därför med stor säkerhet attribueras till Åsmund. Åsmund har i Norrsunda socken utfört tre ristningar: U 418, U 419 och U 431; ingen av dem är signerad.

432. Åshusby, Norrsunda sn.

I en rapport till Vitterhetsakademien den 15 aug. 1886 angående en besiktning av fornminnena vid Åshusby meddelar Hans Hildebrand följande: »Vid grustagen fann jag en hittills okänd runsten, söndersprängd med krut i nio stycken. Med tre mans biträde lyckades jag sammanlägga styckena, så att stenen ligger nu fullständig; endast en skärfva felas, som sannolikt hade den viktigaste delen af inskriften. Det återstående lyder: Vikinkr lit raisa stain at suni sina Kruk auk Asbiarn Suain pisi var . . . suni ki-t kirpa.» De grustag, som här åsyftas, ha varit belägna på södra sidan av åsen. Inga senare uppgifter finnas om runstenen, och den torde vara förkommen.

Inskriften var sålunda:

vikinkr lit raisa stain at suni sina kruk auk asbiarn suain pisi uar . . . suni ki - t kirpa

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

Vikingr let ræisa stæin at syni sina Krok ok Asbjörn. Svæinn þessi var . . .

»Viking lät resa stenen efter sina söner Krok och Åsbjörn. Denne sven var . . .»

Om namnet *Vikingr* se Sö 182, om namnet *Krok* U 32.

Åshusby, Norrsunda sn.

O. Celsius har vid sitt besök i Norrsunda den 26 juni 1728 gjort följande anteckning (F m 60: 2, s. 438): »Åshusby i Norsunda. En sten rund, och öfver par alnar hög, bred som spann, flaat ofvan på hvarest † såsom ett bomärke är uthuggit. Söder från byn på backen. Flere sådana kulriga stenar finnas på backen bland buskarna, men ike något påskrifvit.» Med backen S om byn menar Celsius givetvis åsen, där ett betydande gravfält funnits, delvis förstört i senare tid genom grustäkt. I en redogörelse för fornlämningarna vid Åshusby från år 1866

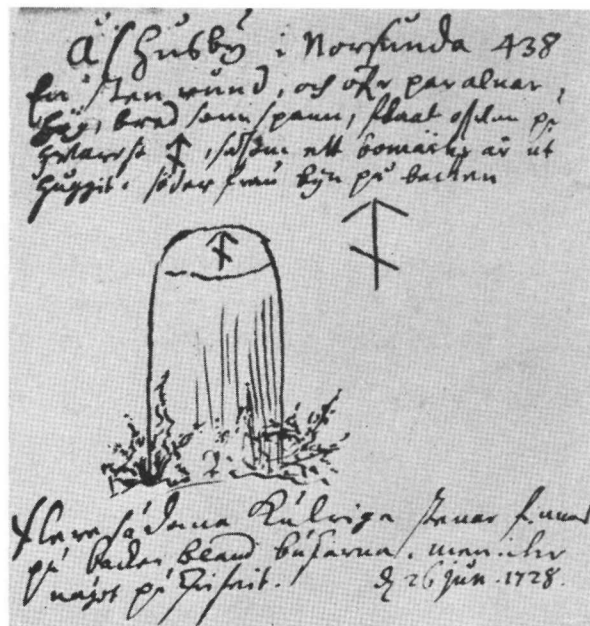

Fig. 144. Åshusby, Norrsunda sn. Efter teckning av O. Celsius.

(ATA) meddelar Hans Hildebrand: »På graffältet stod fordom . . . tre resta stenar. Dessa äro undanflyttade och resta i sjelfva ås-slutningen, der de tillsvidare äro skyddade. Men tätt invid är byns grusgrop, hvars utvidgning snart nog torde vålla stenarnas fall, såvida icke någon skyddsåtgärd vidtages. En sådan är så mycket mer angelägen, som en af stenarne är synnerligen märklig genom att den på toppen har inristade tvenne samstafva runor †.»

433. Husby-Ärlinghundra kyrka.

Pl. 68.

Litteratur: B 177, L 543, D 2: 212. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 136; UFT h. 2 (1872), s. 30; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA); Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 20.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 177); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen sitter inmurad på utsidan av södra kyrkväggen, 1 m. Ö om vapenhuset, 0,30—0,40 m. över marken, under ett fönster.

Det är sannolikt denna runsten, som avses i *Ransakningarna*: »Vthi Husseby Kyrkiomur finnes een Runsteen.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes anteckningen: »Husby Södra Kyrkemur» (B 177: »Kyrkomuren», L 543: »S. kyrkomuren»). Ristningen har senare varit dold av rappningen men blev år 1870 (enligt Dybeck) avtäckt.

Rödgrå granit. Längd 1,04 m., bredd 0,45—0,60 m. Ytan är slät. Ristningen är jämnt och väl huggen och synnerligen väl bevarad.

Inskrift:

× · biarn · finuiþar · sun · lit · raisa · stain · eftir · sik · sialfan ·

Biorn, Finnvidar sunn, let reisa stæin æftir sik sialfan.

»Björn, Finnvids son, lät resa stenen efter sig själv.»

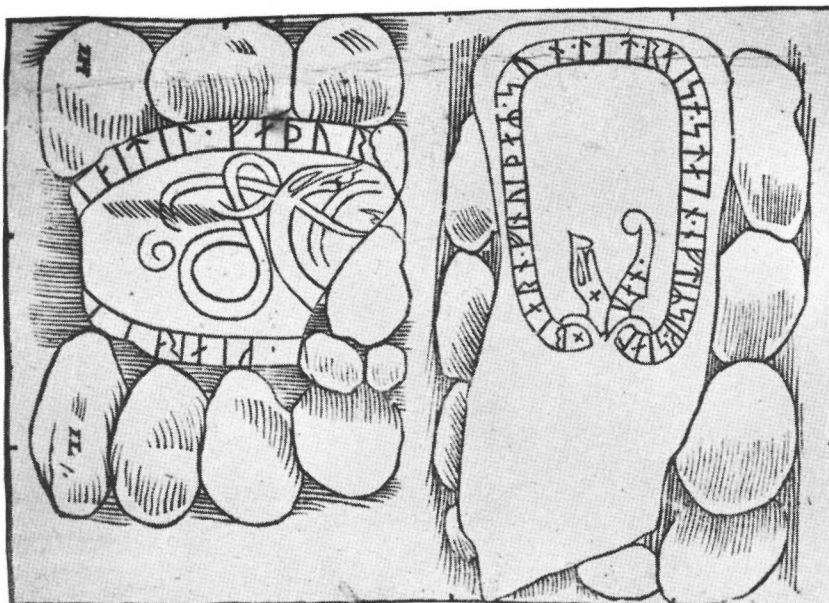

Fig. 145. U 433 och 434. Husby-Ärlinghundra kyrka. Efter B 177.

Till läsningen: I rundjurets hals finnes ett tydligt sk ×, framför 1 **b** en punkt, det vanliga sk mellan orden i inskriften. 18 **i** är icke stunget. Säkert stunget (med en tydlig prick) är däremot 30 **e**. — Hadorph har, i sin uppteckning av inskriften: 42 **u**; träsnittet (B 177) har en upp- och nedvänd **u**-runa. Framför 1 **b** ett ×; likaså Dybeck och Brate. — Dybeck: 42 **f**. — Brate 18, 30 **e**, 42 **f**.

Björn, Finnvids son, förekommer även i inskriften på U 130, som han har låtit rista efter Olev, sin broder. Det omtalas här, att bröderna hörde hemma i Älgesta, som var »deras odal och ättarv». Denna gård ligger 1 km. N om Husby-Ärlinghundra kyrka. Var runstenen U 433, som sedan tidig medeltid suttit inmurad i kyrkväggen, ursprungligen har stått, är obekant. Det kan ha varit vid fädernegården Älgesta, varifrån den då har blivit förd till kyrkan i samband med kyrkobygget.

Det är en liten och mycket enkel sten, som Björn har låtit resa till minne av sig själv. Vida mera betydande, både konstnärligt och språkligt, är den ristning, som han lät utföra på hällen vid Nora till sin broders minne (U 130).

434. Husby-Ärlinghundra kyrka.

Litteratur: B 177, L 544, D 2: 213. J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 136; UFT h. 2 (1872), s. 31.

Avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 177); Dybeck a. a.

Detta fragment av en runsten fanns, enligt anteckning i Peringskiölds *Monumenta*, i »Husby venstra stiglucka» (B 177: »Kyrkomuren», L 544: »V. stigluckan»). På 1720-talet nedrevos de båda stigluckorna, och nya uppfördes i stället. Dessa ha funnits kvar till år 1834. Dybeck fann ett stycke av stenen »i nordvestra bogårdshörnet». Tydligen har stenen blivit sönderslagen. Under senare tid har intet kunnat återfinnas.

Fragmentet har varit ung. 0,90 m. långt och 0,70 m. brett. Det kan ha tillhört övre delen av en runsten, men själva toppen har varit avslagen. Både början och slutet av inskriften saknas därför.

Inskrift:

... · **kiara** · **r** - ... - **kitil** · **faþur** ...

... *gæra* ... *Kætill*, *faður* ...

»... göra ... Kättil, (sin) fader ...»

Till läsningen: 6 **r** finnes endast hos Dybeck. Runan 9 har sannolikt varit **k**. Övre delen av bst saknas och har väl troligen varit förstörd.

Namnet på fadern synes ha varit *Kætill*. Mellan ordet **kiara** och 9 **k** har knappast funnits plats för mera än de båda ord, som äro nödvändiga: »runor» och »efter», icke för en förled i ett sammansatt namn.

435. Husby-Ärlinghundra kyrka.

Pl. 68.

Litteratur: B 178, L 542. J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 136; UFT h. 2 (1872), s. 30.

Äldre avbildning: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 178).

Runstenen är inmurad i liggande ställning i sakristians norra vägg, med underkanten 1 m. ovan markytan. Den ligger omedelbart t. h. om fönstret.

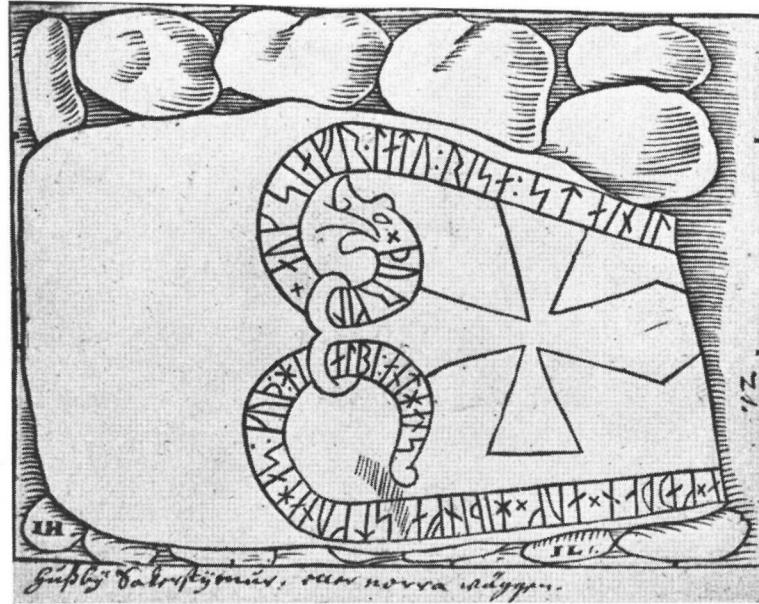

Fig. 146. U 435. Husby-Ärlinghundra kyrka. Efter B 178.

Enligt Hadorph fanns runstenen »Norr i Sakerstieväggen». Härmed stämmer uppgiften i Peringskiölds *Monumenta*: »Hussby Sakerstijmur eller norra väggen» (B 178 och L 542: »Sakerstiemuren»). Den har sedermera blivit täckt av tjock rappning och har sålunda varit oåtkomlig. I april 1945 blev stenen återfunnen av docent Sven B. F. Jansson; rappningen höggs bort, och ristningen rengjordes.

Ljusgrå granit. Toppstycket av stenen är avslaget. En del av inskriften har härigenom gått förlorad. Höjd 1,95 m., bredd (nedtill över ristningens nedersta del) 1,25 m. Ristningen är i stort sett tydlig.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 178):

× purkil × auk × siafi × laṭu × risa × stain[il] . . . a × káupan × auk × hipinfast : kuna has : kuþ : hialbi :
                   5   10   15   20   25   30   35   40 45   50   55   60
ant : hans × auksumþi ×
           65   70   75

Þorkell ok Siafi letu reisa stenhæll(?) . . . -a goðan, ok Hedinfast, kona hans. Guð hialpi and hans ok Guðs moði[r].

»Torkel och Säve läto resa stenhällen . . . en god . . . , och Hedenfast, hans hustru. Gud och Guds moder hjälpe hans ande.»

Till läsningen: 9 **k**, 10 **s** och 11 **i** äro skadade upptill. Övre delen av r. 11 är borta, och man kan därför icke med full säkerhet avgöra, om runan har varit ett **i**, ett **t** eller ett **l**. Sannolikt har den varit **i**, utan bst upptill. I 16 **a** är bst något grundare än hst; dock säkert **a**. I 17 **t** är v. bst skadad; runan har dock säkerligen varit **t**. 20 **i** är icke stunget. Efter 27 **n** är stenen avslagen, och något mera finnes ej kvar av inskriften på v. sidan. På h. sidan upptill fortsätter inskriften med ett **a**, som har utgjort sista runan i ett f. ö. förlorat ord. 31 **k** är icke stunget. Binderunan 32 **au** är tydlig. 40 **i** är sannolikt icke stunget. Mellan 45 **a** och 46 **s** är avståndet stort, på grund av att stenytan genom ojämnhet här har varit otjänlig att rista. I 55 **k** är ytan skadad och ojämn mellan hst och bst; runan har sannolikt icke varit stungen. Inskriftens avslutning 71—79 × **auksmuþi** × står på korset; den har icke varit iakttagen av Hadorph. Framför

71 **a** finnes ett **x**, likaså efter 79 **i**. Men intet **sk** finnes efter 73 **k** eller 75 **s**. 79 **i** är skadat upp- till och jämförelsevis otydligt. Därefter finnas inga säkra spår av runor.

Hadorph återger i sina anteckningar inskriften alldeles lika som B 178; sålunda 10—14 **siafr**, 16 **a**, 23—29 **stainil**, 32 **au**. Hadorph har tydligen uppfattat denna runa som en binderuna av **a** och **u**; han tecknar ett **u** med en **a**-bistav på huvudstaven. På träsnittet B 178 går bst emellertid nedtill in till hst, och runan blir sålunda **p**, ehuru till utseendet tydligt skilt från 33 **p** och inskriftens övriga **p**-runor. Runan skall givetvis vara ett **u**, och det är svårt att förklara **a**-bistaven annat än som felristning. Även **a**-runan i 15—18 **latu** (i stället för **litu** eller **letu**) är anmärkningsvärd.

Ett nordiskt mansnamn *Siafi* är tidigare känt genom ett medeltida belägg från Uppland (Lundgren-Brate). Det är utan tvivel svag form av adjektivet fsv. *sæver*, *siæver* 'lugn, stillsam, saktmodig, sävlig', närmast brukat såsom tillnamn. — Kvinnonamnet *Hedinfast* förekommer även i inskriften L 139 Gista, Bälinge sn. Jfr E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100 (där de båda beläggen för kvinnonamnet *Hedinfast* dock felaktigt blivit upptagna under mansnamnet *Hedinfastr*).

Tolkningen av 23—29 **stainil** som *stæinhæll* är givetvis något osäker. Måhända är 29 **l** fel- läst för **f**; man väntar här prepositionen *æftir*. 30 **a** är sista runan i ett substantiv i ack. sg. m., sannolikt *bonda*. Uttrycket *bondi goðr* (ack. *bonda goðan*) tillägges ofta efter den dödes namn såsom ett hedrande eftermäle (t. ex. Ög 94, 119, 207, Sö 19, 195, 208).

Stenen har varit rest över en man, vars namn stått på det förlorade toppstycket, av hans söner — eller möjligen hans bröder — Torkel och Säve och hans hustru Hedenfast.

436. Arnberga, Husby-Ärlinghundra sn.

Pl. 69.

Litteratur: B 180, L 547, D 2: 215. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 138; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 440; UFT h. 2 (1872), s. 30, h. 5 (1876), s. 105; E. Brate, *Anteckningar* 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 180); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen står på gårdsplanen vid Arnberga, 9 m. SSV om huvudingången. Den flyttades till sin nuvarande plats i början av 1930-talet. Tidigare har den stått invid södra väggen till en numera riven statbyggnad.

I *Ransakningarna* meddelas, att »widh Arenbärgä finnes nu nyligen opfunnin 1 Runsteen». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes påskriften: »Arberga Husby Sochn» (B 180 och L 547: »Arberga»). Celsius: »Husby Sochn Arnberga by, en vääl och rund huggen sten som en pelare. Vidi d. 26 Majj 1728.» Dybeck: »Stenen står nu på byns norra gård.»

Ljusgrå sandsten. Höjd 0,80 m., bredd 0,50 m. Ristningens höjd 0,30 m. Stenen utgör fotstycket av en sandstenspelare med elliptisk genomskärning. Ristningen är tydlig med fina, smala ristningslinjer. Ristningen har bestått av två inskriftsrader, omgivna av ramlinjer. Runorna läsas i båda raderna nedifrån uppåt; den nedre raden läses först.

Inskrift:

fryrikr : **l** . . . **ok** : **ifta** . . .

Frøyrikr l[et] . . . ok æft[iR] . . .

»Frörik lät . . . och efter . . .»

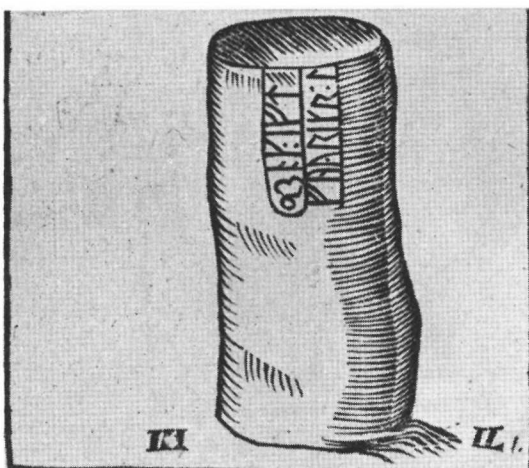

Fig. 147. U 436. Arnberga, Husby-Ärlinghundra sn.
Efter B 180.

Till läsningen: 3 y är tydligt stunget. 11 l är icke stunget. 8 l är säkert. Av 14 n synes den båg-böjda v. bst., och runan torde därför vara säker. — Celsius har läst: fri : . . . ok : efta. Han anmärker: »Bör sees ännu en gång, effter detta är utplånat, emedan det ey straxt blef med bläck upritat.» — Dybeck: 11 i. — Brate: 11 e.

Den högra raden har innehållit en fullständig minnesinskrift: »Frörík lät resa denna sten (rista dessa runor e. dyl.) efter N. N., sin fader», varefter vänstra raden fortsätter med ett nytt led: »och efter N. N.» Pelaren måste därför ha varit ganska hög. Vad som återstår kan icke ha varit mer än en fjärdedel av stenens ursprungliga höjd. Det är mycket beklagligt, att av denna i sin art enastående runsten endast ett fragment har blivit bevarat. Inskriften har tydligen varit en vanlig minnesinskrift, men den har varit

anbragt på en sten av mindre vanligt material och ännu mera ovanlig form. Man frågar sig, vad det kan ha varit för föremål: en kolonn eller möjligen ett hugget stenkors?

437. Broby, Husby-Ärlinghundra sn.

Litteratur: B 179, L 545, D 2: 214. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 137; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 459, UFT h. 2 (1872), s. 31; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 119 f.

Avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 179); Dybeck a. a.

I *Ransakningarna* meddelas (år 1672) att »vedh Broby» fanns en runsten. Några närmare uppgifter om stenens plats finnes icke i de andra källor, där stenen omtalas. Troligt är därför, att den har funnits vid själva byn, sannolikt nära vägen och den bro, efter vilken byn har fått sitt namn. Av teckningen i B 179 framgår, att stenen icke var rest utan låg på marken. Den har varit mycket stor men var på 1600-talet sönderslagen. Två stora stycken funnos i behåll med ungefär hälften av ristningen. Men en stor del saknades redan, och inskriften är därför icke i sin helhet känd.

Stenen har sedermera helt och hållet förkommit. Celsius har själv icke sett den utan anförd endast de äldre uppgifterna. Dybeck fann endast en del av fotstycket, »i ett dike mellan Broby och Husby kyrka». Också detta fragment har man senare icke kunnat återfinna.

Runstenen har verkligen varit, såsom inskriften säger, »mycket stor». Den sammanlagda längden av de båda styckena i B 179 mäter drygt $3\frac{1}{4}$ m., den största bredden är 2,15 m. Stenen har visserligen haft ett betydande fotstycke utan ristning. Man kan dock räkna med att själva ristningen upptagit en yta av mer än 2 m. i höjd och ung. $1\frac{3}{4}$ m. i bredd. Broby-stenen har sålunda en gång till storleken varit mycket ansevärd och imponerande.

Kompositionen har varit symmetrisk, med ett stort, enkelt kors såsom centrum. På sidorna om detta äro tvenne rundjur lagda, vilka uppbära inskriften. De ha sina huvuden och ringformigt böjda halsar nedtill och ha säkerligen avslutats upptill på ett likartat sätt med inåtböjda stjärtar. Inskriften består av två satser, som äro anbragta i var sin slinga med början nedtill vid rundjurens huvuden. Vilkendera man skall läsa först är ovisst. Men i regeln börjar inskriften i likartade fall från vänster, och sannolikheten talar därför för att meddelandet i den vänstra runslingan är avsett att läsas först.

Inskrift (enligt B 179):

kuna : auk sutari : ristu : s - . . . sikbiar - sati : iftir : sin faður : stin : almykin : i : s . . .

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Gunna ok Sutari ræistu s[tæin] . . . Sigbiorn satti æftir sinn faður stæin almykinn i . . .

»Gunna och Sutare reste stenen . . . Sigbjörn satte efter sin fader en mycket stor sten . . .»

Till läsningen: Hadorph har 21—28 **sikbiarn** (28 n saknas på träsnittet), 53 **u** (icke stunget). — På det fragment, som Dybeck funnit, läste han runorna 10—20 **tari : ristu : s -**. Dybeck har sålunda sk efter 13 i, vilket saknas i B 179.

1—4 **kuna** är utan tvivel ett kvinnonamn, fsv. *Gunna*. Se om detta U 43, 193. — Ett mycket intressant namn är 8—13 **sutari**, vilket utan tvivel måste sammanställas med appellativet fsv. *sutari*, m. (isl. *sútarí*) 'skomakare'. Det är sålunda en yrkesbenämning, som till en början kunde användas även såsom tillnamn: fsv. *Andris suthare* (1391), fno. *Æistæin sutare*, isl. *Ketill sútarí* o. s. v. Brukat som egentligt personnamn är det endast känt från Brobystenens inskrift. Man kan därför förmoda, att även i detta fall mannen har haft ett annat verkligt namn och att hans yrkesbeteckning endast tillfälligtvis har använts i stället för namnet. Måhända är *Sigbiorn* och *Sutari* samme man. Han har i så fall tillsammans med sin moder (eller sin syster) rest »en mycket stor sten» efter sin fader. Ordet *sutari*, m. är ett lånord, sannolikt närmast från fornengelskan (fe. *sútere*), i varje fall ytterst ifrån latinet (lat. *sutor*, m. 'skomakare'). Ombildningen med suffixet *-ari* har skett utanför Norden, före inlåningen. Och i denna ombildade form har ordet inlånats, säkerligen i samband med någon nyhet i yrkesutövningen eller dess produkter.

Sigbiorn är ett relativt vanligt namn. Det är känt från inskrifter i Uppland (U 297, 353, L 294, 316, 780), Södermanland (Sö 13, 142, 344), Närke (L 1027?), Östergötland (Ög 17, 128) och Gotland (S 84).

Uttrycket *stæin almykinn* (ack.) förekommer även L 675 Långgarn, Villberga sn. Den senare delen av inskriften har, såsom redan Liljegren har märkt, rytmisk form med allitterationer:

Sigbiorn satti æftir sinn faður
stæin almykinn i s - . . .

Ordföljden *æftir sinn faður* (i stället för det vanliga *æftir faður sinn*) ger åt *sinn* en starkare betoning, så att det kan bära allitterationen. I andra versparet måste *stæin* allitterera med ett ord som börjar med *st-*. Man skulle kunna supplera helt enkelt *i stað þenna* 'på denna plats'. Bugge föreslår i stället **i : s[tonta : bap]**, vilket skulle betyda: *æi standa bað* 'han sade, att den alltid skulle stå' (jfr HHu I: 4 *ey bað hann halda*).

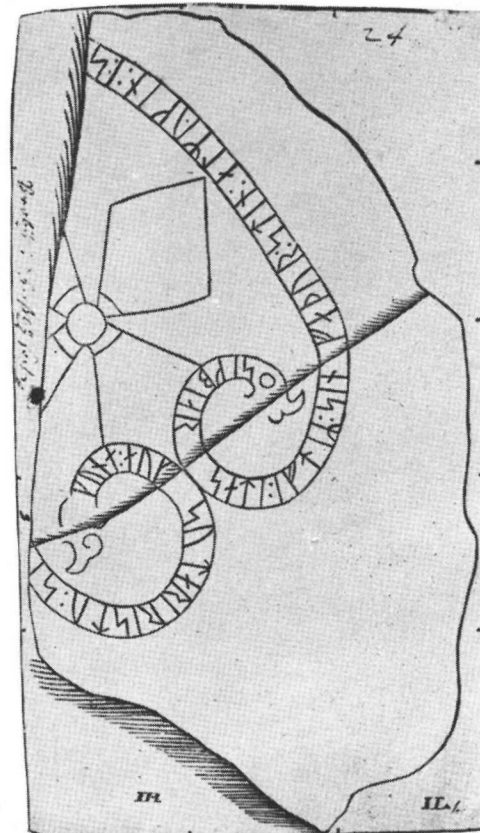

Fig. 148. U 437. Broby, Husby-Ärlinghundra sn. Efter B 179.

438. Ekilla, Husby-Ärlinghundra sn. Nu vid Steninge.

Pl. 69.

Litteratur: UFT h. 5 (1876), s. 105 f.; P. J. Lindahl i UFT h. 6 (1877), s. IX f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 40, Anteckningar 1909 (ATA).

Äldre avbildning: P. J. Lindal foto i ATA (återgiven i UFT h. 6, s. IX).

Runstenen blev funnen i juni 1874 under plöjning av en trädesåker på hemmanet Ekilla, som hör till egendomen Steninge, omkring 0,8 fot djupt under markytan. Den fördes sedan till parken vid Steninge för att resas där, vilket emellertid icke torde ha blivit av. Såväl vid Brates besök 1909 som vid Sven B. F. Janssons inventering 1936 fanns stenen ännu liggande på marken med den ristade sidan uppåt, 200 m. SV om slottet, 50 m. SSÖ om Fersenska monumentet, strax N om en väg genom parken. Den restes på denna plats år 1940.

Granit-gnejs, grå med svarta inslag, smårandig. Höjd 2,40 m., bredd 1,50 m. Ytan är ganska ojämn med en mängd små fördjupningar och refflor. Ristningen är tämligen grunt huggen med smala linjer, därtill uppenbarligen skadad genom vittring, i synnerhet upptill och nedtill. Delvis är därför inskriften otydlig och svårläst.

Inskrift:

rontr aukriki · aukubrun · þair brupr · litu r - isa stain þino · abtir · bruno · faður sin · kup hialbi

honsalu

75 80

[Þ]randr ok Riki(?) ok Guðrun, þair brøðr letu reisa stein þenna æftir Bruna, faður sinn. Guð hialpi hans salu.

»Tränd och Rike, och Gudrun, de bröderna läto resa denna sten efter Brune, sin fader. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Framför 1 r är ytan mycket ojämn. Intet spår av någon runa kan här fastställas. Men det förefaller möjligt, att här har funnits en runa, som helt har förstörts. Nedre delen av 2 o är borta. Men övre delen av hst med bistavarna är tydlig, om också tämligen svag. 3—5 ntr äro fullt klara; bst i r dock matt. Intet sk efter 5 r, ej heller efter 8 k. På h. sidan av hst i 10 i finnas två fördjupningar snett nedåt, som visserligen äro naturliga fåror i stenen, men närmast intill staven äro jämna och möjligen kunna vara upphuggna. Runan har alltså möjligen varit o, ehuru i synes sannolikast. Det följande stycket av inskriften utmed stenens v. kant är fullt klart. 27 u är icke stunget. Efter 29 r följer ett parti av inskriften, som är synnerligen svårläst, t. o. m 42 i. Övre delen av 30 i är skadad genom bortfall av en flisa; en liten del av bst är dock bevarad. 31—33 itu grunda men tillräckligt säkra. Hst i 34 r är tydlig; endast svaga spår av bst:s övre del. Av följande runa, som förmodligen varit a, finns endast övre delen av hst, svag. Även 36 i är mycket svag; 37—38 sa någorlunda tydliga. 47 o är säkert. Likaså 48 a, icke e. De följande två orden äro fullt klara. Namnet 53—57 bruno är sålunda säkert. Sk finnes såväl före 53 b som efter 57 o. 58—62 faður står på ett skrovligt ställe av stenen. Bst i 71 a är mycket svag. Alla runorna i 75—81 honsalu äro fullt säkra, ehuru grunda.

Lindal: 1—12 rnti aukroki, 34—43 rasa stan, 48 i, 75—81 onta hons (?). — Brate: Framför 1 r kan en otydlig stav läsas, möjligen þ. Vid en senare granskning år 1916 fann Brate, att »läsningen þ är mycket sannolik och upptäckte ett svagt o efter r; namnet är alltså Þrandr». 6—12 aukriki. 34—43 rasa stain, 48 a eller e, 75—81 honsaul.

Det första namnet i inskriften torde vara — såsom redan Brate har antagit — Þrandr. Detta mansnamn är (i sidoförmen Þrondr) tidigare känt från en uppländsk inskrift (L 170

Blacksta, Junkils sn) och två östgötska (Ög 166, 225). Under medeltiden finnas åtskilliga belägg. Påfallande många av dessa höra hemma i Norrland (Jämtland, Ångermanland). Här har *Thrond* uppenbarligen karaktären av ett ursprungligt tillnamn, betecknande härkomsten: 'tröndern'. Men om detta varit innebörden även i vikingatidens mansnamn *Þrandr*, *Þrondr*, måste lämnas osagt. Det kan motsvara den appellativa personbeteckning, varifrån även folknamnet har utgått.

Inskriftens andra namn är mera ovisst, såväl till sin läsning som till sin språkliga tolkning. Något skiljetecken finnes icke efter 8 **k**; denna runa kan sålunda höra både till ordet *ok* och till det följande namnet, liksom 15 **k** är gemensam för *ok* och namnet *Guðrun*. Vidare har den första vokalen i namnet tecknats **i** eller möjligen **o**. Det erbjuder sig sålunda ett flertal möjligheter. Vad **o**-runan angår, betecknar den i denna inskrift nasalerat *a*-ljud: **rontr**, **pino**, **bruno**, **hons**. Ett *Kraki*, såsom Lindal föreslår, med **o** för icke-nasalerat *a*, måste därför anses uteslutet. Om **o** vore den riktiga läsningen, måste man förutsätta, att ett **n** har blivit obetecknat framför **k**, sålunda *Ranki*, *Rangi* eller *Kranki*, *Krangi*. Intetdera ger någon sannolik lösning. **o** bör därför träda tillbaka för läsningen av runan 10 som **i**. Även i detta fall kvarstå, teoretiskt sett, flera möjligheter. Det enklaste och på samma gång rimligaste är ett *Riki*. Detta torde snarast vara en kortform till sådana tvåledade mansnamn som *Rikviðr* (L 94, 190, 300, 309), *RikulfR* (Ög 139), *Rik(h)vatr* (L 241), fsv. *Rikvidh*, *Rikulf*, fvn. *Rikulfr*.

Kvinnonamnet *Guðrun* är påfallande sällsynt i svenska inskrifter. Det är tidigare känt endast från ett par sörmländska inskrifter (Sö 11, 165) och från Malsta-stenen i Hälsingland (L 1065). Även de medeltida beläggen från Sverige och Danmark äro fåtaliga. Namnet har företrädesvis varit västnordiskt, norskt och framför allt isländskt. På Island hör det till de allra vanligaste kvinnonamnen. Kanske beror detta på diktningens inflytande på namngivningen, och man får i så fall konstatera, att detta inflytande har varit vida svagare i Sverige och Danmark än på Island.

Mansnamnet *Bruni* är däremot icke så sällsynt. Det är känt från Uppland (L 685, 709, 722, 723), Södermanland (Sö 55, 178, 187), Närke (L 1029, 1038), Östergötland (Ög 92), Bornholm (DR 400). Det är säkerligen identiskt med det fvn. *Brúni* och har långt *u*. Det kan visserligen vara bestämd form av adjektivet *brúnn* 'brun', använt som tillnamn ('den brune'). Dylika personnamn ha dock i regeln stark form (*Svartr*, *Rauðr*, *Brúnn* o. s. v.). Snarare är det därför en avledning på substantivet *brún*, f. 'ögonbryn'; sålunda egentligen ett tillnamn 'han med de stora ögonbrynen'.

Inskriften har en egendomlig formulering: »Trånd och Rike och Gudrun, de bröderna läto resa denna sten efter Brune, sin fader.» Både Lindal och Brate ha framhållit, att »bröderna» här står felaktigt för »syskonen». Det vore dock högst egendomligt, om ristaren här skulle ha tillgripit ett felaktigt ord, när han ville sammanfatta två bröder och en syster. **þair brupr** syftar endast och allenast på Trånd och Rike, om vilka det alltså säges, att de ha låtit resa stenen efter sin fader. **aukuþrun** är ett tillägg, som blivit infogat på en mycket olämplig plats. Huruvida Gudrun har varit en syster till bröderna eller möjligen deras moder, kunna vi icke veta. Båda-dera är utan tvivel tänkbart.

Ristningen är enligt Brate utförd av Åsmund Kåreson. Det är onekligen åtskilligt, som talar för att detta är riktigt. Runformerna äro Åsmunds; likaså skiljetecknet **•**. Skiljetecken brukas såsom i Åsmunds signerade ristningar icke mellan varje ord, utan mellan ordgrupper. I samband därmed står, att samma runa får beteckna slutet av ett ord och början av nästa (13—20 **aukuþrun**, 75—81 **honsalu**), vilket hos Åsmund är vanligt. Vidare bruket av **o**-runan som tecken för nasalerat *a*: **rontr**, **pino**, **bruno**, **hons**, och formerna **pino** och **abtr**. Korset är identiskt detsamma som på Ängby-stenen, U 356. Även i övrigt företer ornamentiken avgjort Åsmundska drag, ehuru den är rätt original och icke alldeles överensstämmer med någon av Åsmunds signerade ristningar. Huggningstekniken med de smala, grunda linjerna erinrar icke särskilt om

Åsmund, men ristningens nuvarande skick kan delvis bero på slitning och vittring. Överhuvud taget borde Åsmunds ristningar ur denna synpunkt undersökas i ett sammanhang. Om U 438 icke är ett verk av Åsmund själv, så är den med all säkerhet utförd av en man, som har stått honom nära och har lärt av honom.

I grannsocknarna Norrsunda och S:t Olov finnas ristningar, som med mer eller mindre rätt ha tillskrivits Åsmund: U 409, 418, 419, 431. Denna sydliga del av Ärlinghundra härad sammanhänger med Säminghundra härad, där Åsmund bevisligen har varit verksam: i Skånela, Lunda, Frösunda. Ekila-stenen skulle då utgöra den på detta håll längst mot väster framskjutna av Åsmunds ristningar, i riktning mot Sigtuna. Denna stad och dess omgivning mot väster och norr (Håbo hd) har, såvitt vi hittills veta, helt legat utanför Åsmunds verksamhetsfält.

439. Steninge, Husby-Ärlinghundra sn.

Litteratur: L 551. J. Bureus, *Monumenta Sveo Gothica Hactenus Exsculpta* (1624), n:r 37 (F a 10: 1 n:r 37), F a 6 s. 52 n:r 52, s. 53 n:r 52 (Bureus), F a 5 n:r 357, F a 1 s. 81; J. Peringskiöld, *Ättartal* (1725), s. 24, *Monumenta* 3, bl. 141 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 222; N. R. Broeman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 101; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1863 och 1870 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 46; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10: 1), s. 121; E. Olson i: *Yngvars saga Viðförla* (1912), s. 53 f.; E. Wessén i: *Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria*, h. 30 (1937), s. 13.

Avbildning: J. Bureus, träsnitt (i: J. Bureus, *Monumenta Sveo Gothica* 1624 n:r 37, *Monumenta Lapidum* 1664 n:r 35, F a 10: 1 n:r 37, F a 5 n:r 357, F f 6 s. 149). Detta träsnitt ligger till grund för en bläckteckning i Peringskiölds *Monumenta* 3, bl. 141.

De enda primäruppgifter om denna märkliga runsten, som stå oss till buds, härröra från Joh. Bureus. Han har upptecknat inskriften den »8 Mai 95 j regnet», sannolikt då också avtecknat ristningen. Tyvärr ha vi icke Bureus' teckning i behåll, endast det träsnitt, som utförts på grundval av teckningen. I hans anteckningsbok (F a 6) anges stenens plats helt kort: »I Steninge»; i renskriften (F a 5) betecknas den som »Steninge Stenen». Något mera upplysande är överskriften i träsnittsamlingen *Monumenta Sveo-Gothica*: »Widh Steninge bryggia.» Omkring mitten av 1600-talet har stenen förkommit. Den omtalas icke i *Ransakningarna*. Med Hadorphs handstil finnes visserligen under »Husseby Socken» tillagt: »Steninge Rst 1», men detta visar endast, att Hadorph kände till — säkerligen från Bureus — att vid Steninge skulle finnas en runsten, icke att han själv hade sett den. Någon ny avbildning finnes icke i antikvariernas samlingar och sålunda icke heller i *Bautil*. Stenen skall ha blivit inlagd i en brygga vid Mälaren nedanför slottet. Härom meddelar J. Peringskiöld följande (*Monumenta* 3, bl. 141): »Uppå hans Excell^{ns} Kongl. Rådets och Gouverneurens Grefwe Carl Gyllenstiernas Sätegård Steninge vid Bryggian emot Siön, hafver framledne Antiquarien Johan Bureus för en 50 eller 60 år sedan afritat en märkvärdig Runesten, hvilken Dalekarlar som yttermehra där arbetat, hafva vid gårdens nyare uppbyggnad uthi den uplagade Stenbryggian inkastat, så att den nu mehra ifrån andra stenar inthet åthskillias kan, varandes lichväl värdigt att ännu upsökias.» — Det är mycket möjligt, att runstenen ännu finnes bevarad och med tiden åter kan komma i dagen. F. n. är det tyvärr icke möjligt att göra något åt saken, då man icke kan exakt fastställa, var man har att söka den.

Inskrift (efter Bureus):

harlaif × auk × þurkarþr × litu × raisa × stain × þina at × sabi faþur sin × isturþi × austr × skibi ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65
 maþ ikuari askalat -
 70 75 80

Hærlæif ok Þorgæðr letu ræisa stein þenna at Sæbi[orn], faður sinn. Es styrði austr skipi með Ingvari [a] Æista land(?).

»Härlev och Torgård läto resa denna sten efter Säbjörn(?), sin fader. Han styrde skepp österut med Ingvar till Estland(?).»

Till läsningen: Framför 1 h finnes på träsnittet ett rakt streck tvärs över slingan; det har emellertid av Bureus icke uppfattats som en runa och ej upptagits i hans läsning. Förmodligen har det tillhört ornamentiken. 36 a har på träsnitten dubbelsidig bistav, i F a 6 (s. 52) bst endast på v. sidan av hst. Detsamma gäller 37 a. Mellan 36 a och 37 a korsas runslingan av ett sammanbindande ornament; träsnittet har här intet sk, vilket sannolikt är riktigt. Däremot har Bureus i sitt återgivande av inskriften (såväl i F a 6 som F a 5) här insatt ett sk ×. På alldeles samma sätt förhåller det sig mellan 47 r och 48 s; träsnittet har intet sk, men ett sådant × har insatts i läsningarna. — Med 39—42 **sabi** slutar den vänstra runslingan. Efter 42 i kan ha funnits plats för ytterligare ett par runor. Intet sk finnes på träsnittet efter 42 i eller vid början av h. runslingan, framför 43 f; i F a 6 har Bureus skrivit till ett sk ×. Ovanför 44 a (†) har Bureus i F a 6 skrivit o (‡). 53 t F a 6 (F a 5); men träsnittet har p, vilket tydligen är ett fel. 54 u F a 6 och likaså träsnittet; y F a 5. — 68—76 **mapi kuari** F a 6, **mapi + kuari** träsnittet (och F a 5); + skulle kunna vara felläsning för n; det mellanrum som Bureus i F a 6 anger mellan 71 i och 72 k tyder möjligen också på att här har funnits en runa. Den riktiga läsningen kan sålunda ha varit **mep inkuari**. — 77—84 **iskalatu** F a 6, **askalatu** (med upp och nedvänt u) träsnittet.

Bureus ger (i F a 5) följande tolkning av inskriften: »HerLeivus et ThurGerdus fecerunt erigi saxum hoc Sebboni patri suo. Is gubernavit in orientem Naves cum bello ad limites.» 72—76 **kuari** sammanställer han med ital. *guerra* 'krig'. I 77—84 **iskalat** - tror han sig ha återfunnit ordet **skäl** 'gräns'.

Peringskiöld har med stor patriotisk hänförelse upptäckt, att det finns runstenar, som tala om en svensk konung Ingvar och hans bedrifter i Österlanden. I inskrifternas Ingvar ser han emellertid icke så mycket vikingahövdingen *Yngvarr víðförla* som fastmera den av Snorre omtalade svenske konungen av ynglingaätten *Yngvarr*. Han översätter Steninge-stenens inskrift: »Härlef och Thorgärder läto resa thenne Stenen åt Sibbe sin fader; han styrde österuth Skeppen med Ingvar (konung) till Österländerna.»

N. R. Brocman har däremot satt de svenska runinskrifternas Ingvar i samband med hjälten i den isländska *Yngvars saga víðförla*. Hans tolkning av inskriften blir: »Härlef och Thorgård läto resa denne Sten åt Säwe sin fader. Han styrde Skep Öster med Ingvar i Östländerna.» Brocman har en oklar föreställning om det språkliga förhållandet mellan Estland och Österland. Det är icke otroligt, säger han, att *austrland* eller österland »i Början varit et Allmänt Namn på alla i Hänseende til Swerje österut belägna Länder, men at det ändteligen stadnat på Estland, sedan det nogare, än flera östliga Länder blifwit bekant. Och emedan Ingvars Saga vittnar, at han farit wida längre bort i Öster, så måste med de Östländer, som på denne Runsten omtalas, flere Länder än Estland, som han wäl ock måste förbisiglat, wara beteknade.»

Det dröjer efter Brocman återigen hundra år, innan inskriften på U 439 åter beröres i litteraturen. Carl Säwe ger i *UFT* 1872 följande tolkning: »Herlef och Thorgard läto resa denna

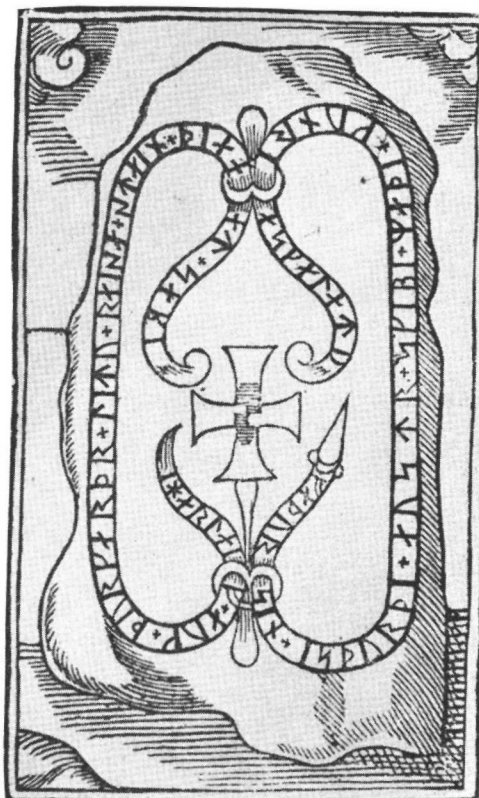

Fig. 149. U 439. Steninge, Husby-Ärlinghundra sn. Efter träsnitt av Bureus.

sten efter Säbj(örn), sin fader. Han styrde med Ingvar österut i Estland.» Samma tolkning ge i huvudsak Bugge (1891) och Emil Olson (1912).

De båda namn, varmed inskriften börjar, äro sannolikt kvinnonamn. Ett -*x* kunde visserligen vara uteglömt i 1—7 **harlaif**, såsom Bugge framhåller, men det finns ingen anledning att förmoda detta här. Ett kvinnonamn *Harlaif* finnes visserligen icke belagt, men detta kan vara en tillfällighet, ty kvinnonamn på -*laif* äro mycket vanliga: isl. *Þorleif*, *Ingileif*, *Guðleif*, *Gunnleif* m. fl. Något mansnamn *Hærlaifx* synes ej vara känt från de svenska runinskrifterna; från medeltiden finns endast ett enstaka belägg (Hälsingland). — 11—18 **þurkarþr** återger otvivelaktigt kvinnonamnet *Þorgarðr*; se U 14, 79, L 199 Bolsta, Vaksala sn, D 2: 251 V. Ledinge, Skederids sn, Sö 302, 306, Ög 81. Det är i varje fall i inskrifterna vanligare än ett mansnamn *Þorgarðr*, som knappast kan anses vara säkert styrkt. 15 **a** kan vara en felläsning för **e**. — Om detta är riktigt, skulle Steninge stenen vara rest av två döttrar över deras fader, som omkommit under Ingvarståget, alldeles såsom fallet är med en annan av Ingvar-stenarna, nämligen L 2 Råby, Håtuna sn.

Faderns namn tecknas i inskriften 39—42 **sabi**, men det är icke osannolikt, att Bureus här har förbisett tre runor i slutet av runslingan. Namnet kan då ha varit *Sabiorn*. Tänkbart är också, att ristningen har varit **saba**, d. v. s. ack. av ett *Sæbbi*, kortnamn till *Sæbiorn*, eller **siba**, d. v. s. ack. av det vanliga *Sibbi*, kortnamn till *Sigbiorn*. Namnet *Sæbiorn* är icke särdeles vanligt. Det är, naturligt nog, svårt att skilja det från *Sigbiorn*. Det föreligger måhända i följande inskrifter: L 316(?) Härnevi, Bro sn, Ög 33, Öl 2, 23.

Slutet av inskriften **isturþi × austr × skibi × maþ ikuari** påminner mest om inskriften på Svinnegarn-stenen (L 731, 1452 a, D 1: 100): **is ati × ain × sir × skib × auk × austr × stu[rþi ×] i × ikuars lip**. I båda fallen är det mest naturligt att uppfatta dessa tillägg som självständiga satser, d. v. s. **is** är ett anaforiskt pronomen, icke ett relativt. Om denna fråga se senast Sven B. F. Jansson i *Västergötlands fornminnesförenings tidskrift* 5:2 (1942) och G. Lindblad, *Relativ satsfögening i de nordiska fornspråken* (1943), s. 11 f.

Den vanskligaste punkten i inskriften är den sista runföljden: 77—84 **askalat -** (eller **iskalat -**). Här föreligger säkerligen någon felläsning. Att 81—83 **lat** innehåller ordet *land* är uppenbart; likaså att där framför går ett folknamn i gen. pl., slutande på -*a*. *Austrland* måste därför anses uteslutet. Det namn, som ligger närmast till hands och bäst låter förena sig med Bureus' läsning är *Æistaland* Estland. Man behöver då knappast förutsätta mera, än att 79 **k** är en felläsning för **t**. Möjligen har också mellan 77 **a** och 78 **s** funnits en runa **i**, som av Bureus har förbisetts. Om inskriften i verkligheten har haft **aistalat**, kan han ha uteglömt den första runan **a** i sin anteckningsbok (**iskalat -**), den andra på den teckning, som ligger till grund för träsnittet (**askalat -**). Naturligtvis kan man också med Bugge tänka sig, att **asta -** har diftongen förkortad framför konsonantförbindelsen *st*. — Satsen förutsätter en beteckning för riktningen, sålunda en ack. Den sista runan (84), som Bureus tecknar som ett upp- och nedvänt **u**, är kanske ett misstag. Den nödiga prepositionen, *i* eller *a*, kan utläsas antingen ur 76 **i** eller ur 77 **a**. Sålunda: [*i*] *Æistaland* eller [*a*] *Æistaland*. Namnet Estland förekommer i ännu en svensk runinskrift, nämligen Vg 181 Frugården, N. Åsarps sn: **hn · uarp · tribin · i · estlatum ·**

U 439 är den enda Ingvar-stenen i Ärlinghundra härad och överhuvud taget i Attundaland. Den har också stått längst västerut i folklandet, invid stranden av Mälaren. Det är av runstenarna uppenbart, att Ingvarståget har utgått från Mälabygderna och Södermanland, icke från den egentliga Roden. På andra sidan om segelleden, i Håbo hd, stå tre Ingvar-stenar: L 2 Råby, Håtuna sn, L 38 Varpsundet, Övergrans sn och L 47 Ekillas bro, Yttergrans sn. Längre bort mot väster finnes ännu en Ingvar-sten, L 731, 1452 a Svinnegarns kyrka. Det är alldeles tydligt, att dessa fem Ingvarstenar i Upplands Mälabygder äro utförda av samme ristare. På

Svinnegarn-stenen har han uppgivit sitt namn: **askil** × **raist** »Eskil ristade». Korset på U 439 har tydligen varit detsamma som på Varpsund-stenen och på Ekilla bro-stenen, liksom å andra sidan korset på Råby-stenen och på Svinnegarn-stenen är i huvudsak detsamma. Eskil har uppenbarligen varit Ingvarstågets speciella runmästare. Det kan knappast göras troligt, att han har ristat några flera runstenar i Uppland. Däremot är det mycket möjligt, att han har varit verksam även i Södermanland och åtminstone har utfört den med anseende på inskriften märkligaste av alla Ingvar-stenar, den vid Gripsholm (Sö 179).

440. Odensala kyrka.

Pl. 70.

Litteratur: B 170, L 1556, D 2:217. J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 140; R. Dybeck, Reseberättelse 1870 (ATA); UFT h. 2 (1872), s. 46; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA); Sveriges kyrkor, Uppland 4 (1920), s. 101.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 170); Dybeck a. a.

»En Runesten fins in om dören», antecknar Hadorph under sin resa år 1682, varefter han anför inskriften på U 440. Enligt Peringskiölds *Monumenta* fanns samma sten »Vid Onsala kyrkia kyrkedör» (B 170: »Kyrkodörr», L 1556: »Onsala kyrkodörr»). Med kyrkodörren måste här avses ingången på södra sidan genom vapenhuset. Det var den enda kyrkodörr, som vid denna tid fanns. Dörröppningen i tornets västmur upptogs först år 1724. Vid denna tid eller senare har emellertid stenen blivit flyttad dit. Dybeck fann den nämligen liggande såsom »tröskel i Odensala kyrkas vestra dörr», d. v. s. i ingången från kyrkogården till tornets bottenvåning. Platsen är utmärkt på planen över Odensala kyrka i *Sveriges kyrkor*, Uppland 4, s. 56.

Här låg runstenen till år 1920, då den efter förslag av Riksantikvarien flyttades och restes på sin nuvarande plats, mot tornvalvets östra vägg, S om dörren från tornrummet till kyrkan.

Grå granit. Höjd 1,40, bredd 0,57 m. Stenen är rektangelformig och jämbred. Nedtill är stenen avslagen, varvid även ett par runor på v. sidan gått förlorade. Ytan är tämligen slät men hårt sliten genom trampning. Ristningen är grund men överallt fullt säker.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 170):

[**þo**]**r** · **ok** · **sirip** · **litu** · **kiara merki** · **eftir** · **sun** **sin** · **sihþor** · **kuþ** · **berhi** · **siulu** · **hans**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Þor(ðr) ok Sigrið letu göra mærki eftir sun sinn Sigþor (?). Guð bergi siolu hans.

»Tord och Sigrid läto göra minnesmärket efter sin son Sigtor. Gud bärge hans själ.»

Till läsningen: 1—2 **þo** äro helt borta. Av 3 **r** finns endast bst:s nedersta del i behåll. 12 är icke stunget. 21, 25 och 45 **e** äro säkert stungna, men pricken är grund. 15 **k** är icke stunget; ej heller 41 **k**. Intet sk finnes efter 19 **a**. 31 **un** är en binderuna; på bst av **u** är huggen en bst till **n**. Intet sk efter 31 **un**. Alla runorna i 35—40 **sihþor** äro fullt säkra. Sk efter 43 **þ** är svagt. Alla runorna i 49—53 **siulu** äro fullt säkra. Intet sk efter 57 **s**.

Hadorph: 1—3 **þar**, 21 **e**, 25 **i**, 29 **r**, 30—34 **sin sen**, 35—40 **sihtor**, 44—53 **berai** · **siulu**. — Hadorph och Leitz (B 170): 1—3 **þor**; 16 **i** saknas; 21 **i**, 25 **i**, 29 **r**, 30—34 **sin sen**, 35—40 **sihþor**, 44—53 **bnrai** · **siulu**. Träsnittet har många fel i runornas former (särskilt **r**- och **a**-runorna). — Dybeck: 1—3 saknas; 16 **i**, 21 **e**, 25 **e**, 30—34 **sun sen**, 35—40 **sihþor**, 44—53 **berhi** · **siulu**. Dybeck har sålunda en i det närmaste riktig läsning av inskriften. — Brate: 21, 25, 33, 45 **e**.

Av inskriftens runor är särskilt **r** anmärkningsvärd. Överdelen av bistaven är alltid bågformigt rundad och går in till huvudstaven, liksom i den latinska skriftens R. Det är tydligt,

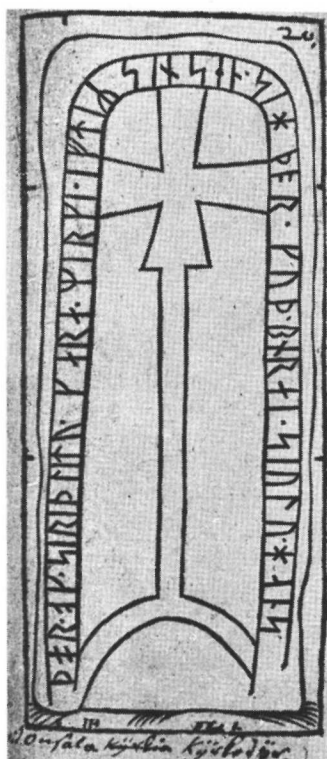

Fig. 150. U 440. Odensala kyrka.
Efter B 170.

att ristaren har varit påverkad av denna R-typ. En säregen form har 18 r. a- och n-runorna ha ensidig bistav. Detsamma gäller o-runan. 4 o har bistavarna på vänstra sidan av huvudstaven, 39 o på högra. I 2 o skära bistavarna tvärs över huvudstaven; men återgivandet av runformerna i B 170 är ej alltid pålitligt. Som skiljetecken användes en punkt. Och bindeordet 'och' betecknas ok.

6—10 **sirip** återger tydligen kvinnonamnet *Sigrið(r)*. — 1—3 **por** måste vara ett mansnamn, namnet på fadern till den döde. Ett ursprungligt *Porr*, identiskt med gudanamnet, är givetvis icke tänkbart, allra minst på denna kristna gravsten. **por** kan emellertid återge nominativen av *Porðr*, med bortfall av ð mellan de båda r-ljuden. *Porðr* är under vikingatiden ett vanligt namn; se bl. a. U 200, 315, 316, Sö 49, 175, 187. Tänkbart är givetvis också, att 1—3 **por** kan vara en onöjaktig beteckning för *Porir*. Jfr en växling av *Thord* och *Thore* som namn på samme man i Erikskrönikan (R. Pipping, *Kommentar till Erikskrönikan*, s. 36). — Ett egendomligt och dunkelt namn är 35—40 **sihpor**. Möjligen är det helt enkelt bildat genom sammansättning av faderns namn **por** med förleden i moderns namn **sirip**, sålunda *Sigporr*. Vi ha i så fall ett intressant exempel på ny namnbildning genom s. k. variation (E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 7 f.). *Porðr* är visserligen självt ett sammansatt namn (< *Porðr*), och det har sålunda ursprungligen icke kunnat ingå i sammansättning. Men sedan man efterhand förlorat känslan av namnets bildning, uppstod givetvis denna möjlighet. På liknande sätt förekommer *Porir* såsom efterled i flera västnordiska sammansatta mansnamn: *Bergþórr*, *Steinþórr*, *Halldórr* m. fl. (J. Sahlgren, *Eddica et scaldica*, s. 231 f.). **sihpor** kan alltså vara en mer eller mindre tillfällig bildning, uppkommen genom variation; efterleden kan vara *Porðr* (eller *Porir*). Mindre sannolikt torde vara, att **sihpor** är en onöjaktig beteckning för ett *Sigþorn*. Ett mansnamn *Sigthorn* finnes belagt i några medeltida urkunder (Lundgren-Brate).

Om formen **siulu** (dat.) se E. Brate i *Uppsalastudier tillagnade Sophus Bugge* (1892), s. 9 f., J. Reinus i *Språkvetenskapliga sällskapets i Uppsala förhandlingar* 1897—1900, s. 51 f., A. Noreen, *Altschwedische Grammatik* § 82 anm. 3, A. Kock, *Svensk ljudhistoria* 2, s. 299, 303 f., J. Brøndum-Nielsen, *Gammeldansk Grammatik* 1, s. 324 f. (med där cit. litt.). Beteckningen **iu** i detta lånord förekommer även Öl 46, Säve 154 och DR 183.

U 440 är, med sin rektangulära form, en tillhuggen gravsten, avsedd att läggas på en grav. Den har sålunda från början haft sin plats på Odensala kyrkogård och är det äldsta minnesmärket, som vittnar om att en kristen kyrka har funnits här. Liknande gravhällar äro U 64 från Spånga kyrkogård och U 413 från Norrsunda kyrkogård. Om den senare påminner U 440 i flera avseenden, men är grövre till utförandet, vilket delvis kan bero på materialet. Framsidan är på båda stenarna prydd med ett kors på en hög fotställning, vars nedre bågböjda del förmodligen skall avbilda en gravkulle. Men under det att på Norrsunda-stenen inskriften är anbragt på kantsidorna, har den på Odensala-stenen (liksom på Spånga-stenen) fått sin plats inom ett band längs översidans ytterkanter, så att den omramar korset.

Det bör uppmärksammas, att i alla tre inskrifterna gravstenen betecknas med ordet *mærki* 'minnesmärke'.

441. Prästgården, Odensala sn.

Litteratur: B 180, L 548. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 140; UFT h. 2 (1872), s. 46.

Avbildning: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 180).

Fig. 151. U 441. Prästgården, Odensala sn. Efter B 180.

Vid Odensala prästgård skulle enligt *Ransakningarna* finnas två runstenar. Hadorph nämner intet om detta i sin anteckningsbok. Ett fragment finnes avbildat på ett träsnitt i Peringskiölds *Monumenta* med överskriften »Onsal Prästgård» (B 180: »Odensala Prästgård», L 548: »Prestgården»). Det har senare varit försvunnet och förgäves eftersökts.

Stenens form och utseende framgår ej klart av den enda bevarade avbildningen, B 180. Den förefaller ha varit ett fragment, möjligen av en runristad gravsten. Höjd omkr. 1,10 m., bredd omkr. 0,50 m.

Inskriften står i två parallella rader. Vilkendera raden som skall läsas först är ovisst.

Inskrift (enligt B 180):

a - nili li - . . . ip : kia . . . ok : finuiþr : ok : ir - mut . . .

. . . ok Finnviðr ok Ær[n]mund[r] . . .

» . . . och Finnvid och Ärmund . . . »

Till läsningen: Mellan 1 a och 3 n har sannolikt stått en runa. L 548 supplerar runorna 1—9: Arnivi lit. Mellan 27 r och 29 m finnes plats för en runa.

Om namnet *Finnviðr* se Sö 190, Sm 4, om *Ærmundr* U 15.

442. Prästgården, Odensala sn.

Pl. 70.

Litteratur: O. Almgren, Anteckningar 1895 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: Osignerad teckning (ATA); Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen blev funnen år 1895 under odlingsarbete i en åker 30 m. V om vägen från Odensala station till Odensala kyrka, omkring 300 m. SSV om prästgården. Då det synes vara sannolikt, att stenen har varit rest invid en forntida vägbro, må här återges utdrag ur den rapport, som dåv. amanuensen Oscar Almgren avgav över en undersökning, som han på Riksantikvariens uppdrag den 15 juni utförde på platsen:

»Fyndet var gjort på prestgårdens mark, endast ca. 300 steg SSV från boningshuset. I en trädesåker, s. k. 'Posta äng', straxt vester om den landsväg, som leder från stationen till kyrkan,

höll man på att uppbryta en långsmal gräslinda, gående i N + 25° O — S + 25° V, som dittills blifvit utsparat på grund af den mängd stora stenar den innehöll. Dessa upptogos nu och nedvräktes i en längs lindan för ändamålet upptagen djup graf. Bland stenarne, som eljest voro kullerstenar af rätt betydlig storlek, hade man ock funnit en häll, cirka 11 fot lång, 3—3,5 fot bred, hvilken låg tvärs öfver gräslindan nära dess SV-ända cirka 20 steg från landsvägen. Denna häll befanns på den nedåtvända sidan vara försedd med en runristning. Af baksidan, som ej bildade en enda jämn yta, hade endast en mindre del förut legat i dagen . . .

Den stenbundna gräslinda, hvori hällen låg, hade haft formen af en långsträckt kil, bredast vid diket några steg SSV om runstenen, i andra ändan vid ledet framme vid landsvägen nästan spetsig (1—2 steg). Detta kunde väl dock knappast vara ursprungliga förhållandet, ty vid närmare påseende befanns stenraden fortsätta vidare åt NNO, utom åkern, och den var här ånyo flere steg bred. Den spårades nämligen först i dikena på ömse sidor om landsvägen, som skar den i mycket spetsig vinkel, och vidare i ängen på vägens andra sida, särskildt i de i denna äng, vinkelrätt mot vägen, framdragna dikena. Straxt efter att ha inkommit i ängen gjorde denna stenrad emellertid en direktionsförändring; ifrån att förut ha gått rakt mot kyrkan, i N + 25° O, böjde den nu af nästan rakt mot N (med endast ett par graders divergering åt O). Vid böjningstället var dess bredd ca. 8 steg. — I den nya direktionen kunde den följas vidare i ängens diken, sammanföll slutligen med gärdsgården och diket, som skilja ängen från landsvägen, skar uppfartsvägen till prestgården vid dess utgångspunkt, fortsatte längs trädgårdstaketet och föll därvid med allt mer och mer af sin bredd inom trädgårdens område, där den så försvann. Men blott några steg längre fram börjar också marken på allvar höja sig upp emot kyrkan.

Här förelågo sålunda lemningarna af en forntida väg öfver slätten, som ännu bär tydliga spår af att en gång ha varit sumpmark . . .

Runstenen låg, som sagdt, vinkelrätt mot den gamla vägens riktning, med jordändan åt vester, och allt talar väl för att den stått vid vägens vestra kant och vändt skriftsidan mot vägen . . .»

Såsom ovan nämnt (U 441), skulle enligt *Ransakningarna* vid Odensala prästgård finnas två runstenar. Det är möjligt, att U 442 kan vara en av dessa.

Runstenen restes sommaren 1895 på fyndplatsen.

Blågrå stenart. Höjd (vid v. kanten) 1,70 m., bredd (nedtill) 0,95 m. Ytan är svårt skadad genom avflagringar. Endast mindre delar av ristningen äro bevarade. Det är därför omöjligt att utreda ornamentiken, som tydligen har varit mycket rik. Runorna äro vänderunor, och inskriften skall läsas från vänster till höger.

Inskrift:

brusi · u - þ - ... alu - - t ... rit ... faþu ...

5

10

15

20

Till läsningen: Framför 1 **b** finnes möjligen spår av en runstav. 1 **b** är bevarat, liksom 3—6 **usi · u**. Övre delen av 2 **r** är borta, men runan har tydligen varit **r**. Efter 6 **u** finnes övre delen av en stav. 8 **þ** är troligt, men ej fullt säkert. Därefter spår av en runa, som kan ha varit **r** eller **u**. Sedan är ytan förstörd. Endast nedre delen av 10 **a** med bst t. v. om hst. Övre delen av 11 **l** med bst t. v. (omvänt **l**). Översta spetsen av 12 **u** (eller **r**). Säkra äro 15—17 **rit** och 18—21 **faþu**. — Brate: 10—12 **stu**.

1—5 **brusi** är sannolikt mansnamnet *Brusi*. Om detta se U 333. 6—9 **u - þ** - har av Brate förslagsvis supplerats *Vedraldi*, vilket förefaller mycket möjligt. Om detta namn se U 463.

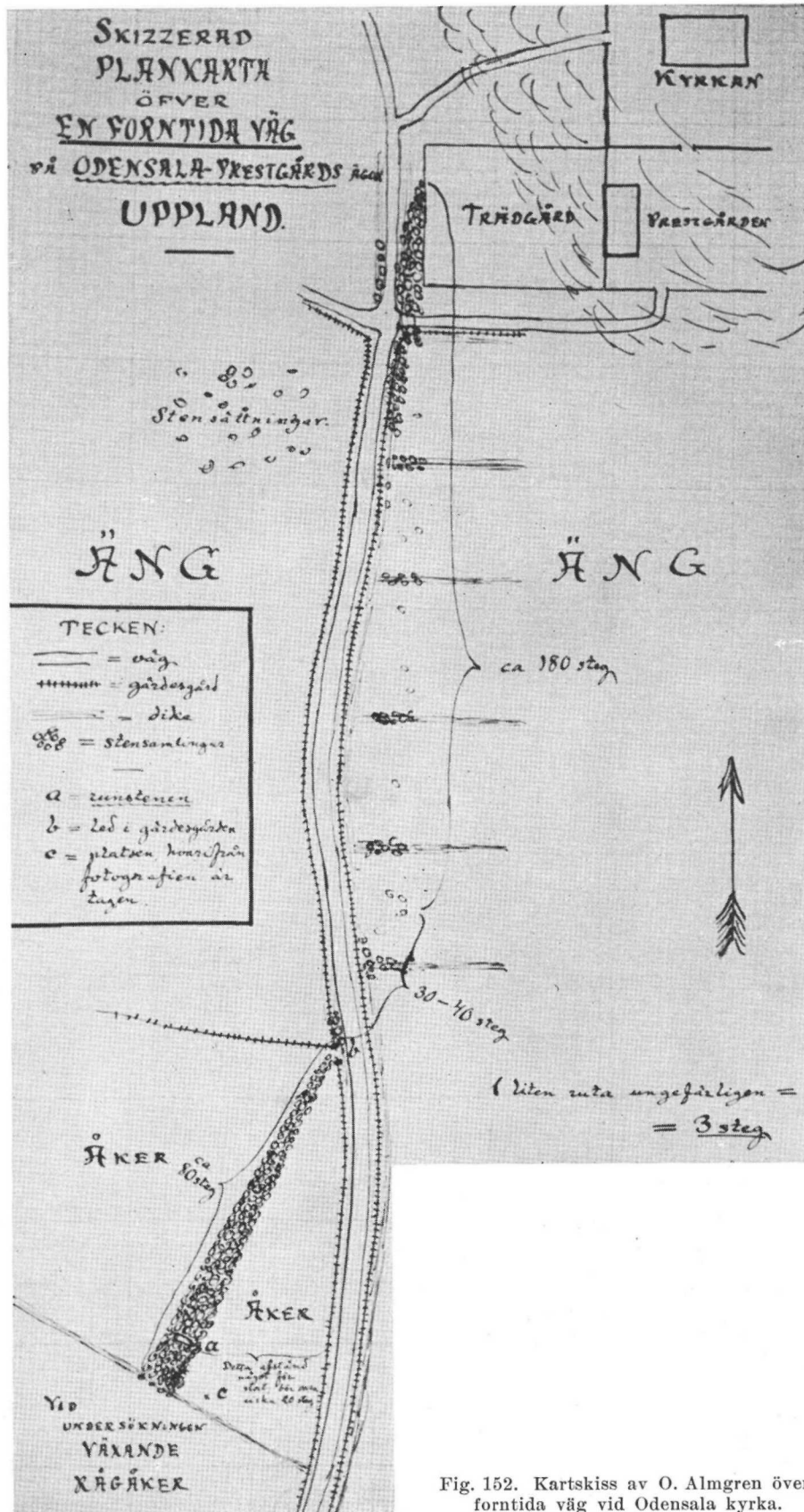

Fig. 152. Kartskiss av O. Almgren över forntida väg vid Odensala kyrka.

443. Prästgården, Odensala sn.

Pl. 72.

Litteratur: Handlingar i ATA år 1932.

Äldre avbildning: G. Olson foto 1932 (ATA).

Ett fragment av en runsten påträffades år 1932 vid rivning av ett bryggghus invid prästgården. Det ligger numera i trädgården 50 m. rakt V om prästgårdsbyggnaden vid foten av en stor lönn, 10 m. N om landsvägen.

Grå granit. Höjd 0,63 m., bredd 0,62 m. Ytan är blanksliten och nött genom trampning. Ristningen är nu mycket grund och svår att urskilja.

Inskrift:

... **eftir** **ay** ... **apur** **sin** : **a** ...

... æftir ... [f]aður sinn ...

»... efter ... sin fader ...»

Till läsningen: **l e** är tydligt stunget. Endast v. bst i **3 t** är svagt skönjbar, den h. är spårlost borta. Av **7 y** finns hst; därefter en punkt, som tydligen är huggen. Runan har därför troligen varit **y**.

Faderns namn har sannolikt varit **ay[stain]** *Øystæinn*.

Möjligen har fragmentet tillhört en av de båda runstenar, som enligt *Ransakningarna* funnos »i Odensala Prästegårdh».

444. Bromsta, Odensala sn.

Pl. 71, 75.

Litteratur: B 174, L 557, D 2: 221. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 144; UFT h. 2 (1872), s. 47; E. Brate, Skansens runstenar (i: Meddelanden från Nordiska Museet 1897), s. 5; Svenska Dagbladet ^{15/10} 1925; Handlingar år 1925 i ATA.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 174); Dybeck a. a.; M. Stenberger och R. Fernqvist foto 1925 (ATA).

Runstenen står i södra kanten av en liten ouppodlad stenkulle i åkern S om Bromsta gård, omkr. 200 m SV om mangårdsbyggnaden. I samma kulle finnas ett mindre antal forngravar, bestående av jordblandade rösen och runda stenläggningar. Enstaka gravar finnas också på kort avstånd längre ut i åkern, och tydligen har här en gång funnits ett större gravfält. 17 m. längre åt Ö står U 445.

I *Ransakningarna* meddelas, att »I Bråmstadh finnes 2 Runsteenar». Hadorph har i sin anteckningsbok angivit platsen: »Bromsta sudra gerde vid ättehögarne.» I Peringskiölds *Monumenta*: »Bromsta sudra gärde» (B 171 och 174: »Bråmsta gärde», L 557: »Bromstads S. gärde», L 556: »Bromstads gärde»). På samma plats fann Dybeck de båda stenarna, men de lågo kullfallna, och U 444 var sönderslagen i tre delar. Brate har förgäves sökt runstenarna vid Bromsta, och detta tyder på att de även på orten varit okända och glömda. De återupptäcktes år 1925 och blevo nu genom d:r C. J. Anricks och fil. kand. Märten Stenbergers försorg resta på de platser, där de lågo och där de utan allt tvivel ursprungligen ha stått. Den sönderslagna U 444 lagades med järndubbar och stenkitt.

Ljusgrå granit. Stenens höjd i sin helhet 2,35 m., över nuvarande markytan 1,80 m., bredd nedtill 0,75 m., på mitten 0,60 m. Den ristade ytan är jämn och slät. På h. sidan är en sten-

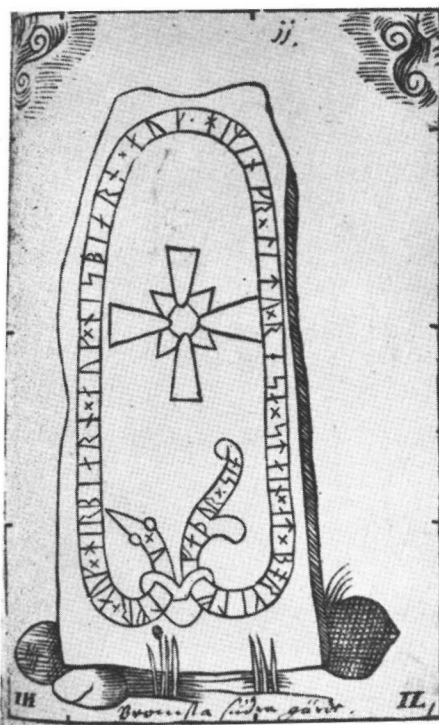

Fig. 153. U 444. Bromsta, Odensala sn.
Efter B 174.

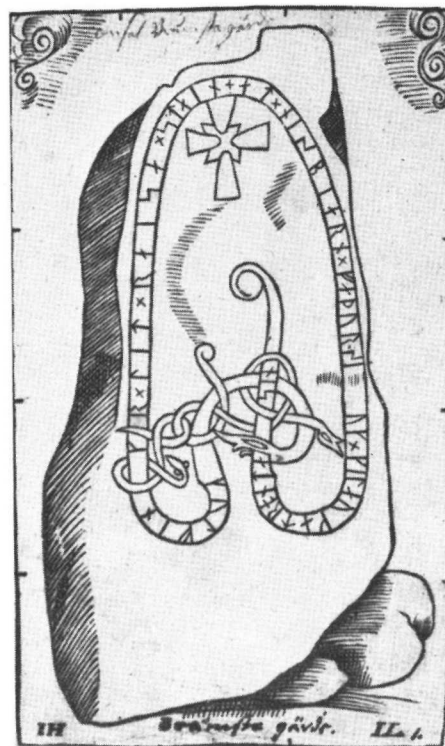

Fig. 154. U 445. Bromsta, Odensala sn.
Efter B 171.

flisa bortfallen, varför även inskriften där är defekt. Ristningen är ej särdeles djupt huggen men överallt tillräckligt tydlig och lätt urskiljbar.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 174):

× **ulfr** × **auk** × **hirbiarn** × [**a**] **uk** × **nesbi**[**a**] **rn** × **auk** × **himinkr** × **litu** . **r**[**esa** × **s**] **tain** × **at** × **borkulf** ×
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55
fapur × **sin** ×
   60   65

Ulfz ok Hærbiorn ok Næsbiorn ok Hæmingz letu reisa stæin at Borgulf, faður sinn.

»Ulv och Härbjörn och Näsbiörn och Häming läto resa stenen efter Borgulf, sin fader.»

Till läsningen: 9 **i** är icke stunget. Endast allra översta delen av 16 **a** är bevarad. 20 **e** är troligen stunget. Pricken är dock ganska grund. Av 24 **a** finns endast hst:s nedre del i behåll. Icke stungna äro 31 och 38 **i**, 35 och 55 **k**. 42—45 **esa** × **s** är borta. Av 46 **t** saknas v. bst. — Hadorph: 9, 20, 42 **i**, 56 **i**. — Hadorph och Leitz (B 174): 9 **i**, 20 **i**, 4[?] **e**, 56 **i**. Intet sk efter 58 **f** och 66 **n**. Avståndet mellan 41 **r** och 43 **s** är påfallande stort. Det är möjligt, att här ha funnits två runor, sålunda **ai**, och att 42 **e** beror på felläsning. — Dybeck: 9 **i**, 20 **e**. 42—45 **esa** × **s** saknas. 56 **u**.

Mansnamnet *Hærbiorn* är känt från ett par andra inskrifter: Sö 86, L 1234 Fröderids sn. Ett enstaka belägg i en urkund från 1400-talet (Östergötland) visar, att namnet funnits även under medeltiden. Det synes ha varit vanligare i Danmark (särskilt Själland) och framför allt i Norge. — Om namnet *Næsbiorn* se Sö 356, om *Hæmingz* se U 101 och om *Borgulfz* U 429.

445. Bromsta, Odensala sn.

Pl. 71, 72, 75.

Litteratur: B 171, L 556, D 2: 220. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 144; UFT h. 2 (1872), s. 47; E. Brate, Skansens runstenar (i: Meddelanden från Nordiska Museet 1897), s. 5; Svenska Dagbladet ^{15/10} 1925; Handlingar år 1925 i ATA.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i: Peringskiölds Monumenta och B 171); Dybeck a. a.; M. Stenberger och R. Fernqvist foto 1925 (ATA).

Runstenen står i södra kanten av en liten ouppodlad stenkulle i åkern S om Bromsta gård, omkring 200 m. SV om manbyggnaden, 17 m. V om U 444. Den restes här, säkerligen på sin ursprungliga plats, år 1925. Den ristade sidan är vänd mot S.

Äldre uppgifter om stenen se ovan U 444.

Ljusgrå granit. Stenens höjd i sin helhet 2,60 m., över nuvarande markytan 2,15 m., bredd nedtill 0,70 m., på mitten 0,85 m. Ytan är ganska skrovlig och ojämn. På h. sidan är ett mindre stycke avslaget, varigenom ett par runor ha gått förlorade. Det saknas redan på träsnittet i B 171. Ristningen är tämligen djup och tydlig. Den är väl bibehållen. På h. kantsidan finnes ett kors ristat, liknande det på framsidan:

Inskrift:

× **kylfinkr** × **lit** × **raisa stain at** × **nisbiarn** × **fapur si - - uk** × **kilauk at bonta sin**

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

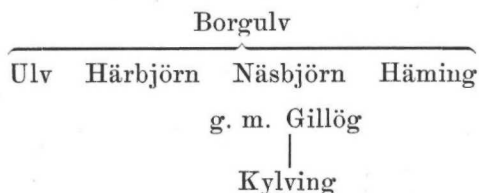
Kylfingr let raisa stain at Näsbiorn, fadur sinn, ok Gillaug at bonda sinn.

»Kylving lät resa stenen efter Näsbjörn, sin fader, och Gillög efter sin man.»

Till läsningen: Icke stungna äro 1, 7, 43, 48 **k**, 10, 25 **i**. 2 **y** har en tydlig prick. Något sk kan icke spåras efter 16 **a**, 21 **n**, 36 **r**, 48 **k**, 50 **t**, 55 **a** och 58 **n**. Avståndet mellan runorna är rätt ojämnt; på h. sidan stå de tätare än på den vänstra. — Hadorph och Leitz: 2 **u**. — Dybeck: 2 **y**.

Om namnet *Kylfingr* se Sö 318. Brate förmodar, att *Kylfingr* på U 445 avser samme person som på U 320 och U 419, »då avståndet är så obetydligt och namnet sällsynt». — Om kvinnonamnet *Gillaug* se Sö 205.

Den Näsbjörn, över vilken U 445 är rest, är utan tvivel samme man, som tillsammans med sina bröder på samma plats har rest en minnesvärd (U 444) över sin fader Borgulv. Genom de båda inskrifterna lära vi känna en släkt i Bromsta på 1000-talet med följande medlenmar:

Det måste sålunda ligga en viss tid, sannolikt ett par tiotal år, mellan den äldre runstenen (U 444) och den yngre (U 445). U 444 visar i sitt mönster stor likhet med Ingvar-stenarna i södra Uppland (se t. ex. U 439). U 445 har en komposition, som återfinnes på ett flertal runstenar i södra Uppland. Det bör emellertid framhållas, att olikheterna mellan de båda Bromstastenarna ingalunda äro så stora, att de icke skulle kunna vara utförda av samme ristare. De äro båda i hög grad typiska, enkla och vackra exempel på runstenskonsten under dess blomstringsperiod.

446. Droppsta, Odensala sn.

Litteratur: B 172, L 552. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 143, *Vita Theoderici* (1699), s. 464; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 485; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 156 f.; UFT h. 2 (1872), s. 46.

Avbildning: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 172).

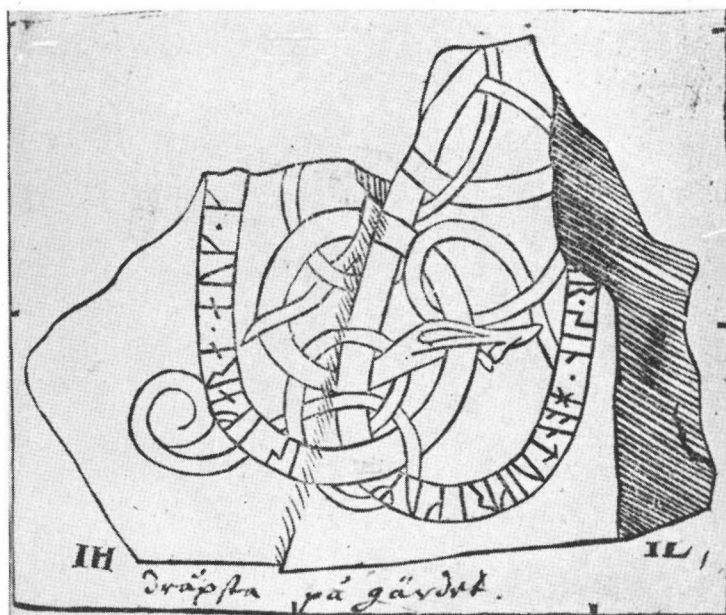

Fig. 155. U 446. Droppsta, Odensala sn. Efter B 172.

I *Ransakningarna* uppgives, att en runsten fanns »Vthi Dräpsta Gierde». Även i Peringskiölds *Monumenta* uppges platsen: »Dräpsta, på gärdet.» Avbildningen av U 446 har emellertid blivit skuren i samma trästock som U 451, och som gemensam rubrik står i *Bautil*: »Hofva källare svala» (B 172). Liljegren har — tydligen med hjälp av Peringskiölds *Monumenta* — rättat detta till »Dräpstad» (L 552). Några senare uppgifter om stenen finnas icke, och den har förgäves eftersökts vid vår inventering.

Fragmentet utgör nedre delen av en runsten. Av teckningen i B 172 att döma var den även kluven i två stycken. Det ena innehöll början, det andra slutet av inskriften. Höjd ung. 1,10 m., bredd ung. 1,20 m.

Inskrift:

isifara · auk · . . . r · sin · hon tu i krikum

5   10   15   20   25

isifara ok . . . *sinn. Hann do i Grikkium.*

»**isifara** och . . . *sin. Han dog i Grekland.*»

Till läsningen: Framför **i** kan möjligen ha funnits en eller annan runa.

Inskriften har sannolikt börjat med namnen på de män, som ha låtit resa stenen efter sin fader (eller sin broder); **11 r** är sista runan i ordet **faþur** (eller **broþur**). Det första namnet 1—7 **isifara** kan icke säkert tolkas; sannolikt föreligger här en felläsning. Det ligger närmast att tänka på namnet *Æistfari*, som är känt från en sörmländsk inskrift (Sö 45).

Stenen är rest över en Greklandsfarare, som har dött ute i Grekland. Jfr U 73, 104, 136, 140, 201, 358, 374. Om formen **krikum** se v. Friesen i *ANF* 56 (1942), s. 280.

447. Fransåker, Odensala sn.

Litteratur: B 175, L 554. J. Bureus, F a 6 s. 53 n:r 63 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 281, F a 1 s. 64; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 143; UFT h. 2 (1872), s. 47.

Avbildning: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 175).

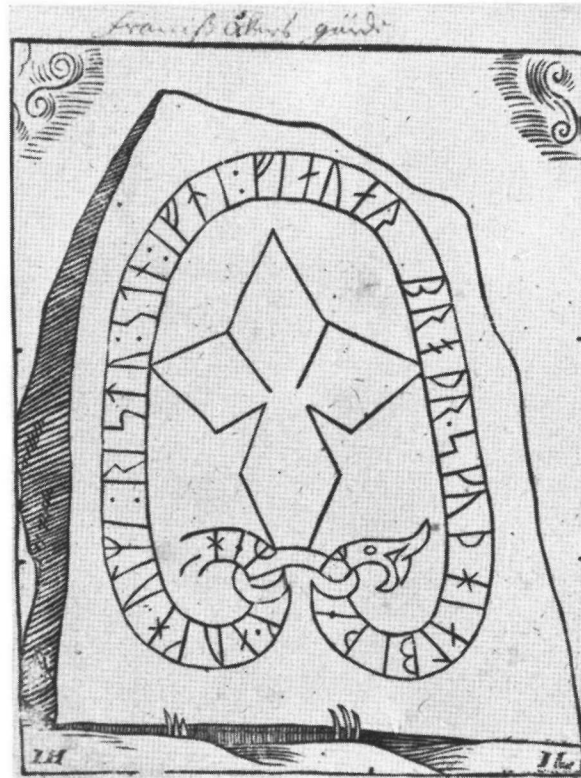

Fig. 156. U 447. Fransåker, Odensala sn. Efter B 175.

Runstenen är känd redan av Bureus; platsen anges sålunda: »I Flamsåkers bakka i Odhens Sala» (F a 6), »Flamsåker» (F a 5). Hadorph, som besökte platsen under sin resa 1682, har gjort följande anteckning: »Fransåker. Dher är en mycket förnött steen, som svårligast kan läsas, doch tyckes dess skrift närmast villia denna mening uttrycka.» (Plats har här lämnats för inskriften, som emellertid aldrig har blivit införd.) »Dher ofvanföre på backen äre åtskillige ättegrafvar medh sten omsatte, En trekant dher afgudarne woro dyrkade och meer sådant.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes anteckningen: »Fransåkers gärde» (likaså B 175 och L 554). Stenen har från 1600-talet varit helt försvunnen och i senare tid förgäves eftersökts.

Höjd ung. 1,85 m., bredd (på mitten) ung. 1,35 m.

Inskrift (enligt B 175):

hemik · auk hulmi : ristū : stn : ifti : fiauar broþr · s kup hialbi þem

Hæming[*ᵛ*] ok *Holmi* *ræistu* st[*æi*]n *æfti*[*ᵛ*] **fiauar** broð[*u*]r s[*inn*]. *Guð hialpi þeim*.

»Häming och Holme reste stenen efter **fiauar**, sin broder. Gud hjälpe dem.»

Till läsningen: Inskriften har tydligen varit mycket svårläst. Bureus har (F a 6) följande läsning: **himuika : uk : nulka rstu sin ifta kunnila spþein kup hialbi þim.**

Ristaren har flera gånger hoppat över en runa. Så saknas nominativändelsen **n** i det första namnet, vokalen i ordet 19—21 **stn**, sista konsonanten i 22—25 **ifti**, **u** efter 35 **p**, **in** efter 37 **s**. Man kan därför räkna med att 26—31 **fiauau** onöjaktigt återger ett namn. Mellan 31 **r** och 32 **b** finnes plats för en runa; sannolikt har här funnits något som varit förstört eller ej kunnat tydas. Bureus ger ingen ledning. Liljegren har antagit namnet *Finnvarð* (ack.). Han förutsätter då, att 28 **a** är fel för **n** och att efter 31 **r** funnits ett **p**.

Om namnet *Hæmingr* se U 101, om namnet *Holmi* Sö 331 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105.

Formeln »Gud hjälpe dem (**þem**)» är anmärkningsvärd, allra helst som stenen synes vara rest över endast en broder.

448. Harg, Odensala sn.

Pl. 73, 74.

Litteratur: B 173, L 549, D 2: 218. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 140; UFT h. 2 (1872), s. 46; H. Schück, *Svensk litteraturhistoria* (1890), s. 61; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 82, *Anteckningar* 1910 (ATA); *Handlingar i ATA* 1925—32.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 173); Dybeck a. a., *Brate* foto 1910 (ATA).

Runstenen står vid östra sidan av vägen Odensala—Rickeby, 8 m. S om infartsvägen till Harg, omkring 300 m. ÖSÖ om mangårdsbyggnaden. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindholm». På västra sidan om vägen, mellan denna och Harg, finns ett betydande gravfält.

I *Ransakningarna* meddelas, att »Vthi Hargh finnes 2 Runsteenar». Utan tvivel är det U 448 och 449 som avses, eftersom dessa några år senare avtecknades av Hadorph och Leitz och finnas upptagna i *Bautil*. I Peringskiölds *Monumenta* anges platsen för U 448: »I Hargs tää» (B 173: »Harg», L 549: »Hargs tä»). Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Lindholm» (1864) fanns stenen liggande »vid vägen Ö om Harg»; detta stämmer med kartbladet, där stenen är inlagd på samma plats som nu. Egendomlig förefaller därför Dybecks uppgift, att stenen låg »söder ut från Harg i ett dike invid uthusen». Det är svårt att förklara detta på annat sätt än att Dybeck har misstagit sig på väderstrecken.

Stenen restes år 1910 på Vitterhetsakademiens bekostnad. »En grund av sten är lagd under densamma och massor av sten bakom, vadan stenen länge torde bli stående.» Det

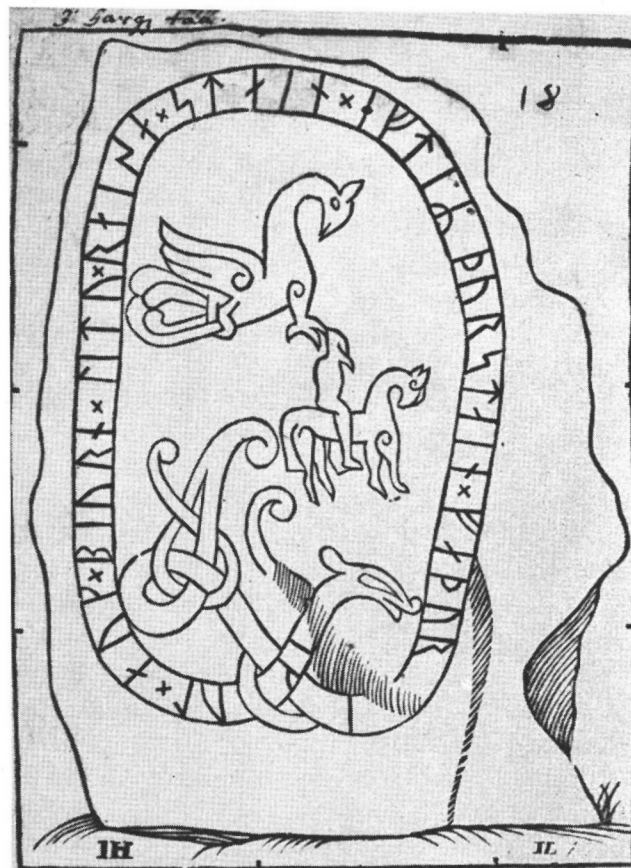

Fig. 157. U 448. Harg, Odensala sn. Efter B 173.

dröjde emellertid ej mer än 15 år, förrän av flera personer anmälades, att stenen åter lutade betänkligt och att det vore fara för att den skulle bli slagen i stycken, om den skulle falla. År 1932 restes den på nytt på ett mera betryggande sätt. Den ristade ytan är fortfarande vänd mot vägen.

Ljusgrå granit. Höjd över markytan 1,80 m., bredd vid foten 1,20 m. Nedtill på högra sidan har en skiva flagrat av, varigenom några runor och en del ornamentik ha gått förlorade. Skadan finnes redan på den äldsta teckningen i *Bautil*. Ytan är jämn och vacker. Ristningen är mycket tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

ikul × auk × biurn × litu × raisa × stain × eftir × þurstain × faður . . .

Igull ok Biorn letu reisa stain æftir Þorstain, faður [sinn].

»Igul och Björn läto resa stenen efter Torsten, sin fader.»

Till läsningen: Av 1 i finns endast mellersta delen av staven i behåll. 2 k är icke stunget. 27 e har en tydlig prick. Efter 44 r är ristningsytan förstörd. Där skadan upphör, finnes i slingans nedersta del en rak stav, förmodligen övre delen av inskriftens sista runa n.

Hadorph och Leitz (B 173): 1—4 **ikul**, 27 **e**. Efter 44 **r** finnes endast en rak stav, förmodligen hst i inskriftens sista runa n. — Dybeck: 1 i är helt borta; 27 **e**. Efter 44 **r** ett sk ×. — Brate: 1 i saknas; likaså inskriftens slut efter 44 **r**. Även Brate har sk efter 44 **r**.

Om namnet *Igull* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 106.

Ristningen är enligt Brate ett arbete av mästaren Fot. Detta förefaller ingalunda osannolikt, framför allt med hänsyn till den tekniska skicklighet, varmed ristningen är utförd. Ristningslinjerna ha samma jämna, i botten rundade form, som är utmärkande för Fot. Kompositionen är enkel och måttfull. En typisk detalj är den slingknut, som avslutar stjärten. Den återfinnes i flera av Fots arbeten, t. ex. U 255, 267 och 269. U 448 har dubbla slingknutar, bildade dels av en slinga som utgår från nacken, dels av en slinga som utgår från stjärten. Detta är en variation av ett motiv, som återfinnes i L 204 (B 410) Danmarks kyrka, som är signerad av Fot, och i L 45 (B 332, D 1:45) Ekala, Yttergrans sn, som sannolikt är ett arbete av Fot. Jfr också slingknuten på U 202, som i andra avseenden står nära den av Fot signerade U 167. Också inskriften stöder i hög grad attribution till Fot: runorna äro jämna och välformade; skiljetecken är ×; inskriften är kort och väl avpassad efter utrymmet. Inskriften får därigenom en i hög grad dekorativ karaktär.

Ristningen är mycket märklig därigenom, att den innanför inskriftsbandets ram innehåller ett par tecknade figurer: en man till häst och över honom en väldig fågel med bågböjd hals, utspända vingar och klor som vidröra mannens huvud. Ristningen är ganska tydlig. Fågeln är i stort sett densamma som på den av Fot signerade stenen U 257. Dessa fågelbilder, som f. ö. äro ganska enastående på runstenarna, skulle vara tillräckliga som stöd för att Fot har ristat även U 448. Betydligt enklare och mindre lyckad är bilden av hästen och ryttaren.

Man frågar sig givetvis, om de båda figurerna stå i något samband med varandra. Och vidare, om de endast äro en fri lek, ett uttryck för ett konstnärligt behov att på något sätt fylla ut den tomma ytan eller om de ha någon verklig mening. H. Schück (*Svensk litteraturhistoria*, 1890, s. 61) har en gång antagit, att figurerna på Harg-stenen skulle återge en scen ur sagan om Didrik av Bern: I den norska Didrikssagan berättas, om konung Hertnid, att han under en jakt i skogen påträffade en drake, och »draken tog honom då i sina klor och flög bort med honom till en djup dal».

449. Harg, Odensala sn.

Pl. 73, 74.

Litteratur: B 180, L 550, D 2: 219. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 140; UFT h. 2 (1872), s. 46; E. Brate, *Anteckningar* 1909 (ATA); *Handlingar* i ATA 1928—32.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 180); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen, som är ett fragment och innehåller övre delen av en runristning, blev känd genom *Ransakningarna* och avtecknad under Hadorphs resa 1682 (se ovan U 448). I Peringskiölds *Monumenta* anges som plats endast »Onsal Harg» (B 180: »Harg», L 550: »Harg»). Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Lindholm» (1864) fanns den »S. O. invid Harg . . . liggande på en ättechög»; enligt Dybeck låg den »i Hargs södra gårde». Brate anger platsen närmare: »70 steg Ö om Hargs gård i en betesmark, 21 steg S om utfartsvägen från Harg.» Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Lindholm».

På denna plats låg stenen till år 1932, då den genom Riksantikvariens försorg flyttades till en i omedelbar närhet, strax S om infartsvägen till gården liggande berghäll, omkr. 200 m. ÖSÖ om mangårdsbyggnaden. Den fastsattes här, med den ristade sidan vänd mot N, alltså mot infartsvägen.

Grå granit. Höjd 0,80 m., bredd (nedtill) 0,80 m. Ytan är tämligen slät och jämn. Ristningen är djupt och tydligt huggen. Upptill är på v. sidan ett stycke avslaget, varigenom några runor blivit skadade. Skadan finns redan på teckningen i *Bautil*.

Inskrift:

... auk + fstkir + au - uimont⁵r + litu + ris ...

... ok Fastgeirr ok Vimundr letu ræis[a] ...

... och Fastger och Vimund läto resa ...»

Till läsningen: Av 1 a finns endast h. bst. kvar. Något a finnes icke efter 4 f. 7 k är icke stunget, icke heller 21, 25 i. 10 a finns till större delen i behåll; av följande tre runor endast nedre delen. Bst i 11 u böjer tydligt av mot v. Därefter nedersta delen av en rak stav, utan tvivel hst i k. Framför 14 i finnas två stavar, rätt nära varandra; den högra av dem visar en svag böjning mot vänster. Sannolikt äro de rester av ett u, snarare än ik, vilket dock ej kan anses vara helt uteslutet. Det andra namnet har i så fall varit *Ingimundr*. Staven i 21 i når icke till ramlinjerna upptill och nedtill. Den har tydligen varit uteglömd och efteråt inskjuten mellan l och t.

Hadorph och Leitz: 1 a saknas. R. 10—13 endast 6 raka stavar. 16 i, 18 i. — Dybeck: 1 a saknas. 16 o, 18 t. — Brate: 1 a, 16 o, 18 t.

13—19 uimont^r återger givetvis ett mansnamn, en sammansättning med -mundr. Förleden kan vara *Vī-*, möjligen också *Vīg-* eller *Við-*, *Vīð-*. *Vimundr* är icke vanligt i inskrifterna; utom U 449 är det f. n. endast känt från en småländsk inskrift: Sm 44. Under medeltiden förekommer det, i växlande former, i hela Skandinavien. *Vigmundr* är belagt i ännu ett par uppländska inskrifter: U 338 och L 292 Örby, Rasbo sn. Det är anmärkningsvärt, att ristaren brukar o-runan för u och att han använder r-runan efter d-ljud. Han har vidare hoppat över ett a i 4—9 fstkir.

Det är icke lätt att avgöra, vilket namn som avses med detta 4—9 fstkir. Efterleden -kir kan vara ett -geirr, särskilt med hänsyn till att ristaren icke kan säkert skilja på r och r. Namnet *Fastgeirr* förekommer D 1:150 Skilsta, Tibble sn, tecknat *fastkir*, sannolikt även L 257 Buringe, Vendels sn, tecknat *fastkian*. Ett enstaka belägg (från Uppland) finnes från medeltiden. Tänkbart vore även ett kvinnonamn *Fastgerðr*, med bortfall av ð, mellan de båda r-ljuden. Jfr

Fig. 158. U 449. Harg, Odensala sn. Efter B 180.

askir U 318, **porker** U 14, **pukir** Ög 81, **hulmkir** U 326. *Fastgærd* synes visserligen icke vara känt från någon annan källa. Detta kan emellertid knappast vara någon avgörande invändning, då kvinnonamn överhuvud äro mycket sparsamt belagda. Viktigare är, att man snarast väntar ett mansnamn, då ännu ett sådant följer. Syster nämnes i en uppräknig efter sina bröder; moderns namn står antingen först eller också sist, efter sönerna. Om namn på *Fast*- se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 99 f.

U 449 är endast ett fragment. Början och slutet av inskriften saknas. Slutet måste ha innehållit orden »sten (denna) efter N. N., sin fader», sålunda minst 25—30 runor. På den motsatta sidan har stått inskriftens början; den har sannolikt utgjorts av tre namn, utom de båda som finnas kvar. Av allt att döma har stenen sålunda varit mycket stor; det bevarade stycket kan knappast motsvara hälften. Det torde sålunda ha varit en runsten av 2 meters höjd eller mera.

Stenens yta innanför runslingan upptages av ett dekorativt djur i bästa runstensstil. Det påminner om den fristående djurteckningen på U 428. Liknande fristående djurbilder finnas f. ö. i många uppländska ristningar, exempelvis U 248, 251, L 186 (B 383) Gamla Uppsala prästgård, L 212 (B 403) Tjocksta, Danmarks sn, L 304 (B 546) Broby, Funbo sn.

450. Harg, Odensala sn.

Pl. 74.

I Hargs hemhage, mellan gården och vägen Odensala—Rickeby, ligger strax S om infartsvägen till Harg en berghäll, 100 m. V om landsvägen och 200 m. ÖSÖ om mangårdsbyggnaden i Harg. I östra sluttningen av berget, ungefär 1 m. över marken, nära södra kanten av berget, finnes med små, fina runor följande inskrift:

sbun

hiok r
5

Runornas höjd är $6\frac{1}{2}$ —8 cm. 1 **s** har normal form. 2 **b** har raka bst, som bilda spetsiga vinklar. 5 **h** har mycket stora bst; de ha ungefär samma längd som hst. Även 7 **o** har tämligen stora bst, som skära hst under spetsig vinkel. 8 **k** är på mitten nött eller vittrad. Sista runan kan icke vara annat än **r**. Övre delen av bst är rundad (i olikhet mot 2 **b**); den går i det när-

maste in till hst, dock knappast helt, och sedan i en vid båge utåt höger. Nedre delen av bst är emellertid vittrad eller förstörd; den skäres av en spricka i berget, och ristningen upphör strax nedanför denna.

5—8 **hiok** återger fsv. *hiogg* 'högg'. 9 **r** är första runan i ordet *runar* 'runor'. Man bör då förutsätta, att 1—4 **sbun** innehåller subjektet i satsen, namnet på den person, som har huggit runorna. Skulle det möjligen kunna vara en förkortad skrivning av namnet *Æsbiorn* Äsbjörn?

Det finns, så vitt jag förstår, inga skäl att misstänka, att ristningen icke skulle vara äkta, m. a. o. att den skulle vara tillkommen i senare tid. Den var, då den av mig första gången undersöktes, täckt av samma hårda stenlav som berget i övrigt, och det fanns i ristningslinjerna icke ett spår av sentida huggning. Försök visade, att huggning i berget gav en färsk yta, som vida skilde sig från patinan i de ristade runorna.

451. Hova, Odensala sn.

Litteratur: B 172, L 555. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 143; UFT h. 2 (1872), s. 47.

Avbildning: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 172).

»I Hoffva hos Johan Pedersson Skattebonden finnes Een Runsteen i Kiellarmuren», meddelas i *Ransakningarna*. Runstenen var i själva verket endast ett fragment. Hadorph antecknar under sin resa: »Hofva by ett lijtet stycke i en källaremur.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes anteckningen: »Hofva källar svala» (B 172: »Hofva källare svala», L 555: »Hofva källare»). Senare uppgifter saknas, och fragmentet synes vara förkommet.

Fragmentets storlek ungefär 0,90 × 0,75 m.

Inskrift (enligt B 172):

... **ir** **stain** **bru** ...

... [æft]ir Stain bro[ður] ...

»... efter Sten, (sin) broder ...»

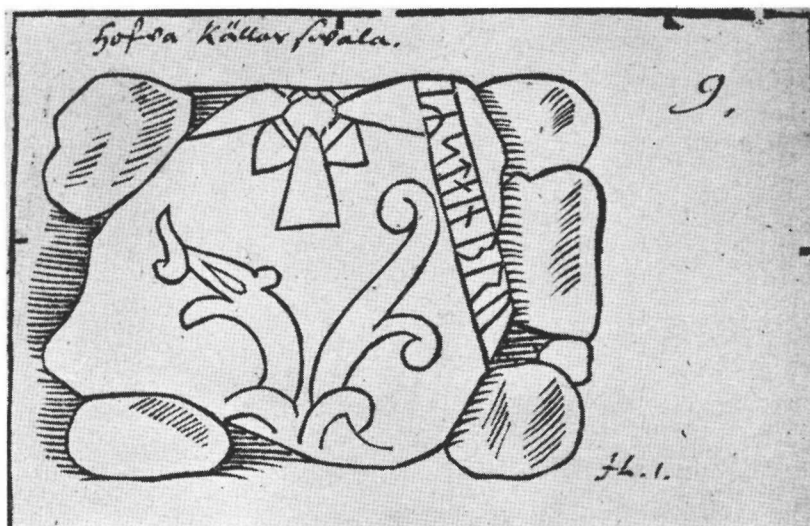

Fig. 159. U 451. Hova, Odensala sn. Efter B 172.

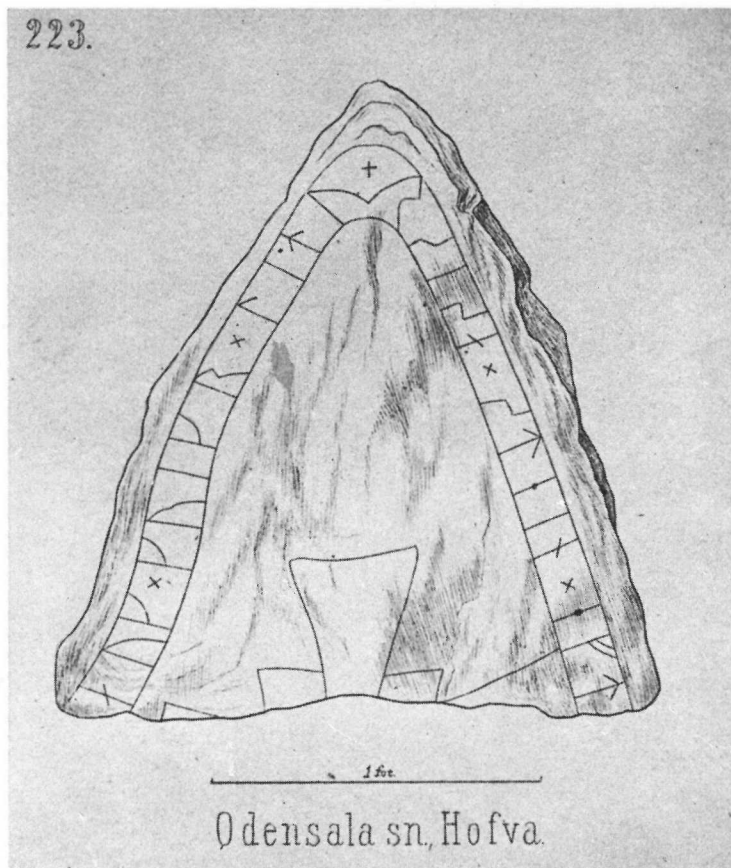

Fig. 160. U 452. Hova, Odensala sn. Efter D 2: 223.

452. Hova, Odensala sn.

Litteratur: D 2: 223. UFT h. 5 (1876), s. 109.

Avbildning: Dybeck a. a.

»Stycket», som var nyfunnet, »ligger såsom trappsten vid stallet i norra gården» (Dybeck). Det har senare förgäves eftersökts och torde sannolikt vara förkommet.

Fragmentet har formen av en likbent triangel; höjd ung. 0,60 m. och bredd vid basen ung. 0,60 m. Det har utgjort toppen av en runsten. Inskriftens början och slut äro därför borta.

Inskrift (enligt Dybeck):

... auk × kuikr × litu × raisa × stein × eft ...

... ok Kvikk letu raisa stein eft[ir] ...

»... och Kvikk läto resa stenen efter ...»

Till läsningen: 14 a har på mitten böjd stav och liknar, såsom Dybeck anmärker, ett s. 20 och 23 e äro stungna.

Om namnet *Kvikk* se Sö 220.

Det förefaller icke osannolikt, att de båda fragmenten U 451 och U 452 ha tillhört samma runsten. U 452 har i så fall utgjort övre delen och U 451 en del av mellanstycket på en sönderslagen runsten. Den bevarade delen av inskriften skulle i så fall lyda:

... auk × kuikr × litu × raisa × stein × eftir stain bru ...

453. Kumla, Odensala sn.

Pl. 75, 76.

Litteratur: D 2: 222. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 32 (n:r 90); UFT h. 5 (1876), s. 109; E. Brate, Anteckningar 1915 (ATA).

Äldre avbildningar: Dybeck a. a. (D 8:o n:r 90, D 2: 222); Brate foto 1915 (ATA).

Runstenen står nu, jämte U 454, på norra sidan om landsvägen Odensala kyrka—Droppsta, 90 m. Ö om infartsvägen till Kumla, 200 m. Ö om mangårdsbyggnaden, 2 m. S om ett stort dike, som utmynnar i den bäck, som rinner genom Kumla äng i sydlig riktning. Stenen, som bestod av två delar, restes här år 1915, men blev år 1926 påkörd av en lastbil och föll omkull. År 1940 restes stenen på nytt, och de båda delarna hopfogades med stenkitt.

Övre delen av stenen blev funnen omkr. 1855 och upptagen ur jorden »i Kumla äng, vid ett vattendrag söder om och nära byn». Dybeck torde här, som så ofta annars, ha tagit fel på väderstrecken; det kan knappast vara något tvivel om att stenen blev funnen i närheten av bäcken, som flyter genom ängen Ö om byn. När fotstycket av stenen har hittats, är okänt; det fanns i varje fall vid Brates första besök på platsen år 1909.

Grå stenart. Stenens höjd i sin helhet 2 m., över markytan 1,55 m., bredd 0,50—0,60 m. Ytan är mycket fränt, full av hål och ojämnheter. Ristningen är ytterst otvetydig och svår att följa. Emellertid torde den i stort sett kunna säkert fastställas.

Inskrift:

purkl × **auk** + **kisl** + - **itu** + **rais** - ... **pian** + **iftra** + **faþur sn** + **kans - ku - hialbi ant hans**
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

Þorkill ok Gisl letu reisa [stein] þenna æftir faður sinn Gansa(?). Guð hialpi and hans.

»Torkel och Gisl läto resa denna sten efter sin fader Ganse. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Inskriften börjar upptill på v. sidan i rundjurets stjärt, går efter en bågformig sväng nedåt på h. sidan ned och runt stenens ytterkanter upp mot rundjurets huvud. Slutet (runorna 45—57) står på stenens mitt i en rad nedifrån uppåt. Om något sk funnits framför 1 þ, kan ej avgöras. Runan 13 l är helt borta. 14 l är ytterst svagt. Men de följande runorna 15—16 **tu** äro synnerligen tydliga. Övre delen av 17—18 **ra** förstörd. Av 21 **a** finns endast hst:s nedre del; resten är förstört i skarven. Därefter följer en skada i stenen, och det följande ordet är helt borta. 22—25 **pian** är svagt, men torde vara säkert. Bst i 27 **f** sluta blint, nå icke upp till slinglinjen. Detsamma gäller om nedre bst i 30 **f**. 33—34 har uppenbarligen först varit hugget **ru**, vilket sedan har rättats till **ur**. Intet sk efter 34 **r**. 37 **k** kan möjligen ha varit **m**. Bst på h. sidan synes vara säker. På v. sidan finnes en fåra, men den är troligen icke huggen. **k** är övervägande sannolikt. 38—40 **ans** är fullt säkert. Efter 40 **s** har säkerligen funnits en runa, men den är nu förstörd. (Vid en senare granskning tror jag mig ha funnit svaga spår av ett **a**). Därefter möjligen spår av ett sk. 42—43 **ku** är tämligen tydligt, men det **þ**, som man därefter väntar, kan icke spåras. På korsets fot står 45—50 **hialbi**, på övre korsarmen 51—53 **ant**, svagt men säkert. Ovanför korset 54—57 **hans**.

Dybeck (D 2: 222): **purkl** × **auk** + - **inl - itu ra** - - - ... + **faþur** × **sn** × **mansa** × **ku** ... **sial hans**. Det är emellertid att märka, att Dybeck genom att pricka v. bst i runan **m** i **mansa** har angivit, att denna är i hög grad osäker. — Brate: + **purkl** × **auk** + **kisl** + **litu** + **rais** ... **iaþs stain** × **iftra** + **faþur sn** × **iansa** + **ku - hialbi saul hans**.

Ristaren har tre gånger utelämnat ett i: 1—5 **purkl**, 26—29 **iftra**, 35—36 **sn**. Han har två gånger kastat om ordningen mellan två runor: 22—25 **pian** i stället för **pina**, 30—34 **faþru**, vilket han rättat till **faþur**.

Namnet på fadern, över vilken stenen är rest, 37—41 **kansa** (eller möjligen **mansa**) är svårt att identifiera. Ett binamn *gansi* finnes i en fornnorsk urkund (E. Lind, *Norsk-isländska personbinamn från medeltiden*). Det kan vara bildat med den i diminutiver och smeknamn förekommande ändelsen *-si* till ordet *gant* 'narr, gäck' (nisl. *ganti*, m., sv. o. no. dial. *gant*).

Porkill och *Gisl* ha låtit resa även U 454. Båda stenarna äro ristade av Visäte, ehuru endast U 454 är signerad. Ornamentiken på U 453 är mycket karakteristisk för ristaren.

454. Kumla, Odensala sn.

Pl. 75, 76.

Litteratur: Brev till Riksantikvarien från Aug. Berlin ^{28/10} 1889 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 73, Anteckningar 1915 (ATA).

Äldre avbildningar: A. Berlin, teckning (ATA); Brate foto 1915 (ATA).

Runstenen blev funnen år 1887 vid plöjning i en åker på Kumla ägor rakt österut från gården och omkring 100 m. därifrån. Platsen kallas »Kumla örn». Stenen låg här alldeles inbäddad i åkerleran. Då den tagits upp, upptäcktes runor på den undre sidan, och ägaren lät därför flytta bort stenen ur åkern till en närbelägen plats invid landsvägen, där förut U 453 låg.

Sannolikt ha de båda stenarna U 453 och U 454 ursprungligen stått bredvid varandra, ett stycke från den nuvarande platsen, längre in på åkern och närmare bäcken. Det förefaller troligt, att här har gått en väg fram, med en bro eller ett vadställe över bäcken vid »Kumla örn». Stenarna torde ha varit resta vid denna väg. Med tiden ha de fallit omkull och sjunkit ned i leran. Då på 1800-talet Kumla äng uppodlades till åker, kommo de åter i dagen och blevo tillvaratagna.

Då båda stenarna blevo år 1915 resta vid sidan av varandra invid landsvägen. U 454 var då ännu hel. Den har sedan fallit omkull och blivit sönderslagen i två delar. År 1940 lagades den med stenkitt och restes, några m. Ö om U 453, med ristningen vänd mot vägen.

Ljusgrå granit. Stenens höjd i sin helhet 1,47 m., över markytan 1,06 m., bredd 0,80—0,60 m. Ytan är tämligen jämn. Ristningen är delvis djup och tydlig, delvis grundare. På några ställen har ytan vittrat, varigenom ristningen blivit otydlig, dock i mindre grad än U 453. På det hela taget är läsningen fullt säker.

Inskrift:

þ - - kl + auk + kisl + lata + risa + þina + stin · effr · brubur · sin styrbiun × auk sefari uiseti hiuk

Þ[or]kill ok Gisl lata reisa þenna stain æftin bröður sinn Styrbiorn, ok Sefari. Viseti hiogg.
»Torkel och Gisl låta resa denna sten efter sin broder Styrbjörn, och Säfare. Visäte högg.»

Till läsningen: Intet sk framför 1 **þ**. Efter 1 **þ** äro två runor helt borta. Möjligen finnas spår av nedre bst i ett **r**. 9 **k** är icke stunget. Icke stungna äro 18, 27, 40 **i**. 29 och 54 **e** ha en tydlig prick. I 62 **e** är pricken grund, men sannolik. Efter 41 **n** är ytan mycket skrovlig. Intet hugget sk kan upptäckas. 44 **y** har en mycket tydlig prick. I 45 **r** är bst till större delen förstörd. 58 **i** har en mycket kort stav, men torde dock vara en **i**-runa. 53—58 **sefari** står på korsfoten, 59—64 **uiseti** på övre korsarmen, 65—67 **hiu** t. h. om övre korsarmen och 68 **k** ovanför övre korsarmen.

Aug. Berlin: 1—5 **þurkl**, 13—16 **latu**, 29 **i**, 44 **u**, 53—58 **kar**, 59—69 **uiseti niu**. — Brate: 1—5 **þ - - kl**, 13—16 **lata**, 22 **e**, 29 **e**, 44 **y**, 53—58 **sefar**, 59—69 **uisiti hiu**.

Om namnet *Styrbiorn* se Sö 339, U 410. Namnet *Sefari* synes tidigare icke vara belagt i inskrifterna; jfr *Vi(ð)fari* Sö 256, U 99, *Æistfari* Sö 45, *Nattfari* Sö 54. En motsvarighet till isl. fno. *Savarr*, *Sefarr* skulle i en runinskrift snarast ha tecknats **seuar** (**sauar**).

53—58 **sefari** är en nominativform. Det är sålunda samordnat med subjekten i den omedelbart föregående satsen; såsom predikat är underförstått: **lata + risa + pina + stin**. Torkel och Gisl ha låtit resa de båda stenarna vid Kumla, den ena (U 453) efter sin fader, den andra (U 454) efter sin broder. Det är då föga sannolikt, att Säfare, som har tillagts efteråt i inskriften på U 454, skulle vara en broder till Torkel och Gisl och Styrbjörn. Han har stått i något annat släktskapsförhållande till den döde Styrbjörn. Snarast torde han ha varit en son. Inskriftens mening skulle i så fall vara, fullständigt uttryckt: »Torkel och Gisl låta resa denna sten efter sin broder Styrbjörn, och Säfare efter sin fader.»

U 454 är signerad av runmästaren Visäte. Den är i flera avseenden mycket typisk för honom, såväl vad ornamentiken angår som i fråga om runornas bruk och inskriftens formulering. Visäte har utan tvivel vid samma tillfälle på uppdrag av Torkel och Gisl ristat de båda stenarna U 453 och 454, och de ha blivit resta vid sidan av varandra invid en bro över vattendraget vid Kumla för den väg, som ledde från Odensala-trakten ned mot Mälaren.

455. Näsby, Odensala sn.

Pl. 78.

Litteratur: B 169, L 553, D 2: 224. J. Bureus, Fa 6 s. 150 n:r 258 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 280, Fa 1 s. 64, Fa 10: 2 n:r 28; M. Aschaneus, F b 18, s. 357—359; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 143; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 122; UFT h. 2 (1872), s. 46; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA); O. v. Friesen i »Runorna» (Nordisk kultur, bd 6, 1933), s. 218.

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), kopparstick (i F f 6 n:r 111); Aschaneus, teckning (i F b 18); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 169); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA); v. Friesen foto (a. a. s. 219).

Runstenen står i en liten skogsbacke Ö om Näsby, 12 m. S om utfartsvägen från Näsby till landsvägen Stockholm—Uppsala, omkr. 700 m. V om landsvägen. I närheten finnes ett gravfält. Ristningen är vänd från vägen mot SÖ. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Joh. Bureus har daterat sin teckning (i Fa 10: 2) »1632 23 Aug à 7 m. ad 9 a.» Platsen betecknas: »I Odensala i Eneby Hagan Västan för Ölsta, Sunnan för Torrestad» (Fa 6: »I Odensala S. Vestan Ölsta sunnan Torrestad», (Fa 5: »I Eneby Hagan»). Martin Aschaneus: »Vthi Eneby lilla afsuediadhe hagan, östre hörnet vid springe källan. Söder om odens sala vägen. Versus meridiem positus. Slätter swartgrå sten, N. Anseende Monument På Sigtuna Stadz vägen.» Aschaneus ger följande karakteristik av ristningen: »Distinctio talis. Stylus clarus et communis. Lineæ mediocriter spaciosæ.» — *Ransakningarna* uppge, att »I Näsby Gierde finnes tuenne Runsteenar». Härtill har Hadorph anmärkt: »en allena finnes». Han har besökt platsen den 26 sept. 1682: »Näsby hage, i backen vid vägen en fem alna sten.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Nässby hage, i Onsala sn» (B 169 och L 553: »Näsby hage»). — Olov Celsius har undersökt inskriften år 1692 och anger som plats: »Onsala Sochn Näsby, i skogen.» — Dybeck: »Runstenen står på en höjdslutning i Näsby äng öster ut från byn.»

Grå granit, med vita kvartsband. Ett utomordentligt vackert stenblock, med jämn, småknottrig yta. Höjd 2,75 m., bredd vid foten 0,60 m., på mitten 1,05 m. Ett par sprickor ha blivit fyllda med stenkitt. Ristningen är synnerligen omsorgsfullt och skickligt huggen, tydlig och väl bevarad. Den är en vacker komposition, väl avvägd efter stenyntans former, och stiger harmoniskt uppåt. Inskriften har vackra runformer med likformiga avstånd mellan runorna.

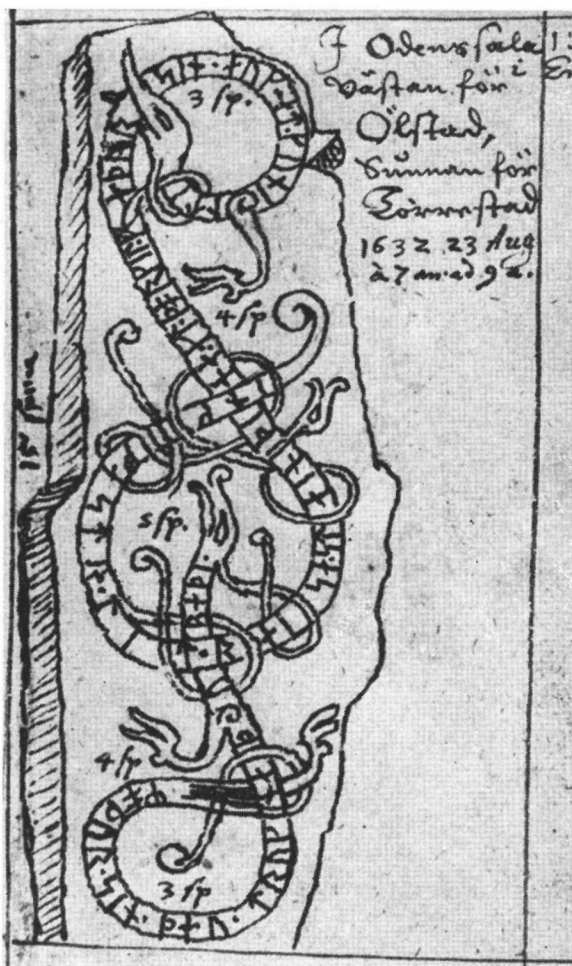

Fig. 161. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter teckning av Bureus.

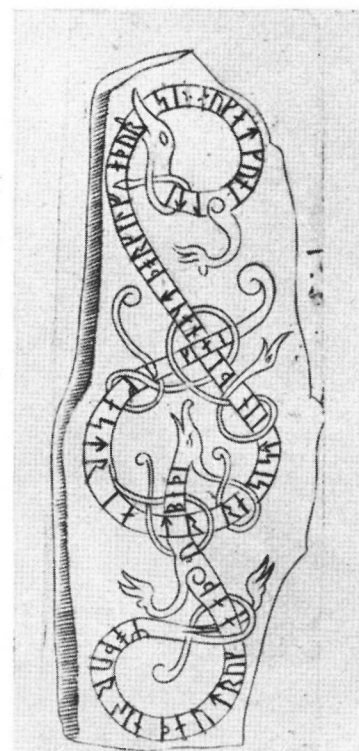

Fig. 162. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter kopparstick av Bureus.

Inskrift:

× inkifastr + lit × raisa × stαιν × þina at þorkil + faður sin auk at kunilti möður sina þau truk-
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 napu × þapi
 75

Ingifastr let reisa stein þenna at Þorkil, faður sinn, ok at Gunnhildi, möður sina. Þau drunknaðu bæði.

»Ingefast lät resa denna sten efter Torkel, sin fader, och efter Gunnhild, sin moder. De drunknade båda.»

Till läsningen: Inskriften börjar ungefär mitt på stenen, i stjärten på det övre rundjuret, vars långsträckt kropp är lagd i en åttaformig figur. Sedan den nått fram till rundjurets huvud, nära stenens topp, fortsätter den och avslutas i det nedre, mindre rundjuret, där den på samma sätt går baklänges från stjärten till huvudet. I 18 s går tredje stapeln ända upp till övre slinglinjen; runan har sålunda formen $\downarrow$. Intet sk efter 26 a, 28 t, 39 r, 42 n, 45 k, 47 t, 54 i, 59 r, 63 a, 66 u, 78 i, icke heller framför 56 m. Efter 45 k finns visserligen en tydlig fördjupning, men den har ojämna kanter och är ej huggen. Hst till 43 a står i en spricka; bst

Fig. 163. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter teckning av Aschaneus.

Fig. 164. U 455. Näsby, Odensala sn. Efter B 169.

finns delvis i behåll. Mellersta delen av 46 **a** skadad. 48 **k** är icke stunget. 66 **u** liknar fullkomligt ett **l**. Nedre delen av **bst** saknas; den synes emellertid icke vara bortvittrad utan har sannolikt aldrig varit huggen. Efter 78 **i** finns ingen runa, och icke heller något sk.

Bureus: 63 **a** saknas. — Aschaneus: 20 **a** och 63 **a** saknas på teckningen, men icke i texten. 64—78 **pau**tr + **uk** + **napu** + **ra**pi +. — Hadorph och Leitz: sk efter 26 **a**, 28 **t**, 42 **n**, 45 **k**, 47 **t**; däremot saknas sk efter 74 **u**.

Inskriften är synnerligen klar, lättläst och lättolkad. Redan Bureus har förstått den i sin helhet: »Ingifastus curavit erigi saxum hoc ThorChilo patri suo et GunHilde matri suæ. Illi submersi sunt ambo.» Aschaneus har missförstått inskriftens slut. Han återger detta »Deuter uk Nådu redi», vilket han uppfattar såsom »Epiteta bonæ matris», ett hedrande eftermäle för modern: hon har varit **pau**tr, d. v. s. »tålsker för barnen», och **napu ro**pi, d. v. s. »nåde rede, nåde redskap». »En moder hafver vist möda nogh för sina barn.» — O. Celsius översätter inskriften: »Ingefastus erigi curavit lapidem Torchillo patri suo, et Gunildæ matri suæ; qui ambo aquis suffocati sunt.»

De tre personnamnen i inskriften, *Ingifastr*, *Porkill* och *Gunnhildr*, äro alla vanliga. Om *Ingifastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100, om *Gunnhildr* U 288.

Huruvida 67—74 **truknaþu** återger *drunknaðu* eller *druknaðu*, kan icke avgöras; icke heller, huruvida 75—78 **bapi** återger *badi* eller *bædi*.

U 455 hör till de verkliga konstverken bland Upplands runstenar. Lyckligtvis har den också blivit väl bevarad. Ristningen har en komposition, som i sin plan och sin rytm på ett mästerligt sätt ansluter sig till stenblockets form.

U 455 påminner i sin stil om U 460, men är måhända bättre avvägd och mera måttfull i bruket av de traditionella motiven. Den behärskas av den uppåtsträvande linjen i de båda ormdrakarnas rörelser. Båda djurens kroppar äro — i olikhet mot U 460 — likformigt fyllda med runor.

Stenen är tillhuggen: på högra sidan har den en naturlig kant, på vänstra sidan har den däremot blivit formad, möjligen med hänsyn till den redan komponerade ristningen. Stenens form är sålunda mera orolig än den lugna, breda ristningsytan på U 460 och U 463, men till denna form har ristaren med säker smak skapat en komposition så förträfflig, att man knappast kan avgöra, huruvida mönstret har blivit avpassat till en redan färdighuggen sten eller tvärtom stenen har fått sin form efter mönstret.

Ristaren är utan tvivel samme man, som har utfört de båda förnämliga ristningarna i samma trakt, U 460 vid Skråmsta i Haga sn och U 463 vid Ala i Vassunda sn. Näsby-stenen är, såsom redan O. v. Friesen har antagit (*Runorna*, 1933, s. 218), ett verk av Fot, och det samma måste då också vara fallet med Skråmsta-stenen och Ala-stenen. Hans stil visar i dessa tre runstenar en viss släktskap med några ristningar på berghällar i södra Uppland, särskilt U 112 Kyrkstigen och U 143 Hagby.

456. Tollsta, Odensala sn.

Pl. 77.

Litteratur: B 176, L 546, D 2:216. J. Bureus, Fa 6 s. 45 n:r 27 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 282, Fa 1 s. 64; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 137; UFT h. 2 (1872), s. 31.

Äldre avbildningar: Träsnitt, osignerat, i Peringskiölds Monumenta och B 176 (i Monumenta har med bläck påskrivits signaturen I. L., d. v. s. J. Leitz); Dybeck a. a.; Brate foto (ATA).

Runstenen står i trädgården vid Tollsta, 45 m. NÖ om huvudingången till mangårdsbyggnaden, 10 m. S om infartsvägen, 100 m. V om järnvägsövergången för vägen Odensala—Märsta.

J. Bureus har så tidigt som den 14 juli 1594 antecknat inskriften. Den var då lika skadad och fragmentarisk som nu. Platsen anges sålunda: »I Odhensala widh norre wäghen» (Fa 5: »Odensala Nordan»). Detta stämmer med uppgiften i *Ransakningarna* (under Husby-Ärlinghundra socken): »Och på Tålstadh Närrebro finnes och 1 Runsteen.» Tydligt är, att stenen vid denna tid stod vid en väg, som från Tollsta gick norrut mot Odensala. Sannolikt är detta stenens ursprungliga plats. — Peringskiöld har endast uppgiften: »Tolsta i Hussby Onsala sochn» (B 176 och L 546: »Tolstad»). — Senare torde stenen ha blivit flyttad fram till byn och använd i en mur. Dybeck uppger nämligen, att stenen är »nyligen upptagen ur en grundmur i norra gården». Brate fann den »rest invid utfartsvägen från norra gården i Tollstad»; den »utgör avslutningen på muren mellan gårdsplanen och vägen till stallet».

Tollsta ligger på gränsen mellan Odensala och Husby-Ärlinghundra socknar, mitt emellan Brista i V och Brunnby i Ö, vilka byar båda höra till Husby-Ärlinghundra sn. Det är därför icke att undra på, att Tollsta-stenen omväxlande blivit förd till Odensala och till Husby-Ärlinghundra socknar (det senare hos Peringskiöld, Liljegren och Dybeck).

Blågrå, glimmerrik, skiffrig stenart. Höjd 1,26 m., bredd (nedtill) 0,72 m. Ytan avspjälkar lätt, och ristningen har därför blivit svårt skadad. Där den ännu är bevarad, äro ristningslinjerna djupa och tydliga.

På stenens vänstra sida, som är omkr. 0,24 m. bred, finnes en ristning bestående av ormslingor. Stenen är nedtill svårt skadad. Stora stycken äro här avslagna, och nedre delen av ristningen såväl på framsidan som på vänstra smalsidan är därför defekt. Vad som är bevarat av inskriften är ett parti av mitten; början och slutet äro förlorade redan i de äldsta läsningarna.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre källor):

[iku -] ... $\begin{matrix} \text{r} & \text{i} & \text{a} & \text{r} & \text{n} & \cdot & \text{l} & \text{i} & \text{t} & \text{u} & \cdot & \text{k} & \text{i} & \text{a} & \text{r} & \cdot & \text{b} & \text{r} & \text{u} & \text{a} & \text{t} & \cdot & \text{p} & \text{i} & \text{a} & \text{k} & \text{n} & \cdot & \text{f} & \text{a} & \text{p} & \text{u} & \text{r} & \cdot & \text{f} & \text{a} & \text{p} & \text{u} & \text{r} \end{matrix}$ ...

[Ing-] ... [P]orbiorn letu gæra bro at Piagn, faður [sinn] ...

»Ing- ... Torbjörn läto göra bron efter Tågn, sin fader ...»

Till läsningen: Den första runa, som är i behåll, är nedre delen av **r**. Därefter följer nedre delen av två stavar, varav den högre något konvergerar mot den vänstra. Liknar avgjort mest ett **u**; om runan varit **b**, vilket är sannolikt, har den haft den ovanliga formen β . Den har i så fall varit helt olik den andra **b**-runa, som förekommer i inskriften: 20 **b**. Även på de följande runorna saknas toppen, t. o. m. 11 **l**. 15 **k** är icke stunget. Av 23 **a** finnes endast en del av bst i behåll. 25 **p** har en ovanlig form, med den rundade bistaven både upptill och nedtill skild från hst och utmynnande i ramlinjerna t. h. om hst. Övre hst i 28 **k** saknas; av bst skymtar nedre kantlinjen svagt. Övre delen av 29 **n** är borta, likaså större delen av bst i 30 **f** och övre delen av 31 **a**, vilket är inskriftens sista runa.

Bureus läser: - iarn · litu · kera · at · piakn · faþur. B 176: iku - ... rriarn · litu · kiara · at · piakn · faþ ... Fjärde runan är en rak stav, sålunda **i**; genom skraffering antydes, att läsningen är osäker. 5—10 **rriarn** äro helt bevarade; runan 6 är ett tydligt **r**. 32 **p** är inskriftens sista runa. — Dybecks och Brates läsningar erbjuda intet anmärkningsvärt.

Det är ingalunda visst, att **i** har varit inskriftens första runa. Endast med försiktighet kan man därför antaga, att inskriften börjat med namnet *Ingvarr*. Det följande namnet har säkerligen varit *Porbiorn*. — Om namnet *Piagn*, *Pegn* se Sö 237.

Innanför runslingan, nedanför och t. h. om korset, står ordet 20—22 **bru**. Det är säkerligen objekt till 15—19 **kiara** 'göra', har blivit uteglömt på sin rätta plats och senare tillsatt. Inskriften ger sålunda direkt vid handen, att runstenen har varit rest vid en bro.

Odensala sn.

I *Ransakningarna* 1667—84 uppgives, att runstenar skola finnas, utom i Hova, Lövestholm (U 409), Harg (2 runstenar), Bromsta (2 runstenar), Droppsta, Näsby (2 runstenar), Prästgården (2 runstenar), Tollsta och Fransåker, även i Lund och i Slåsta:

33—45272. *Upplands runinskrifter*.

Fig. 165. U 456. Tollsta, Odensala sn.
Efter B 176.

»I Lundh 1 Runsteen.» J. Hadorph har här antecknat i marginalen: »fins intet».

»Hos Lars Bengtsson i Slåstadh på Mangården finnes 1 Runsteen.» Hadorph har också här i marginalen skrivit: »fins intet».

Uppgifterna om runstenar vid Lund och vid Slåsta torde sålunda ha varit felaktiga.

457. Skråmsta, Haga sn.

Pl. 80.

Litteratur: B 327, L 16, D 2: 229. J. Bureus, *Runakänslanäs lärspan* (1599), *Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta* (1624), n:r 34 (F a 10: 1 n:r 34), F a 6 s. 43 n:r 15 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 421, F a 1 s. 95; *Ransakningarna 1667—84*; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 186; P. Dijkman, *Antiquitates Ecclesiasticæ* (1703), s. 11 f., *Historiske Anmärkingar* (1723), s. 36 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 221, *Acta Literaria Sveciæ*, Vol. 2 (1725—29), s. 236; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 242 f.; UFT h. 1 (1871), s. 75; G. Stephens, *ONRM* 2, s. 790; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 72, *Anteckningar 1914* (ATA); O. v. Friesen och O. Lundberg i *Upsala Nya Tidnings* julnummer 1925.

Äldre anteckningar: Bureus, träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, F a 5, F a 10: 1, F f 6); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i *Peringskiölds Monumenta* och B 327); Dybeck a. a.; Brate foto 1914 (ATA).

Runstenen står omkring 400 m. Ö om Skråmsta, i nordvästra kanten av en skogbevuxen stenbacke. Denna backe är genom ett stort åkergärde skild från byn och genom andra åkerfält från den backe rakt i Ö, där U 459 och U 460 stå. På samma backe som U 457 finnas flera gravkullar. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna». — Stenen restes på denna plats år 1940. Den låg tidigare på marken 5 m. längre åt NV.

Runstenen var känd redan av Joh. Bureus. Han anför dess inskrift — liksom inskriften på U 460 — redan på sin runtavla *Runakänslanäs Lärspan* 1599. Hans teckning i original är icke bevarad, men den ligger till grund för det träsnitt av stenen, som ingår i Bureus' *Monumenta Sveo-Gothica* (1624). Stenen fanns »Vti Skromstadhz gärde»; den var redan nu »kullfallin» (F a 6). F a 5: »Skrumstad»; *Monumenta Sveo-Gothica*: »Widh Skrumstad». — I *Ransakningarna* meddelas: »3 Runsteenar på Skromstadh egor, tuå wedh Siöstranden och een på Gierde i Qwarnebackan. Jämwähl steenlagda Greffter, som förmeenar wara Munkagrifar» (sic!). De två runstenarna vid sjöstranden äro U 459 och U 460, och den på gårdet i kvarnbacken är U 457. På träsnittet i *Monumenta* är antecknat: »Skråmsta gärde närmare byn» (d. v. s. närmare än de båda andra runstenarna, U 459 och U 460); B 327: »Skråmsta», L 16: »Skråmstads gärde vid byen». — O. Celsius besökte platsen den 30 aug. 1727: »Wassunda och Skråmsta på Söder gårdet vid backen på åkren. Står på den gårdens åker som ligger till Haga.» — Dybeck uppger, att stenen »ligger å en åker i södra gårdet». »Halfiggande», säges i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865).

Uppgifterna om stenens plats äro icke klara och entydiga. Det är möjligt, att stenen ursprungligen har stått i själva åkern och att den först i senare tid har blivit flyttad och upplagd på den ouppodlade backen.

Skråmsta by ligger på gränsen mellan Haga och Vadsunda socknar. Byn var i äldre tid t. o. m. delad på de båda socknarna — därmed också på två härad: Håbo och Ärlinghundra —, så att den södra gården (Skråmsta n:r 1) hörde till Haga och den norra (Skråmsta n:r 2) till Vadsunda. I *Ransakningarna* upptagas runstenarna vid Skråmsta under Vadsunda sn, likaså i *Peringskiölds Monumenta*, i *Bautil* och hos Dybeck. Celsius för den av honom nyfunna (U 458) till Haga sn, de övriga tre (U 457, U 459 och U 460) till Vadsunda sn. Och på samma sätt förfar Liljegren.

Grå, kornig stenart. Höjd 1,80 m., bredd (nedtill) 1 m. Ristningen är djupt huggen och i stort sett tydlig och väl bevarad. Utefter h. sidan har stenens kant blivit något skadad, men intet av ristningen har gått förlorat.

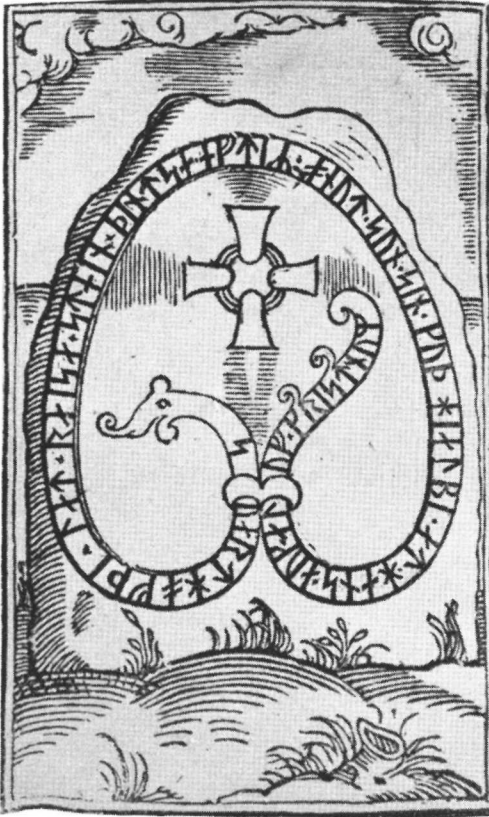

Fig. 166. U 457. Skråmsta, Haga sn.
Efter träsnitt av Bureus.

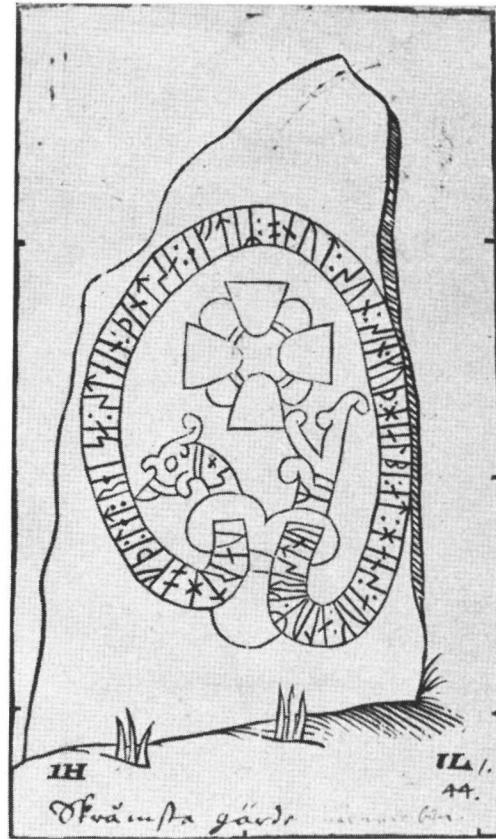

Fig. 167. U 457. Skråmsta, Haga sn.
Efter B 327.

Inskrift:

× suarthofpi : let : reisa : stein : þensa : eftir : onut : sun : sin : kup : hialbi : at : hans : auk : alum .

kristnum

70

Svarthaufoi let reisa stein þensa eftir Anund, sun sinn. Guð hialpi and hans ok allum kristnum.

»Svarthövde lät resa denna sten efter Anund, sin son. Gud hjälpe hans ande och alla kristna.»

Till läsningen: Inskriften börjar med ett ×. Alla skiljetecken ha f. ö. formen : (eller ·). Tydligt stungna äro 12, 15, 21, 25, 30 e. De båda första s ha den normala formen ʃ, men de övriga sex äro omvända ʃ. r har rundad bst. o-runan har formen ʃ, med bst som gå tvärs över hst. I 35 o äro bst mycket korta. I 36 n är bst mycket kort på v. sidan av hst. Övre delen av 46 u är skadad. Bst i 48 h och 50 a sitta lågt. Möjligen tyder detta på att stenen, då den ristades, har haft samma utseende som nu, m. a. o. att ristaren har gått ända ut i ytterkanten av stenen och låtit denna i stället för en ramlinje utgöra begränsning för runorna. 70 s har en mycket kort mellanstapel. Hst i 72 n är mycket krokig, bst kort. Intet sk efter 74 m.

Bureus har i F a 6 fullt riktigt återgivit inskriften (39 s har dock formen ʃ). Runtavlan har följande avvikelser: 12 i, 21 a, 25 i, 30 a. Träsnittet (i *Monumenta Sveo-Gothica*) har följande fel: 12 a, 15 a, 25 i, 66 f. Alla s ha på träsnittet formen ʃ. Ornamentiken är mycket illa återgiven. — Hadorph och Litz (B 327): 25 i. — Celsius: 25 e. — Dybeck: 25 i. — Brate: 25 e.

Bureus ger av inskriften följande tolkning (F a 5): »Svarthofdo fecit erigi lapidem hunc in mem. Anundi, filii sui. Deus adjuvet spir. eius et omnes Christianos.» På samma sätt översattes den av Peringskiöld (*Monumenta*) och av Celsius (*Acta Literaria*).

P. Dijkman uppfattar felaktigt **alum** + **kristnum** såsom genitiv: »alla Christnas, neml. själar»; han jämför formen **alum** med lat. *omnium*. Detsamma tycks, av översättningen att döma, vara fallet med Brocman: »Gud hjälpe hans och alle Kristnes Ande.» Celsius har emellertid fullt klart för sig, att verbet hjälpa i fornspråket har styrt dativ.

Dijkman diskuterar ingående innebörden av den böneformel, varmed inskriften avslutas. Han påpekar först (*Antiquitates Ecclesiasticae*), »at een åthskilnad görs emellan en Christen och Ochristen, och at medh orden *alum Kristnum* uthslutas de Ogudachtige». Vidare frågar han (*Historiske Anmärckningar*), huruvida bönen kan avse att befria den avlidne från skärseldens plågor. Dijkman var en övertygad rudbeckian, och han menar, att många av de kristna runstenarna i Sverige kunna ha kommit till före den tid, i slutet av 400-talet, då den katolska läran om skärselden utbildades. Å andra sidan kan man icke heller neka till att en del stenar kunna vara »opsatte af det folck, som lefwat i den tijd läran om skiärselden gick i swang». Men icke heller i detta fall behöver man antaga, att bönen avser befrielse från skärselden. »Så kan det eij heller allmänneligen nekas, at icke menskhetens naturliga ömhet warit sammahanda i alla tider, hoos de wälsinnade Christne, at de önskat sina wänner och slächt siälens hälsa så wäl efter, som för döden, hälst Den sinnes rörelse, at tala wäl om de afledne döda och deras själar, och som wij säija, Gud glädie hans siäl, Gud hugswale hans siäl, såfwe han eller hon i frijd och roo, requiescat in pace, härflyter af den allmänneliga kärlek och ömhet, som Gudz barn draga öfwer sina wänner och slächts så andeliga som timeliga wälfärd, hwilken sed intet är lastelig, när han intet har någon tokot tancka om skiärs-elden.»

Runstenen U 457 är rest av Svarthövde till minne av hans son Anund. Svarthövde omtalas även på U 458, som har rests till hans minne av en annan son, Est. Om namnet *Svarthaufdi* se U 52.

Inskriften avslutas med den fromma önskan *Guð hialpi and hans ok allum kristnum*. Jfr L 259 (B 565) Tierp **kup** × **trutin hialbi ont** [a]lra kristina och Sö 165 (*Södermanlands runinskrifter*, s. 408). Om ett liknande uttryck, anført av Liljegren från en Vallentuna-inskrift (L 1901), se U 220.

U 457 har ristats av Torbjörn, som har varit verksam inom ett begränsat område, från Sigtuna i söder till Knivsta i norr. Se om honom U 379. Närmast påminner U 457 om U 474 och U 478, som ha samma kors och samma karakteristiska utformning av rundjurets huvud och stjärt. Samma ornamentala detaljer ha säkerligen funnits på den av Torbjörn signerade U 467, som dock är mycket skadad.

Ristaren anger inskriftens början med ett ×, men använder f. ö. som skiljetecken: (eller ·). Alla punkter äro mycket djupa, såväl de som stå som skiljetecken som de som ingå i det stungna e. Korset som utgör ristningens centrum, har i mitten en mycket djup och bred punkt. Runorna stå mycket tätt, särskilt i inskriftens slut, ordet 67—74 **kristnum**. Runslingan är lagd så långt ut mot stenens kanter som möjligt. Ristaren har på detta sätt velat vinna utrymme för sin långa inskrift. Runslingans utseende har därför i hög grad blivit bestämd av stenens former. Runslingan är också tämligen bred, 10—11 cm., och runorna jämförelsevis höga. Själva inskriften kommer därför att upptaga en stor del av ristningsytan.

Linjerna äro, som alltid hos Torbjörn, ojämna och kantiga. Karakteristiska för honom äro också de tvära knyckar, som de båda rundjurens kroppar göra nedtill, då de från sidorna hastigt böja av uppåt mot stenyntans mitt. De återfinnas på hans ristning i Sigtuna U 379. Ser man närmare på det koppel, som förenar runslingorna nedtill, finner man, att det är missförstått eller otypligt tecknat. Alla linjer finnas där, men de passa icke väl samman.

»Denne steens ormbild är rätt slätt huggen, vthan krus», säger P. Dijkman. Det är sannolikt, att han härvid tänker på den mycket förenklade avbildningen på Bureus' träsnitt. Så alldeles enkla äro ingalunda de ornamentala delarna av rundjuret. Stjärten är uppdelad i flikar, som äro upprullade i konstfulla spiraler. Nacken är våldsamt böjd, huvudet kort och trubbigt med runt öga, nedvikt överläpp och med nacktofs och underläpp spiralformigt utbildade. Alldeles samma former möter oss i U 474 och U 478, väl också i den trasiga U 467. Torbjörn är en runmästare som i hög grad upprepar sig själv. Spiralknippan, varmed stjärten avslutas, är för övrigt sällsynt i Uppland. Den påminner mest om likartade motiv på sömländska runristningar, främst Kjula-stenen (Sö 106) och Ramsundsberget (Sö 101), där också det trubbnosiga huvudet med runda ögat återkommer.

Brocman påpekar, att korset på U 457 »är och icke mycket olikt det, som ses på Stenen vid Hundhamars borg» (Sö 287).

Ristaren har i U 457 en omsorgsfull ortografi. v. Friesen fäller med rätta om Torbjörn det omdömet, att han är »en klen konstnär men en god runmästare». Han använder **e**-runan såväl i diftongen **ei** (**reisa**, **stein**) som för långt och kort **e** (**let**, **pentsa**, **eftia**). Det är då anmärkningsvärt, att Torbjörn alltid tecknar **a** i brytningsdiftongen (**hialbi**). Han inskjuter **t** mellan **n** och **s** i **pentsa** (likaså U 385), vilket sannolikt har haft en motsvarighet i uttal (alternativt). Han utelämnar på vanligt sätt **n** framför **t** i **onut** och **at**. **o**-runan brukar han i namnen **suarthofpi** och **onut**. Det förra namnet förekommer på en annan Skråmsta-sten (U 458), tecknat med **au**: **suart** × **haufpa** (ack.) Det avser samme person, men inskriften på U 458 är något yngre. Frågan blir då, vad **o** i **suarthofpi** betecknar. Sannolikt icke **au**, enär man kan förutsätta, att ristaren för diftongen skulle ha brukat digrafisk beteckning **au**. Knappast heller **ö**, enär man säkerligen icke kan räkna med övergången **au** > **ö** i Uppland så tidigt som under 1000-talet. Namnet *Svarthaufði* 'den svarthövdade, mannen med svart huvud' är en gammal bildning till runsv. *havuð*, *hqvud* 'huvud' (fgutn. *hafuþ*, isl. *hofuð*; urg. *haubūða-, jfr got. *haubiþ*, ty. *Haupt*). Men eftersom namnets betydelse var genomskinlig, kunde genom anknytning till grundordet *havuð*, *hqvud* det ursprungliga *Svarthaufði* ombildas till *Svarthafði*, *Svarthofði*. De båda formerna kunde mycket väl samtidigt brukas om samme person, såsom har skett i detta fall: **suarthofpi** U 457, **suart** × **haufpa** U 458. I båda namnen, **suarthofpi** och **onut**, skulle **o**-runan kunna beteckna **a** eller det genom u-omljud av **a** uppkomna **ø**-ljudet. Torbjörn använder **o**-runan i andra inskrifter som tecken för **o**-ljud: **alboþ**, **sloþi** U 391, **broþur** U 474, **bota** *bonda* U 478, men aldrig som tecken för **a**-ljud. Sålunda **at** *and*, **hans** m. fl. Det är därför sannolikast, att Torbjörn i de båda namnen brukar **o**-runan som tecken för ett vokalljud mellan **a** och **o** (i *broðir*, *bondi*), så nära det senare att han kunde vara frestad att använda samma tecken.

458. Skråmsta, Haga sn.

Litteratur: L 15. O. Celsius (F m 60) 2, s. 246; UFT 1 (1871), s. 34; O. v. Friesen i Upsala Tidnings julnummer 1925.

De enda primäruppgifter om denna runsten, som finnas, härröra från Olof Celsius. Under sin antikvariska resa i Uppland år 1727 har han gjort följande anteckning:

»Haga Soehn Skråmsta By, på tomten vid gården. NB denne gården ligger till Haga, den andra till Vassunda. Vidi d. 30 Aug. 1727.

× **aistr** × **lit** × **ra** . . .

. . . **suart** × **haufpa** × **fapur**

mehr fans intet, ey eller var mehr rum, ty slangan var all.

Aistr lit ra . . . Svarthaufda fadur.

Sic accurate.»

Stenen, som redan var ett fragment, har alltså funnits vid den södra gården i Skråmsta, d. v. s. Skråmsta n:r 2. Den har sedan icke varit sedd och förgäves efterforskat vid flera tillfällen. Ingen avbildning finnes av stenen.

Inskrift (enligt Celsius):

× aistr × lit × ra . . . suart × haufpa × faþur . . .
           5   10   15   20   25

Æistr let ræ[isa] . . . [æftiR] Svarthauþa, faður [sinn].

»Est lät resa . . . efter Svarthövde, sin fader.»

Till läsningen: 3 s har Celsius tecknat inklämt mellan 2 i och 4 t, och med ett »sic» har han angivit, att detta återger ett verkligt förhållande på stenen. Genom skraffering antyder Celsius, att övre delen av 11 s är skadad.

L 15 har felaktigt *Aist*, utan *r*; likaså *UFT* 1, s. 34.

Om Svarthövde se U 457, om Est U 459.

459. Skråmsta, Haga sn.

Pl. 80.

Litteratur: B 328, L 17, D 2: 230. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta* (1624), n:r 36 (Fa 10: 1 n:r 36), Fa 6 s. 40 n:r 11 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 423, Fa 1 s. 96, Fa 10: 2 n:r 72; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 185; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 39 f.; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 145; *UFT* h. 1 (1871), s. 75; E. Brate, *Anteckningar 1914* (ATA); O. Lundberg och O. v. Friesen i *Upsala Nya Tidnings* julnummer 1925 (Lundbergs uppsats »En farled och en hamnplats från forna tider» omtryckt i samlingen »Uppländskt», 1940); O. v. Friesen i *Runorna* (1933), s. 211.

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, Fa 10: 1, Fa 5, Ff 6 s. 175); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 328); Dybeck a. a.; Brate foto (ATA); v. Friesen foto (i: *Runorna*, 1933, s. 211).

Runstenen står 900 m. rakt Ö om norra gården i Skråmsta (Skråmsta n:r 1), 50 m. V om Garnsvikens nuvarande strandlinje, i östra kanten av en skogbevuxen stenbacke. En liten väg leder från landsvägen nära gården över åkrarna ned till backen. 60 m. åt NNÖ står runstenen U 460. Stenen, som står 4,80 m. över Mälarens yta, är icke nedsatt i jorden, utan den står med den breda foten på en berghäll. Enligt v. Friesen har den brutits ur denna berghäll och står sålunda i egentligaste mening på ursprunglig plats. Stenen är vid foten mycket tjock, på h. sidan 0,70 m., på v. sidan 0,40 m. Några fornlämningar finnas icke i runstensens omedelbara närhet, men ett stycke västerut, högre upp i backen, torde finnas ett parstensättningar med fyrkantig form. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna»; en karta finnes även i O. Lundbergs uppsats »En farled och en hamnplats från forna tider».

Enligt Bureus fanns stenen »Sunnan på Holm i Wassunda» (Fa 6), »På Hälmen i Vadsunda» (Fa 10: 2), »Å holmen där sammastädes», d. v. s. »Widh Skrumstad» (*Mon. Sveo-Goth.*, Fa 5). — I *Ransakningarna* omtalas två runstenar vid sjöstranden; tydligen avses U 459 och U 460 (se ovan U 457). Peringskiölds *Monumenta*: »Skråmsta Wadsunda sochn Habo härad. Den Södra dersammastädes vid siön ibid.» (B 328: »Skråmsta», L 17: »vid sjön, den södra stenen».) Dijkman betecknar stenen felaktigt såsom »Smedby Runsteen». Celsius har besökt stenen såväl 1692 som 1727; han kallar den »Skråmsta häll». — Dybeck: »Står i Sjöhagen vid norra ändan af Garnsviken.»

Ljusgrå granit. Höjd 2,70 m., bredd (nedtill) 1,66 m. Ytan är tämligen skrovlig. Rist-

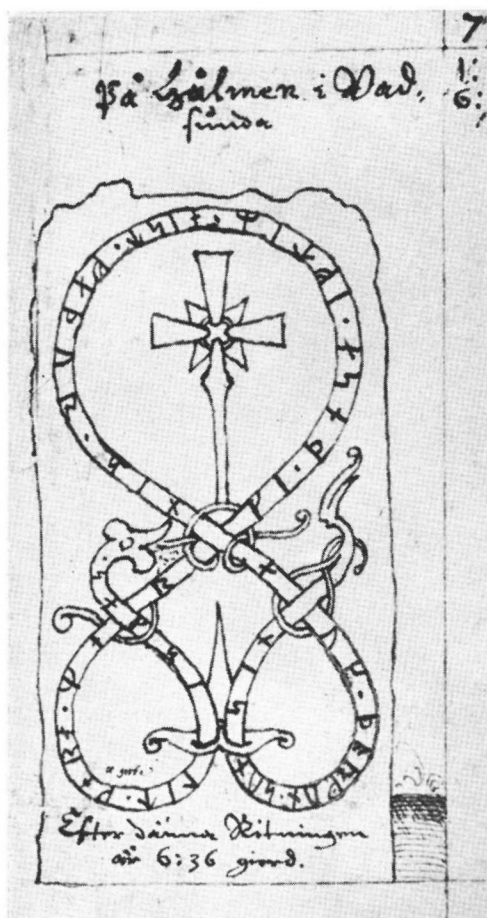

Fig. 168. U 459. Skråmsta, Haga sn. Efter teckning av Bureus.

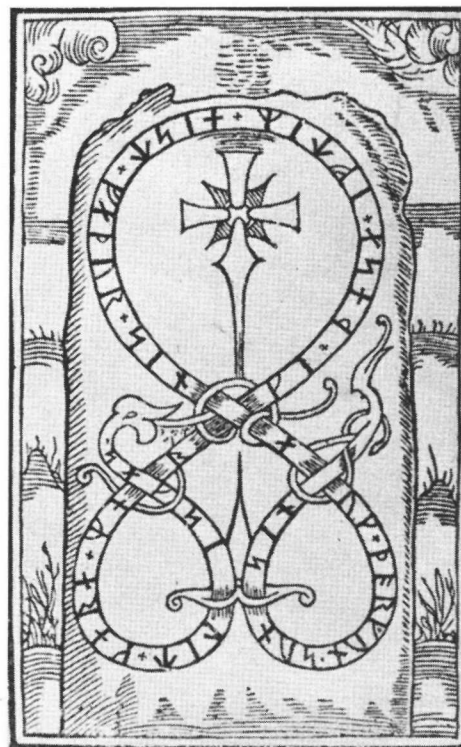

Fig. 169. U 459. Skråmsta, Haga sn. Efter träsnitt av Bureus.

ningen är grund och runorna jämförelsevis smala. Ristningen är väl bevarad och läsningen överallt säker.

Inskrift:

· saks i · let · kera · merki · pesa · iftir · aist · fapur · sin · auk · þorgun · sun · sin ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50

Saxi let göra mærki þessa æftir Æist, fadur sinn, ok Þorgunn [æftir] sun sinn.

»Saxe lät göra dessa märken efter Est, sin fader, och Torgunn [efter] sin son.»

Till läsningen: 7 e är säkert stunget. En grund men stor prick finnes mitt på staven. 9 k är icke stunget. 10 e har en grund, men bred och rund prick mitt på staven. Pricken i 14 e är likaså grund, men fullt säker. Pricken i 19 e är mycket grund, men sannolikt huggen. 22 i är säkerligen icke stunget, men hela runan är grund och otydlig. 43 o har bst endast på hst:s h. sida, nedåtriktade. 45 g har djup, tydligt huggen prick.

Bureus: 7 i, 10 e, 14 e, 19 e, 45 g. Han har 22 e i F a 6, men i på teckningen i F a 10: 2 och på träsnittet. Bureus har tecknat punkterna i e mycket breda, och hans e äro därför svåra att skilja från hans a-runor. — Hadorph och Leitz (B 328): 7 i, 10 i, 14 e, 19 i, 22 i, 45 g. — Celsius: 7 e, 10 e, 14 e, 19 e, 22 e, 45 g. — Dybeck: 7 i, 10 e, 14 e, 19 i, 22 e, 45 g. — Brate: 7 e, 10 e, 14 e, 19 e, 22 e, 45 g. — v. Friesen: 7 e, 10 e, 14 e, 19 e, 22 i, 45 g.

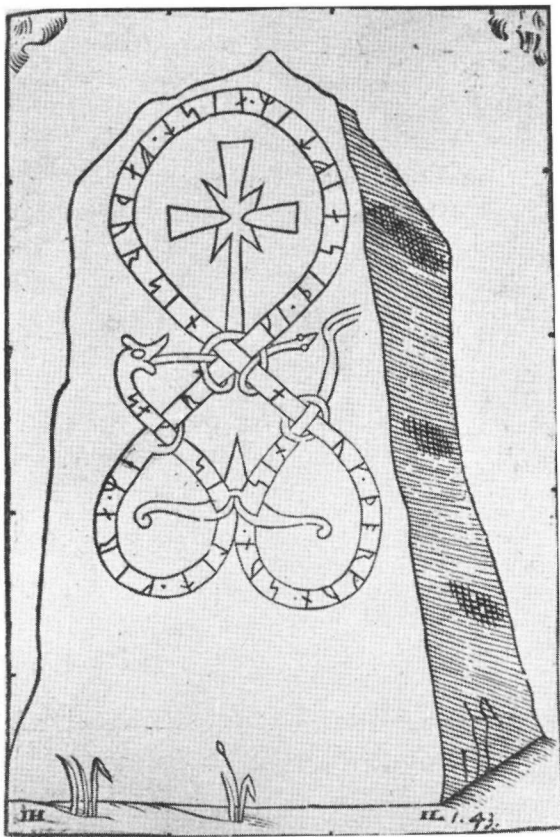

Fig. 170. U 459. Skrämssta, Haga sn. Efter B 328.

gunn (nl. efter Est), sin son.» v. Friesen har lämnat två olika tolkningar av inskriften. I sin första behandling av den (1925) framhåller han, att »denna vård har Saxe låtit utföra över sin far Est och Torgunn över samme man, som anges vara hennes son». Torgunn var alltså Ests moder och Saxes farmoder. Senare (1933) ger han följande översättning: »*Saxi lét gera merki þessi eptir Eist föður sinn ok Þorkunn(?) sun sinn* = Saxe lät göra dessa vårdar efter Est, sin far, och Torkunn(?), sin son.» Han förutsätter sålunda, om också med tvekan, ett mansnamn *Þorkunnr*. Detta är emellertid alldeles okänt, i lika hög grad som det av Brate o. a. antagna *Þorgunnr*. I norska och isländska källor finns endast ett mansnamn på *-kunnr*, nämligen *Vidkunnr*, som egentligen är ett tillnamn 'den vittbekante'. Förmodligen har v. Friesen tänkt sig, att *Þorkunnr* skulle vara sammansatt med *-kunnr* 'besläktad med, härstammande från'; det skulle sålunda till sin ursprungliga innebörd vara likartat med isl. *áskunnr* 'av ásarnas släkt, befreundad med ásarna'. Namnet *Þorkunnr* skulle då betyda 'ättling av Tor'. — v. Friesen måste emellertid då bortse från att runan 45 g är tydligt stungen, vilket har intygats genom samtliga läsningar, alltifrån Bureus, även genom v. Friesens egen. Och då han därigenom icke vinner anknytning till något välbekant mansnamn, kan en sådan avvikelser icke anses tillräddig.

Man kan knappast komma ifrån att sammanställa Skrämssta-stenens *þorgun* med kvinnonamnet *Þorgunnr*. Det blir då sidoordnat med *Saxi* såsom subjekt i satsen. Efter *þorgun* har prepositionen *iftir* (eller *at*) blivit uteglömd av ristaren, eller också har den kunnat suppleras ur det föregående.

Inskriftens formulering är oklar. Bureus översätter: »*Saxo curavit fieri signum hoc in memoriam Eisti patris sui: Et ThorGundi filii sui.*» Likaså Peringskiöld och Celsius. Denna tolkning ligger onekligen närmast till hands. Den innebär, att 42—47 *þorgun* är ett mansnamn i akusativ, samordnat med 27—30 *aist* och liksom detta styrt av prepositionen *iftir*. Man skulle visserligen vänta, att detta *iftir* skulle ha upprepats framför *þorgun*, men alldeles nödvändigt är detta icke.

En allvarigare invändning är, att ett mot *þorgun* svarande mansnamn f. ö. icke är styrkt från någon nordisk källa, under det att ett kvinnonamn *Þorgunn(r)* är välkänt, sammansatt med den i kvinnonamn ofta förekommande slutleden *-gunnr (-guðr)*. Som kvinnonamn är *Þorgunnr* också belagt i en uppländsk runinskrift: L 726 Mällby, Tillinge sn (*þorkuþr*) och en sörmländsk, Sö 288 (*þurkun*, nom.). I övriga fall (Öl 17, Ög 29, Sö 73) framgår icke av inskrifterna, huruvida det är fråga om en man eller en kvinna. Enligt Brate (*Södermanlands runinskrifter*, s. 56) är *þorgun* på Skrämssta-stenen säkert ett mansnamn i akusativ.

Carl Säve synes vara den förste, som har uppfattat *þorgun* såsom ett kvinnonamn. Han översätter inskriften (*UFT* h. 1): »Saxe lät göra dessa minnesmärken efter Est, sin fader, och Thor-

Om namnet *Saxi* se Sö 250. Om namnet *Æistr* se U 70. Det är sannolikt identiskt med folknamnet, sålunda ursprungligen en tillnamn. På de båda Skråmsta-stenarna U 458 och U 459 avser det givetvis samme man. Vidare förekommer det på en runsten vid grannbyn närmast i söder, Torslunda: U 461, som liksom U 459 är rest över en man vid namn *Æistr*. Då namnet ju ingalunda är vanligt, bör man åtminstone räkna med möjligheten, att det är fråga om samme man. I så fall har han blivit hedrad med två minnesvårdar: den ena rest vid Torslunda av hans söner Fastulv och Öring och Ger, hans dotter Holmlög och hans hustru Fastlög, den andra vid sjöstranden på Skråmsta ägor av hans son Saxe och hans moder Torgunn. Est har i så fall sannolikt ägt både Skråmsta och Torslunda. Skråmsta var hans fädernegård, som före honom ägts av hans fader Svarthövde och där nu hans moder Torgunn bodde kvar med sin sonson Saxe. Torslunda hade han förvärvat genom gifte, och där bodde efter hans död hans övriga barn jämte hans änka Fastlög.

I varje fall är det tydligt, att tre av runstenarna vid Skråmsta, U 457—459, härröra från en och samma ätt, varav tre olika släktled bli kända genom inskrifterna.

Svarthövde g. m. Torgunn	
Anund	Est
	Saxe

Härav framgår också otvetydigt de tre inskrifternas kronologi i förhållande till varandra. U 457 är äldst, därefter kommer U 458, och yngst är U 459. Svarthövde var väl redan en gammal man, då han låter resa U 457 till minne av sonen Anund, och tidsavståndet behöver därför icke vara så stort mellan denna runsten och U 458, som en annan son Est har låtit resa till Svarthövdes minne. Om den här givna tolkningen av U 459 är riktig, levde Svarthövdes änka Torgunn ännu då sonsonen reste stenen efter sin fader Est. Det sannolika torde därför vara, att det ligger en tid av högst 25—30 år mellan den äldsta och den yngsta stenen.

U 457 är ristad av Torbjörn, vars verksamhet av v. Friesen förlägges till tiden 1060—75. U 459 anser v. Friesen vara ristad av Arbjörn, »en av Upplands produktivaste ristare, som i trakterna kring Skokloster, Sigtuna och nedmot Stockholm utfört icke mindre än mellan 20 och 30 runstenar». Signerade av Arbjörn äro L 40 Kumla, Övergrans sn, L 64 Kaddala, Sko sn, och L 68 Stavsund, Sko sn. Arbjörn torde enligt v. Friesen tillhöra tiden omkring 1040. Detta är givetvis orimligt. Antingen är attributionen av U 459 till Arbjörn felaktig, eller också måste tidsbestämningarna ändras. Ristaren av U 459 har varit influerad av Öpirs stil; han har utan tvivel varit verksam under senare delen av 1000-talet, dock icke alltför sent, snarast omkring 1075—80. Torbjörns verksamhet bör då ligga 25—30 år tidigare, sålunda omkring 1050. Även av andra skäl förefaller v. Friesens och Brates tidsbestämning av Torbjörn som alltför sen.

460. Skråmsta, Haga sn.

Pl. 79.

Litteratur: B 329, L 18, D 2:231. J. Bureus, Runakänslanäs lärspan (1599), Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta (1624), n:r 35 (F a 10: 1 nr 35), F a 6 s. 48 n:r 43 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 442, F a 1 s. 96; O. Verelius, Manuctio ad Runographiam Suecanam (1675), s. 40, 62; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 184; P. Dijkman, Historiske Anmärkning (1723), s. 35 f.; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 144; UFT h. 1 (1871), s. 75; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 97, Anteckningar 1914 (ATA); O. Lundberg och O. v. Friesen i Upsala Nya Tidnings julnummer 1925.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt (i Monumenta Sveo-Gothica, F a 10: 1, F a 5, F f 6 s. 174, Verelius' Manuctio); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 329); O. Rudbeck, träsnitt (i: Rudbecks Atlantica, 3, 1698, s. 18 fig. 3; Dybeck a. a.; Brate foto (ATA); v. Friesen foto (a. a.).

34—45272. *Upplands runinskrifter.*

Runstenen står 900 m. Ö om norra gården i Skråmsta, i en stenig, skogbevuxen backe, 30 m. V om Garnsvikens nuvarande strandlinje. 60 m. åt SSV står runstenen U 459.

Enligt Bureus fanns stenen »Nordan på Holm i Wassunda» (Fa 6), »Å holmen där samma-städes» (*Mon. Sveo-Goth.*). Om *Ransakningarna* se ovan U 457 och U 459. Peringskiölds *Monumenta*: »Skråmsta i Wasunda sochn. Den Norra på holmen vid Siön» (B 329: »Skråmsta», L 18: »vid sjön, den norra»). Celsius: »Vassunda Sochn. Skråmsta häll. Ansenl. sten och väl huggen. Står rätt vijd en omlagd ättehaga. Står och innuthi ättehaga. Den är till höjd admirable. Öfver 5 alnar hög, och smal.» — Dybeck: »Står norr om och nära den föregående [= U 459].»

I närheten av runstenen finnas flera låga gravhögar och fyrkantigastensättningar. I äldre tid ha de varit mera tydligt framträdande. I Peringskiölds *Monumenta* meddelas, att »Öster wid denna Steen är en fyrkantig Graf, 6 alnar lång och bred, wäl steensatt, och gräfwen mitt uthi, hafwandes på hwar sidan här iämppte, tre andre sådana nidan före; Men i denna nästa ligger Olif som steenen är rest före, mycket lustig på siöbacken, och är wärd at noteras».

Väldigt stenblock av gråblå färg, något skiffrig i ytan. Höjd 3,38 m., bredd vid foten 0,90 m. Ristningen är tämligen djupt huggen och väl bevarad.

Inskrift;

× inkifastr × lit × raisa × stain × eftir × olif × faður sin × auk aybr × eftir × bonta × sin
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

Ingifastr let raisa stein aftir Olæif, faður sinn, ok Oyðr aftir bonda sinn.

»Ingefast lät resa stenen efter Olev, sin fader, och Öd efter sin man.»

Till läsningen: 23 e är tydligt stunget, med en djup prick. 30 i är icke stunget. Efter 36 r finnes intet sk. I runan 44 y finnes en tydlig fördjupning, som sannolikt är huggen. 47 e har tydlig prick. 57 s är delvis skadat.

Bureus har i Fa 6 en fullkomligt riktig läsning av inskriften, sålunda även 23, 47 e, 44 y, 28—31 olif. På träsnittet (i *Monumenta Sveo-Gothica*) förekomma följande fel: 23 i, 45 stunget p (sålunda p), 51 m. — Hadorph och Leitz: 44 u. — Celsius: 4 n, 44 u. — Dybeck: 44 u. — Brate: 44 y. — v. Friesen: 44 y.

Tolkningen av inskriften erbjuder inga problem. Om namnet *Ingifastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100. 28—31 olif (ack.) återger mansnamnet *Olæifr*, en i inskrifterna vanlig sidoförm till *Olaf* (se t. ex. U 481). Ett kvinnonamn svarande mot 43—46 aybr är f. ö. icke känt från svenska runinskrifter. ay återger utan tvivel här som annars den genom i-omljud ur au uppkomna diftongen, sålunda oy (isl. ey). Runsv. *Oyðr* är en sidoförm till det från isländska källor välkända kvinnonamnet *Auðr*. Nom.-ändelsen -r visar, att det liksom isl. *Auðr* har böjts som iö-stam (eller i-stam). Förutsättningar för i-omljud ha sålunda funnits. Att namnet har fått omljud i svenskan men icke i isländskan skall måhända förklaras på samma sätt som den kända motsatsen mellan fsv. *skyrþ*, *dræt*, *værn* m. fl. och isl. *skurðr*, *drátt*, *vörn* (E. Wessén, *I-omljud och vokalsynkope*, i: *Språkvetenskapliga Sällskapet i Uppsala förhandlingar* 1916—18, och B. Hesselman, *Omljud och brytning i de nordiska språken*, 1945). Om isl. *Auðr* se Ad. Noreen, *Altisländische Grammatik* (4. Aufl., 1923) § 384 a. 1.

U 460 är en av de ståtligaste runstenarna i Uppland. Själva stenen har en imponerande resning: den är nära 3½ m. hög och nästan jämbred i hela sin höjd med en bredd av inemot 1 m. För den firsidiga, släta ytan har ristaren komponerat ett mönster, som i elegans och säker stilkänsla söker sin like. Huvudmotivet utgöres av den långa, inskriftsfyllda ormslingan, som, lagd i en åttformig figur, fyller övre och större delen av ristningsytan. Den nedre delen upptages av en mindre ormslinga utan runor. De båda djurkropparna bilda fyra runda

öglor, som i storlek avtaga uppifrån nedåt. Från vardera ormkroppen utgå smalare band, som i lätta, luftiga knutar binda samman öglorna och i ändarna äro upprullade i spiraler. Omkring den övre ormkroppen ringla sig dessutom i öglor och knutar fyra mindre ormar med spetsiga nosar och runda ögon, ett veritabelt ormyngel kring den stora ormdraken eller »lindormen», som 1600-talets fornforskare brukade kalla runstenarnas djurfigurer. Varje slinga går omväxlande över och under de mötande slingorna, på ett sätt som är noggrant uträknat och genomfört utan något fel, fastän slingornas korsningar uppgå till flera dussin. Det hela bildar ett lekfullt linjespel av sirligt slingrande band. Några raka linjer förekomma icke. Det är kanske anledningen till att ristaren alldeles har avstått från korset såsom ornamentalt motiv — här liksom på Näsby-stenen (U 455). På Ala-stenen (U 463) finnes visserligen ett kors, men det är placerat under själva ristningen längst ned på stenen.

Därtill kommer ett tekniskt utförande av stor skicklighet. Alla linjer äro jämna och mjukt rundade.

Inskriften börjar längst ned i den stora ormen och följer slingan upp mot ormbuvudet. Den fortsätter sedan i stjärten nedåt, varigenom hela ormkroppen blir fylld av runor. Runorna äro jämnt fördelade och säkert formade. Ristaren har till fullo insett och utnyttjat deras ornamentala uppgift.

Att ristaren är samme man, som har utfört Näsby-stenen (U 455) och Ala-stenen (U 463), kan utan vidare anses fullt säkert. Såväl ornamentik som inskrift ger detta tydligt till känna. Alla dessa tre ristningar stå i konstnärligt avseende mycket högt. Ingen av dem är signerad. Det förefaller dock föga sannolikt, att en så skicklig runmästare icke skulle ha lämnat efter sig flera verk.

Brate sammanställer Skråmsta-stenen och Ala-stenen med en runsten vid Danmarks kyrkby (L 206, B 408, D 1:182), som är signerad av tvenne f. ö. okända ristare, Tälve och Orökja. Näsby-stenen nämner han icke. Det finns onekligen en viss yttre likhet, men ju mer man ingående studerar detaljerna, desto mer påfallande äro olikheterna. Möjligen kan Tälve ha sett Ala-stenen och försökt efterlikna den. Samme ristare är det med säkerhet icke.

v. Friesen har (1925) om Skråmsta-stenen uttalat, att »den skicklige konstnären står mästaren Fot nära. Han torde sålunda tillhöra de första årtiondena efter 1050 och har ytterligare huggit ett par höga präktiga stenar i Vassunda och Odensala.» v. Friesen avser utan tvivel Ala-stenen (U 463) och Näsby-stenen (U 455). I sin senaste framställning om de svenska runinskrifterna (1933) uttalar han sig med större bestämdhet. Han betecknar Näsby-stenen som »en osignerad men karakteristisk Fotsten».

Bland de kända uppländska runristarna är det i själva verket endast en, med vilken ristaren av U 455, 460 och 463 erbjuder så stora likheter, att man kan ifrågasätta en attribution. Det är Fot. Det gäller först i fråga om allt som rör själva inskriften: runornas form och användning, skiljetecken, formulering. Här råder en fullkomlig överensstämmelse. Vad ornamentiken angår, kan man mycket väl tilltro den skicklige mästaren till Stav-stenen (U 177) att också ha utfört de tre stora mästerverken kring Garnsviken. Det rör sig i alla dessa fall om runmonu-

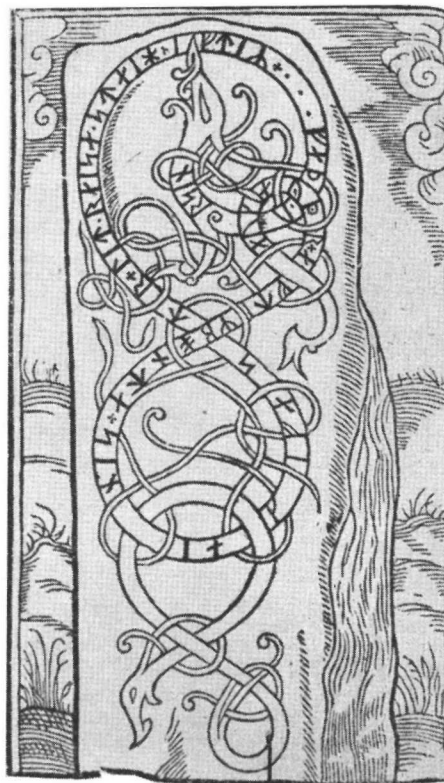

Fig. 171. U 460. Skråmsta, Haga sn.
Efter träsnitt av Bureus.

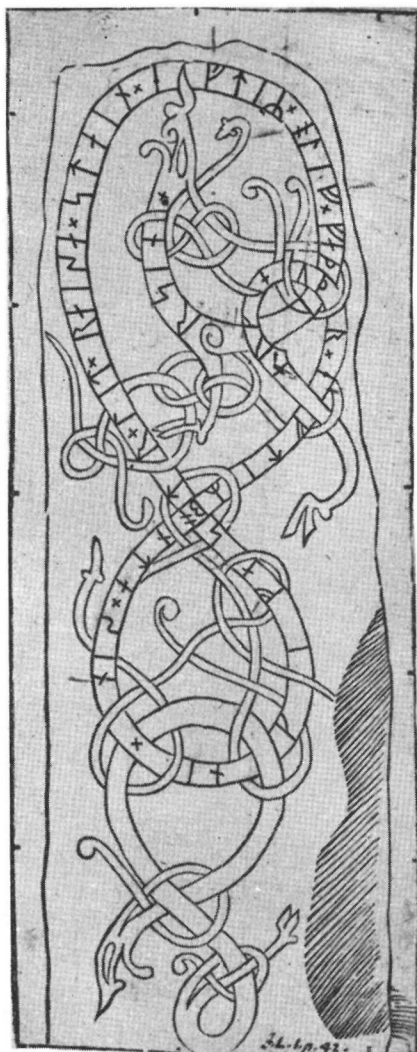

Fig. 172. U 460. Skrämssta, Haga sn.
Efter B 329.

ment av ovanliga mått, bland de väldigaste inom hela det uppländska runstensförrådet. Skrämssta-stenen når en höjd av inemot $3\frac{1}{2}$ m., och Stav-stenen har i sitt ursprungliga skick säkerligen icke kommit långt efter; den är tyvärr svårt skadad. Näsby-stenen närmar sig 3 m. i höjd, och detsamma torde ha varit fallet med Ala-stenen, medan den ännu var hel. Det förefaller, som om Fot skulle ha behövt det stora formatet för att lockas till verkligt konstnärliga uppgifter. Inför mindre ristningsytor blir han lätt enformig och upprepar sig själv. Hur ofta möter icke det mönster, som Fot har använt på Fresta-stenarna (U 255, 267, 269) och något varierat på runstenen i Danmarks kyrka (L 204, B 410)?

Materialet har betytt ofantligt mycket för Fot. Han utväljer de yppersta granithällar och nöjer sig icke gärna med stenar av sämre beskaffenhet. Ytan är i regeln omsorgsfullt preparerad, jämn och småknottrig, så att ristningen utomordentligt väl framträder. Därför äro också Fots ristningar i allmänhet synnerligen väl bevarade, i jämförelse med de flesta andra uppländska runstenar; jag bortser naturligtvis från de fall, då stenar ha skadats genom yttre åverkan, såsom t. ex. U 177 Stav.

Det kan förefalla förvånande, att av de tre stora ristningarna, som det här är fråga om, ingen är signerad. De måste dock även på sin tid ha väckt stor uppmärksamhet och inbragt sin upphovsman mycket erkännande. Förmodligen visste var man, vem mästaren var, lika väl som vilka de personer voro, som bekostat de ståtliga monumenten. Man har litat på den muntliga traditionens styrka och varaktighet. Eftervärlden har nu ingen annan möjlighet än att genom stiljämförelser skaffa sig en uppfattning om vilka verk som äro att tillskriva den man, som man väl med skäl kan beteckna som Sveriges förste till namnet kände konstnär av betydenhet.

I detta sammanhang må framhållas, att Fot är den av de uppländska runmästarna, som har mest sinne för runornas rent dekorativa form. Man känner igen honom bl. a. på de välformade, starkt stiliserade runorna. Mycket sällan möter hos honom varianter, såsom av **s**-runan $\mathfrak{N}$ jämte det normala $\mathfrak{h}$; den förra formen t. ex. i **raisa** och 57—59 **sin** på Skrämssta-stenen. Bistavarnas längd är väl avvägd i förhållande till huvudstavarna. **r**- och **u**-runorna äro tydligt skilda. Bistaven i **p** är mjukt rundad och når aldrig fram till huvudstavens ändpunkter.

Vad som i viss mån kunde tänkas tala emot en attribution av Skrämssta-gruppens runmonument till Fot är att han inom samma trakt har utfört en så pass enkel sak som runsten U 464, det utan jämförelse mest anspråkslösa av de verk, som äro signerade av Fot. Detta är onekligen i viss mån förbryllande. Men avgörande behöver det ingalunda vara. De ristningar, som äro signerade av Fot (U 167, 177, 267—268, 464, L 204, L 1550, till vilka väl även med säkerhet kan läggas U 257), uppvisa en så stor variation, som man knappast möter hos någon annan av de uppländska runmästaren. Att U 464 står något för sig själv, måste ha en särskild förklaring. Snarast utgör den ett ungdomsverk av ristaren, innan han ännu funnit sin form och nått sin skicklighet. Att han skulle ha utfört den ungefär samtidigt med Näsby, Skrämssta- och Ala-stenarna, förefaller knappast troligt.

461. Torslunda, Haga sn.

Pl. 81, 83.

Litteratur: B 323, L 14, D 2: 225. J. Bureus, Fa 6 s. 81 n:r 172 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 156, Fa 1 s. 39, Fa 10: 2 n:r 49; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 180—181; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 149 a; UFT h. 1 (1871), s. 33; E. Brate, Anteckningar 1914 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), kopparstick (Ff 6 n:r 66); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 323); Dybeck a. a.; Brate foto 1914 (ATA).

Runstenen står rest i yttersidan av parkmuren vid Torslunda, N om infartsvägen. Mitt emot på södra sidan av vägen står U 327, hitflyttad från Husby i Markims sn. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Stenen stod enligt Bureus (Fa 6, Fa 10: 2) »I Torslunda äng i Haga sokn» (Fa 5: »Torslunda»), enligt Peringskiölds *Monumenta* i »Torslunda gårde Haga Sochn Habo häradt» (B 323 och L 14: »Thorslunda Gärde»). När den har blivit flyttad till sin nuvarande plats, är okänt (jfr U 327). Dybeck fann den stående »vid ingången till gården».

Grå granit. Höjd 2,15 m., bredd (nedtill) 1,15 m. Ytan är ganska skrovlig. Och ristningen är mycket ojämnt huggen. På v. sidan är ett stycke av kanten avslaget och några runor ha gått förlorade. Skadan fanns redan på 1600-talet.

Inskrift:

fastulfr · aukyrinkr auka - r - u - hulmlauk · þau litu raisa stain þina iftir aist faður sin auk fastlauk
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80
at bunta sin kup hialbi silu hans
 85 90 95 100 105 110

Fastulfr ok Öringr(?) ok Gæ[irr(?) ok] Holmlaug þau letu raisa stæin þenna æftir Æist, faður sinn, ok Fastlaug at bonda sinn. Guð hialpi selu hans.

»Fastulv och Öring(?) och Ger(?) och Holmlög de läto resa denna sten efter Est, sin fader, och Fastlög efter sin man. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. Sk äro överhuvud taget mycket få i inskriften, säkra sådana endast efter 8 r och 34 k. 12 y har en tydlig prick, som sannolikt är huggen. Bst i 15 n sitter lågt, tydligen för att undvika den här korsande runslingan. 16 k är icke stunget; bst är rätt otydlig. Bst i 19 u går tydligt ned till undre linjen i den korsande runslingan; uppenbarligen en felristning. Avståndet mellan 20 k och 21 a är större än ett vanligt runavstånd; det beror uppenbarligen på att ristaren velat undvika kollision med den undre runslingan. Av 21 a finns nedre delen i behåll. Följande runor t. o. m. 27 h äro stympade, så att endast nedre delen av dem återstår. R. 24—26 har säkert varit auk; de bevarade resterna passa väl till en sådan läsning. R. 23 har sannolikt varit r. Avståndet mellan r. 22 och r. 23 är påfallande stort och tyder icke på att r. 22 har varit i, snarare f (eller k). Suppleringen 20—23 kair är därför mycket oviss. Av 27 h finns nedre delen med de båda nedåtriktade bst. 34 k är icke stunget, icke heller 83 k. 56 i är icke stunget. 86 b är otydligt; nedre bst är helt utplånad. 87 u är klart men har formen av två raka, parallella streck. Bst i 88 n är mycket svag och osäker. Av 91 s är endast övre stapeln synlig, svagt. Även i 101 b saknas nedre bst. På 104 i kan ingen bst upptäckas.

Bureus: Sk efter 11 k. 12 y, 18—26 aukaiutri. 103—110 salu hans. — Hadorph och Leitz (B 323): 1 k, 12 y, 103—110 silu × ans. — Dybeck: 1 f, 12 y, 103—110 silu × ans. — Brate: 1 f, 12 y, 86—90 buata, 103—110 silu hans. Brate supplerar 18—26 aukair auk.

Om namnen *Fastulfr* och *Fastlaug* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100 f., om *Holmlaug* ib. s. 105. Om namnet *Æistr* se U 70 och U 459. 12—17 yrinkr återger förmodligen ett

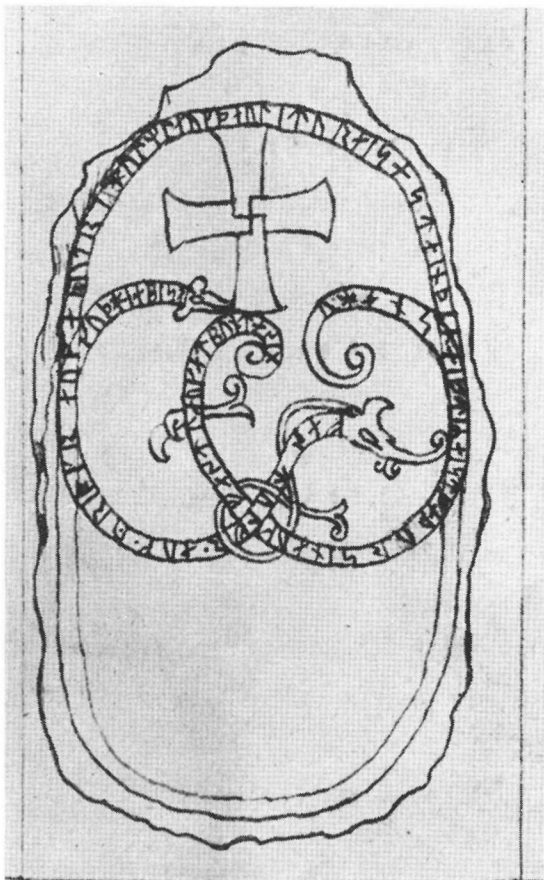

Fig. 173. U 461. Toroslunda, Haga sn.
Efter teckning av Bureus.

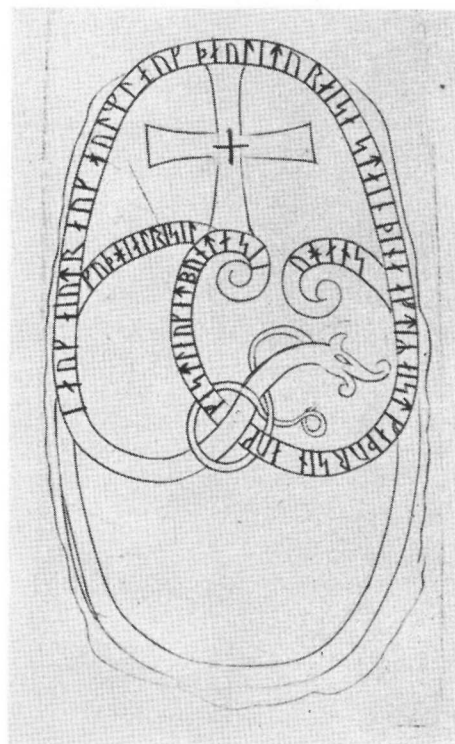

Fig. 174. U 461. Toroslunda, Haga sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Öringr. Samma namn förekommer i ännu en uppländsk runinskrift, nämligen U 484, L 574 Kasby, Lagga sn (*yrinkr*). Även under medeltiden har det varit i bruk, om än sällsynt, styrkt med enstaka belägg från Uppland och Småland (Lundgren-Brate). I det västnordiska namnförrådet förekommer det icke. Rimligtvis är det en personbeteckning till adjektivet fsv. *ør*, isl. *órr* 'vild, yr'; om suffixet *-ing* i dylika avledningar se E. Olson, *De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan* (1916), s. 26 f. Det tredje namnet i inskriften är tyvärr skadat. Möjligen har det varit *kair*, d. v. s. *Gæirr*, med *r* felaktigt i stället för *æ*. Namnet *Gæirr* är i inskrifterna icke vanligt, men det är dock säkert styrkt: Ög 169, L 81 Ålands sn (*kair*), L 260 Tierps kyrka (*kair* D 1:266), L 329 Stäket, Stockholms-Näs sn (*fair*). — Sonen *Fastulfr* och dottern *Holmlaug* ha i sina namn den ena leden hämtad ur moderns namn *Fastlaug*. De ha sålunda sannolikt blivit uppkallade efter henne genom s. k. variation (se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 10 f.). — Tänkbart vore, att *Æistr* i Toroslunda-inskriften kan vara identisk med den på Skråmsta-stenarna U 458 och U 459 omtalade *Æistr*; se ovan U 459.

Ornamentiken på U 461 är mycket enkel och otymplig. En jämförelse mellan denna ristning och t. ex. Skråmsta-stenarna, U 457, U 459 och framför allt U 460, är mycket lärorik. Den visar framför allt, att icke alla runristare voro några mästare.

Huvuddelen av ristningen utgöres av två rundjur, vilkas kroppar tillsammans bilda en oval ram runt omkring stenens ytterkanter. Det ena rundjuret, som har ett relativt vällyckat huvud på högra sidan strax nedanför stenens mitt, går i en båge över åt vänster, bildar sedan den

övre delen av rambandet och svänger något nedanför mitten på högra sidan in mot stenyntans centrum; den går under sin egen bals och avslutas med en spiral nedanför den nedre korsarmen. Det är denna slinga, som bär huvuddelen av inskriften. Det andra rundjuret är betydligt enklare. Det har ett ynkligt litet huvud t. v. om nedre korsarmen, böjer av åt vänster och nedåt och bildar den nedre delen av rambandet. Strax ovanför mitten på h. sidan svänger det inåt och avslutas med en spiralformigt upprullad stjärt. Endast början och slutet av denna runkropp är inskriftbärande. Där de båda rundjuren mötas, på högra och vänstra sidan, äro deras konturlinjer dragna över varandra. Det förefaller nästan, som om ristaren har föreställt sig deras kroppar som glasaktigt genomskinliga. Från det större rundjurets huvud utgår en lång nackflik, som verkar mycket löst påsatt. Fliken ligger helt och hållet bakom de korsande runslingorna och binder sålunda ej samman dessa, vilket annars vanligen är ett sådant ornaments uppgift. Ännu mera löst i luften hänger ett litet ornament, som är lagt under huvudslingan, ej långt från dess spiralformiga avslutning; det imiterar säkert en fot men har alldeles ingen organisk funktion, icke ens på ett stiliserat fantasidjur. Korset är enkelt men intressant, alldenstund kors av denna typ icke äro särskilt vanliga på uppländska runstenar. Det förekommer bl. a. på U 479.

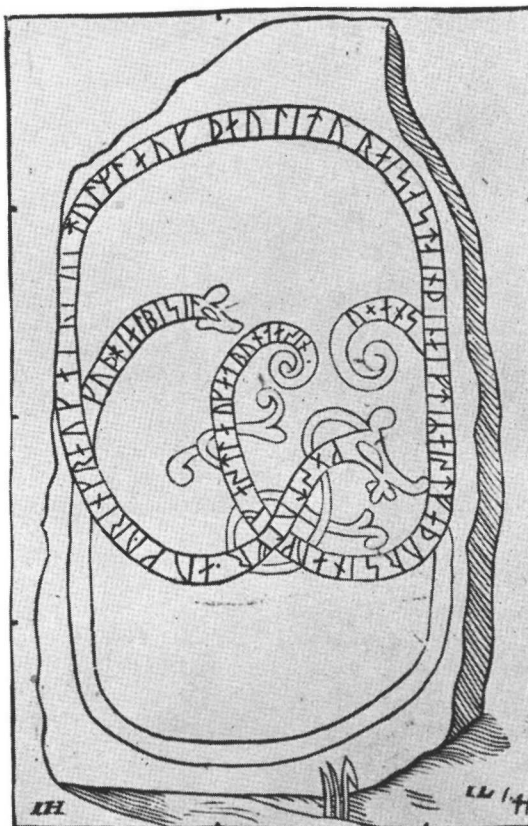

Fig. 175. U 461. Torslunda, Haga sn.
Efter B 323.

Inskriften är, i betraktande av den oförmåga, som ristaren utvisar i ornamentiken, rätt väl disponerad. Huvuddelen har fått plats i det övre rundjuret, som därmed blivit fyllt med runor från huvud till stjärt. Återstoden — **kuþ hialbi silu hans** — står tvärs över stenen, inom de delar av det nedre rundjuret, som befinna sig innanför rambanden. Större delen av denna runslinga är alltså tom, något som säkerligen varje skicklig runristare skulle ha ansett stötande och undvikit.

Torslunda, Haga sn.

Mitt emot U 461, på södra sidan av infartsvägen, står en runsten, som är hitflyttad från Husby, Markims sn. Se U 327.

462. Prästgården, Vassunda sn.

Pl. 84.

Litteratur: B 325, L 19. J. Bureus, Runakänslanäs lärspan (1599), Fa 6 s. 43 n:r 13, s. 50 n:r 13 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 417, Fa 1 s. 94, Fa 10: 2 n:r 5; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 182—183; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 179, 420, 643, Acta Literaria Sveciæ, Vol. 3 (1730), s. 97; UFT h. 1 (1871), s. 75; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 106, Anteckningar 1915 (ATA); O. v. Friesen i UFT h. 37 (1922—23), s. 43.

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (två olika, det ena på runtavlan 1599, i Fa 10: 2 och i Fa 5, det andra i Ff 6 bl. 170 b); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 325); Brate foto 1915 (ATA).

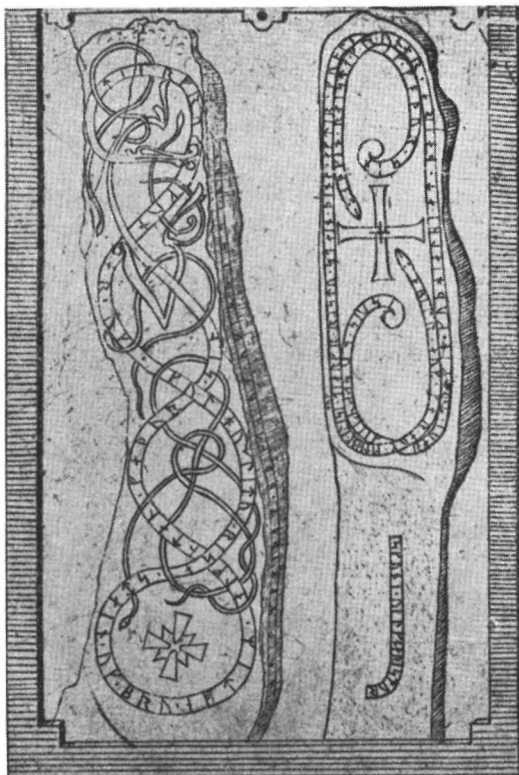

Fig. 176. U 462. Prästgården, Vassunda sn.
Efter kopparstick av Bureus 1599, i förstoring.

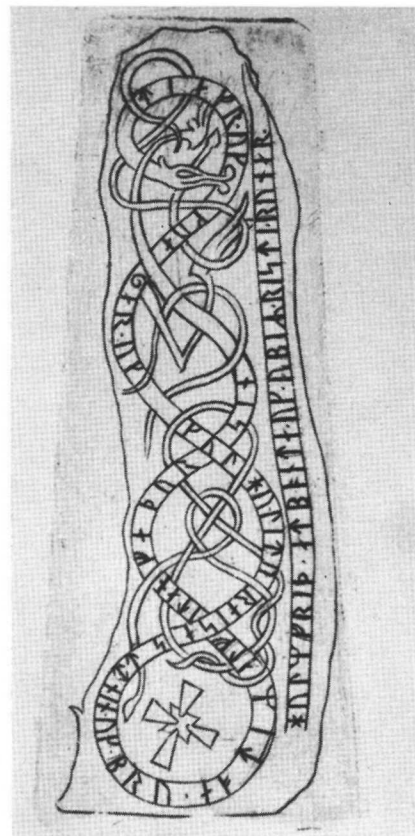

Fig. 177. U 462. Prästgården, Vassunda sn.
Efter kopparstick av Bureus.

Runstenen var känd av Bureus, som avbildar den redan på sin runtavla år 1599. Platsen uppger han vara »Vidh Vassunda Prästegård» (F a 10: 2, F a 6). — I *Ransakningarna* meddelas, att det finnes »Een Runsteen på Prästegårdz Tompten med Vthugna bokstäfwer på». Med en annan hand (troligen Hadorph) är tillagt: »Dito en till i gierdet.» Denna anteckning avser utan tvivel U 474, som står Ö om prästgården, nära gränsen mellan Vassunda och Knivsta socknar. Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Wassunda Prästegård på ättehögen» (B 325: »Prästegården», L 19: »Prestgården»). Därjämte finnes följande anteckning: »Wid Wadsunda Prästegård på höga backen åfvan landzwägen, står en hög Runsteen uprester, hafvandes skriff på två sijdor.» — O. Celsius har undersökt stenen två gånger, den 31 aug. 1727 och den 25 maj 1728. Den fanns vid »Vassunda Prästegård ut på backen, en lång smal sten». I *Acta Literaria* 1730: »In Paroecia Wassunda, ad villam Pastoris.» Runstenen finnes icke i Dybecks samlingar och var tydligen då förkommen. År 1909 fick Brate meddelande om att en runsten låg i grunden till golvet i prästgårdens loge på insidan av norra väggen. År 1914 blev den på Vitterhetsakademiens bekostnad framtagen och, sedan en del av toppstycket anträffats på ett annat ställe i grunden till logen, lagad och rest på gårdsplanen N om prästgården, mitt framför huvudingången.

Grå granit. Höjd 2,15 m., bredd 0,70 m. Ett vackert stenblock med tämligen jämn yta. Stenen är tyvärr svårt skadad. Upptill saknas ett toppstycke, som har utgjort ungefär $\frac{1}{3}$ av hela stenen. Den ursprungliga höjden har (enligt träsnittet i *Bautil*) varit omkring 3,20 m. Vad som nu finns i behåll är två stycken, som ha blivit med cement hopfästa. Nedtill på högra sidan har ett stycke blivit bortslaget, varigenom några runor ha gått förlorade.

Ristningen på den höga och smala framsidan består huvudsakligen av en ormkropp som i vågformiga rörelser ringlar sig först uppifrån nedåt och sedan efter en rund ögla nederst på stenen åter nedifrån uppåt mot stenens topp, där sålunda huvud och stjärt ligga nära varandra. Inskriften börjar högst upp i rundjurets stjärt och följer sedan kroppens vindlingar nedåt och tillbaka uppåt mot huvudet. Innanför öglan nedtill finnes ett kors. Inskriften fortsätter på stenens högra smalsida i ett enkelt band nedifrån uppåt. Denna sidas bredd är 0,20—0,30 m. — Ristningen är tydlig och väl bevarad.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre källor):

A: [tierfr · uk kunar · a]uk · kulhu [·] litu · risa · stain · uk · bru · eftir · alfntan × faþur sin

B: [hu]lmfriþ · at · bonta · uk · ybir · ris[ti run]

Diarfr ok Gunnarr ok Gulløy letu reisa stæin ok bro æftir Halvdan, faður sinn, Holmfrid at bonta. Ok Öpir risti run[ar].

»Djäv och Gunnar och Gullö läto resa stenen och [göra] bron efter Halvdan, sin fader, Holmfrid efter [sin] man. Och Öpir ristade runorna.»

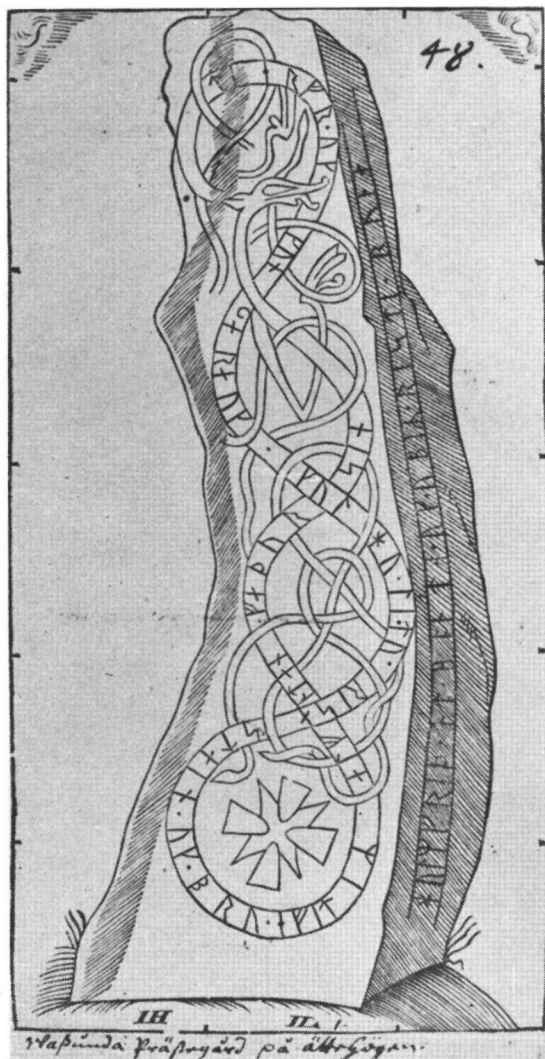

Fig. 178. U 462. Prästgården, Vassunda sn.
Efter B 325.

Till läsningen: Av 15 u finns endast övre delen med vinkeln mellan hst och bst i behåll. Alla runorna i 17—21 kulhu äro fullt säkra. Efter 21 u finns nu intet sk, men stenytan är här skadad. 23, 27 i är icke stunget. 31 t har bst i båda ändarna av hst. 40 e har en rund prick t. h. om hst. 48, 51, 59, 72 n ha bst endast på ena sidan av hst; likaså 74 a, 71 o och 73 t. På h. sidan av hst i 73 t har aldrig någon bst funnits. Intet sk efter 56 r och 59 n. — Av 62 l finns endast bst i behåll. Nedre delen av bst i 75 u är bortslagen. 77 y är sannolikt stunget, men pricken är grund och ej fullt säker.

Bureus (F a 6): tierfr + uk + kunar · uk kulhu · litu · risa · stain + uk · bru · eftir + alfntan + faþur · sin hulmfriþ at bonta uk ybir risti run. — Hadorph och Leitz (B 325): tierfr · uk kunar auk · kulhu · litu · risa · stain · uk · bru · eftir alfntan · faþur sin hulmfriþ · at · bonta · uk · ubir · risti · runa. — Celsius: tierfr · uk · kunar · auk · kulhu litu · risa · stain · uk bru · eftir · alfntan · faþur sin hulm + friþ · at · bonta · uk · ybir · risti run. Celsius har före sitt andra besök (1728) antecknat följande att särskilt observera: »vide adhuc annon sit tierfr. item annon quidnam sit post run». Och han har vid sin revision av inskriften antecknat: »est tierfr. nihil est post run». Den runa a, som tillägges i B 325 efter 88 n, är sålunda felaktig. — Brate: 77 u.

Om namnet *Diarfr* se U 70, om *Halvdan* Sö 188 och E. Wessén, *De nordiska folkstammarna i Beowulf* (1927), s. 46. Om *Holmfrid(r)* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. — 17—21 kulhu kan möjligen återge ett kvinnonamn *Gulløy*. 20 h kan vara en felristning för a, sålunda kulau. Samma namn torde föreligga i inskriften U 489, L 570 Morby, Lagga sn

khulu (eller **khulau**). Det synes f. ö. icke vara känt. S. Bugge (*Runverser* s. 77) tänker sig i stället, att 17—21 **kulhu** är en felristning för **kuluh**, vilket väl skulle återge namnet *Gullaug* Gullög.

Med formen **alfntan**, med ett **n** inskjutet mellan **f** och **t**, jämför **halfntan** på den ävenledes av Öpir ristade runstenen U 229.

Ristningen 1—6 **tierfr** kan anses säkerställd genom Celsius' bestämda uppgifter. Med **ie** förekommer namnet även i en annan inskrift, L 132 Bälinge kyrka (**tierf**, ack.). Brytningsdiftongen tecknas i runinskrifterna någon gång **ie**. Uttalet har sannolikt varierat något, vilket kunnat ge anledning till en vacklan i beteckningssättet. Se *Södermanlands runinskrifter*, s. 183 med där cit. litt.

U 462 är signerad av Öpir. Det är den enda runsten, som Öpir har ristat i Ärlinghundra hd. Han använder sitt välkända mönster, med runslingan lagd i ringar, och har skickligt anpassat detta efter stenens långsmala form. Stilen erinrar i någon mån om Fots, på de närbelägna runristningarna i Ala (U 463), Skrämssta (U 460) och Näsby (U 454), men å andra sidan är en jämförelse mellan särskilt U 455 och U 462 mycket lärorik i fråga om de karakteristiska olikheterna mellan de båda ristarna, såväl i fråga om inskrift som ornamentik.

I sista ordet ha två runor blivit utelämnade: **run** i stället för **runar**. Det är en hos Öpir flera gånger förekommande förkortning; se U 262.

Prästgården, Vassunda sn.

På Vickeby ägor i Knivsta sn står en runsten (U 474), helt nära gränsen till Vassunda prästgårds ägor. Man kommer lättast fram till platsen från Vassunda prästgård, som är närmaste bebyggelsen. Stenen har därför i äldre källor (L 20, D 2: 227) förts till Vassunda sn.

Tre kopparbleck med runor ha år 1935 blivit funna i en grav på Vassunda prästgårds mark (se A. Nordén i *VHAAkad:s Handlingar*, del 55, 1943, s. 177 f.). Inskrifterna komma att behandlas i en senare del ur detta arbete.

463. Ala, Vassunda sn.

Pl. 82.

Litteratur: B 324, L 21, D 2: 228. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta* (1624), n:r 33 (Fa 10: 1 n:r 33), Fa 6 s. 43 n:r 17 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 419, Fa 1 s. 95; O. Verelius, *Manuctio ad Runographiam Svecanam* (1675), s. 42; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 183; P. Dijkman, *Historiske Anmärkningar* (1723), s. 41; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 190; UFT h. 1 (1871), s. 76; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 97, *Anteckningar 1914* (ATA); *Handlingar i ATA* 1921.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, Fa 5, Fa 10: 1; O. Verelius, *Manuctio*); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i *Peringskiölds Monumenta* och B 324); O. Rudbeck, träsnitt (i: *Rudbecks Atlantica*, 3, 1698, s. 20 fig. 18; Dybeck a. a.; Brate foto 1914 (ATA).

Runstenen står rest 150 m. S om mangårdsbyggnaden i Ala, i östra kanten av en liten kulle, omkring 30 m. från Garnsvikens strand. Gravhögar och stensättningar finnas i närheten. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Runstenen fanns enligt Bureus (Fa 6) »I Ähla giärde i Wassunda» (Fa 5: »Ala», Fa 10: 1 »Widh Ala»). — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften »Ala i Wassunda Sochn» (B 324 och L 21: »Ala»). Dessutom meddelas: »Ala Runsten i Wassunda, står på en ättewall, dher åtskillige högar och med sten kringlagde grafwar finnas.» — Celsius har själv icke sett inskriften. — Dybeck uppger, att »denne runsten ligger nära trädgården, i gärdet». Ett stycke nedtill var nu avslaget, med ungefär halva korset. — Brate fann stenen på samma plats, ligande »på östra kanten av en liten backe straxt söder om trädgården vid Ala». Av allt att döma är detta också stenens ursprungliga plats. Den restes här under sommaren 1940. Ristningen är vänd mot Ö, sålunda mot Garnsviken.

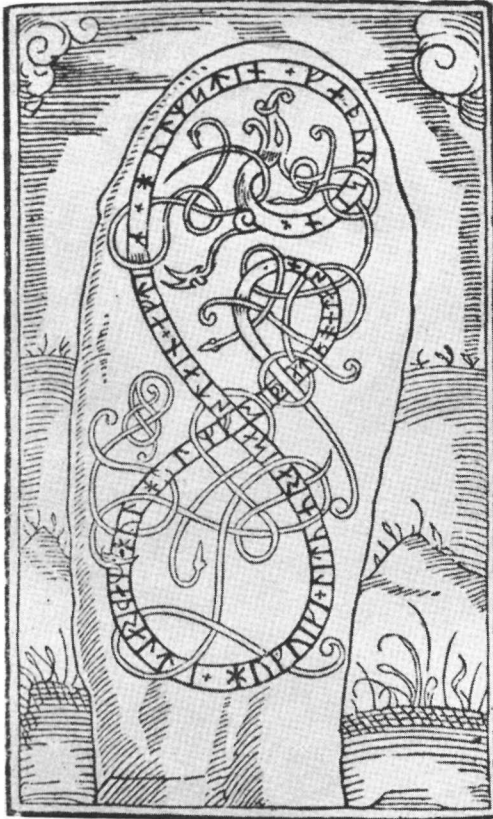

Fig. 179. U 463. Ala, Vassunda sn.
Efter träsnitt av Bureus.

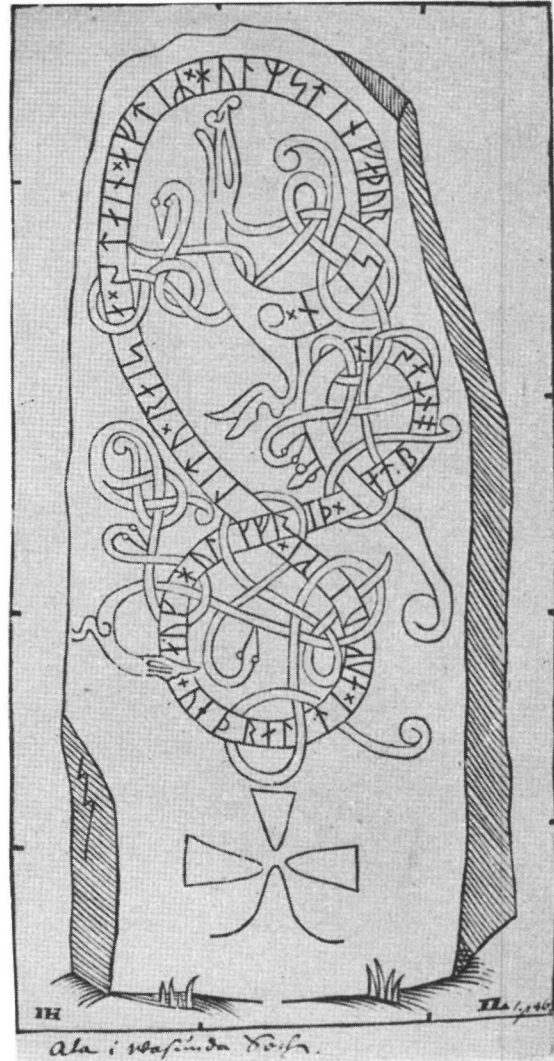

Fig. 180. U 463. Ala, Vassunda sn.
Efter B 324.

Vackert granitblock. Höjd 2,35 m., bredd (nedtill) 0,95 m. Stenens ursprungliga höjd har enligt *Bautil* varit ung. 2,90 m. Ytan är sällsynt jämn och slät, med rödbrun färgton, i brottet ljusare. Ristningen är ovanligt skickligt utförd med jämna, djupa linjer. Den är väl bevarad och tydlig.

Inskrift:

× uepralti × auk uiki × litu × raisa × stain × aftir × hulmstin × faður sin × auk hulmfrif × at
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
bonta sin
65 70

Veðraldi ok Vigi letu reisa stæin æftir Holmstæin, faður sinn, ok Holmfrið at bonda sinn.

»Vädralde och Vige läto resa stenen efter Holmsten, sin fader, och Holmfrid efter sin man.»

Till läsningen: 2 e är tydligt stunget. Däremot är 41 i icke stunget; icke heller 14 k. — Bureus: 11 g. Träsnittet har ett par felaktigheter: 2 a, 9 h. Efter 19 u en binderuna au (i stället för skiljetecknet ×). 51—53 hul. O. Verelius har vidare felaktigt på träsnittet läst inskriftens

första runa som **n**, varjämte han vill rätta 4 **r** till **u**. Han läser därför inskriftens början: **napualti huguiki** och tolkar: »Radwalld hugvige låter resa stenen efter sin fader Holmsten, och then hulla Hulmfrid efter sin Man.» — Hadorph och Leitz (B 324): Intet sk efter 42 **n**. 57 **k**.

Namnet *Vedvaldi* förekommer även L 675 Långgarnö, Villberga sn (**uepralti**). 12—15 **uiki** kan tolkas på flera olika sätt: *Viki*, *Vigi* eller *Viggi*. Det bör sammanställas med följande namnformer: med **k** L 207 Fålebro, Danmarks sn (**uiki**, nom.), L 608 Husby-Lyhundra kyrka (**uiki**, nom.), med **g** Ög 208 (**uigi**, nom.), med **h** L 136 Marsta, Bälunge sn (**uihi**, nom.), L 306 Brunneby, Funbo sn (**uiha**, ack.), med **kh** L 226 St. Vreta, Ärentuna sn (**uikhi**, nom.). Om det är samma namn som avses med alla dessa skriftformer, har det varit *Vigi*. — Om namnen *Holmstæinn* och *Holmfridr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105.

Liksom på Skråmsta-stenen (U 460) börjar inskriften nedtill på stenen i den ring, som den stora ormkroppen här bildar. Ett mindre ormhuvud, som sticker fram över runslingan, har förmodligen till uppgift att anvisa den plats, där man skall börja läsa. Inskriften följer sedan ormkroppen baklänges upp emot huvudet, där inskriftens första del — sönerns tillägnan — avslutas. Senare delen — hustruns tillägnan — börjar vid samma plats i runslingans nedre ring, ovanför det framskjutande ormhuvudet, och går i motsatt riktning upp mot stjärten. Inskriftens anordning är sålunda i huvudsak densamma som på U 460.

Även ornamentiken påminner i hög grad om Skråmsta-stenen. Den är helt enkelt en variation av samma komposition. Den stora ormen bildar en åttformig figur, som emellertid — i olikhet mot U 460 — är öppen på h. sidan. Den tredje öglan, som kroppen gör, får därför en mera självständig uppgift, och figuren närmar sig det mönster med kroppen lagd i tre ringar, som är så vanligt hos Öpir. Stjärten avslutas på U 460 med en fot, på U 463 med en stor spiral. Allt detta sammanhänger utan tvivel med ristningsytans större bredd på U 463. Den nedre ormen på U 460 har på U 463 blivit ersatt med ett kors, som tyvärr endast delvis är bevarat. Ytan utfylles av en mängd smalare ormkroppar, som med sina slingrande band ha till uppgift dels att hålla fast rundjuret i dess läge, dels att ge ett intryck av liv och rörelse. Från rundjurets egen kropp utgår visserligen endast ett sådant band. Men småormarna äro i stället så många flera: på Näsby-stenen två, på Skråmsta-stenen fyra och på Ala-stenen sex. Man får, icke minst på Ala-stenen, ett starkt intryck av en frodig fantasi, för vilken icke längre några tekniska svårigheter återstå att övervinna.

U 463 är, såsom ovan har framhållits, med största sannolikhet ett verk av mästaren Fot, i likhet med U 455 och U 460.

464. Edeby, Vassunda sn.

Pl. 81.

Litteratur: B 326, L 23. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica Hactenus Exsculpta* (1624), n:r 32 (F a 10: 1 n:r 32), F a 6 s. 43 n:r 16 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 420, F a 1 s. 95; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 187; P. Dijkman, *Historiske Anmärkning* (1723), s. 40; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 220; UFT h. 1 (1871), s. 76; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 80.

Äldre avbildningar: Bureus, träsnitt (i *Monumenta Sveo-Gothica*, F a 5, F a 10: 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 326).

Runstenen står på södra sidan av vägen Edeby—Ekhamn och S om Ekhamnsviken, 350 m. Ö om Ekhamns mangårdsbyggnad. Den restes här år 1940. Tidigare har stenen använts som grindstolpe vid vägen, omkr. 5 m. Ö om sin nuvarande plats. Ett par grova järnkrokar tvärs igenom stenen borttogos, och hålen fylldes igen.

Enligt Bureus stod stenen »widh wegghen emillan Edhby och Örby i Wassunda» (F a 6), »I Wassunda wid Edby» (*Mon. Sveo-Goth.*), »Millan Edby och Örby» (F a 5). Något närmare be-

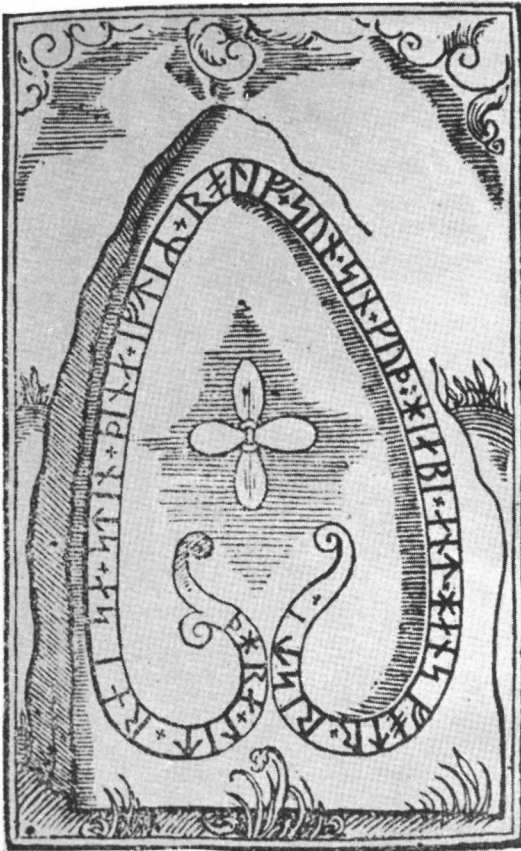

Fig. 181. U 464. Edeby, Vassunda sn.
Efter träsnitt av Bureus.

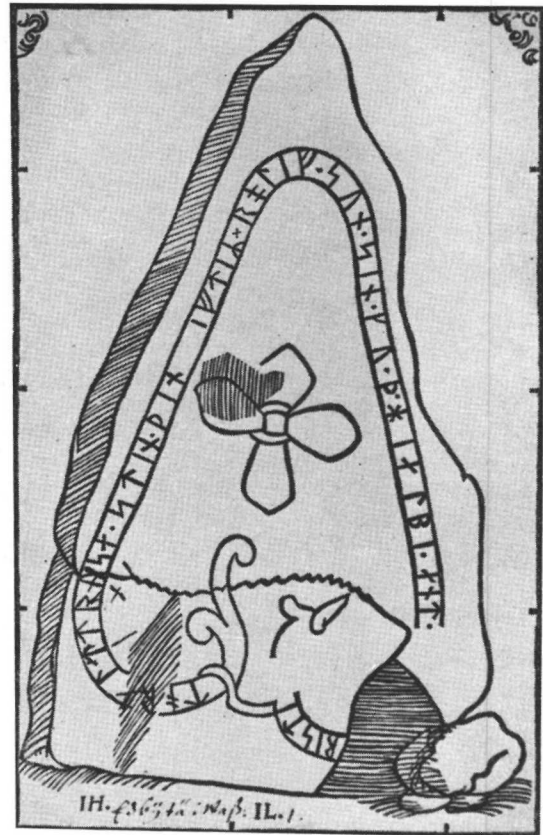

Fig. 182. U 464. Edeby, Vassunda sn.
Efter B 326.

stämnes platsen i *Ransakningarna*: »Een Runsteen uthi Edeby thä på västra sijdan om stoora vägen och Edeby Ängier, medh bokstäfwer påskrefna.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskrift: »Edby tä i Wass.» (B 326: »Edby Tä», L 23: »Edby tä»). Därjämte finnes följande anteckning: »I Edeby Tää, där vägen är åth Sigtuna, millan Edby och Örby.» P. Dijkman: »Emellan Edby och Örby byar.» O. Celsius har den 30 aug. 1727 undersökt stenen; den stod då »Emellan Edby och Örby vid Bräneshus straxt». Sedan dess har stenen varit helt försvunnen, till dess att den 1936 påträffades såsom grindstolpe på rätt långt avstånd från sin ursprungliga plats vid Edeby. Den finnes sålunda icke upptagen i Dybecks eller Brates samlingar.

Stenen har sålunda, enligt uppgifterna från 1600-talet, ursprungligen stått S om Edeby, på västra sidan om vägen till Sigtuna. Den var möjligen hel och oskadad, då Bureus gjorde sin teckning. Ett halvt århundrade senare, då Hadorph gjorde sin resa, var stenen i varje fall sönderslagen; en remna tvärs över avskiljer fotstycket från stenens huvuddel, och nedtill i högra hörnet är ett stycke borta (med bl. a. namnet **fotr**). År 1727 var fotstycket försvunnet, och därtill var stenen svårt skadad på vänstra sidan, så att ett stort parti av inskriften hade gått förlorat. Runstenen hade vid Celsius' besök samma fragmentariska skick som nu. Den har någon gång efter denna tid blivit flyttad ganska långt västerut, till vägen mellan Edeby och Ekhamn, och där blivit apterad till grindstolpe.

Grå granit, i brottet blågrå. Höjd 1,90 m., bredd 1,10 m. Stora stycken ha slagits av nedtill och på stenens vänstra sida. Den ursprungliga höjden var enligt *Bautil* ung. 2,20 m. Ytan är skrovlig och knottrig. Ristningen är ojämn, med tämligen smala och grunda linjer.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter Bureus och B 326):

[**tora · lit · raisa · sti**]n [**· pina · i**]ftir · rolif · sun · sin · kup · hialbi · ant [**· hans fotr · risti** ·]

Tora let raisa stæin þenna æftir Rolæif, sun sinn. Guð hialpi and hans. Fotr risti.

»Tora lät resa denna sten efter Rolev, sin son. Gud hjälpe hans ande. Fot ristade.»

Till läsningen: Vid 16 n finns en liten bit av ristningsytan kvar, med större delen av runan n. Den övre slinglinjen finns bevarad fr. o. m. 16 n. Av 21 i finns ett litet stycke upp till kvar. 29 i är icke stunget.

Bureus (F a 6): **tora · lit · raisa · stin · pina · eftir · rolif · sun · sin · kup · hialbi · ant · hans + fotr · risti**. Träsnittet har 1 þ, 21 i, 40—45 hiabi. Fa 5: 1 þ, 9 e, 21 e, 40—45 hialbi. — Hadorph o. Leitz: **t . . . it Irlisa · stin · pin - iftir × rolif · sun · sin · ku · þ · hialbi · ant . . . isti**. (På träsnitt i Peringskiölds *Monumenta* är inskriften supplerad med bläck.) — Celsius: »Nu är alt det föregående bort stött . . . - ftir · rolif · sun · sin · kup · hialbi · ant × . . . bortstött.»

Att första runan har varit t, icke þ, torde vara ofrånkomligt på grund av överensstämmelsen mellan Bureus' anteckningsbok (F a 6) och B 326. I sin renskrift Fa 5 och på träsnittet har Bureus rättat detta till þ, då han givetvis visste, att namnets normala form var þora. Felristningar med t i stället för þ förekomma visserligen (se *ATS* 10: 1, s. 28), men äro sällsynta. Sannolikt motsvarar därför 1—4 tora en verklig uttalsform. Kvinnonamnet Þora är en kortform till sådana namn som Þordis, Þorgæðr, Þorhildr m. fl., men det har därjämte prägel av smeknamn och kan därför ha fått (alternativt) t i uddljud på samma sätt som Tosti (för Þorsteinn), Toki (för Þorkill), Tum(m)i (för Þormöðr) o. s. v. Se J. Brøndum-Nielsen, *Gammeldansk Grammatik* 2, s. 23, med där cit. litt. — Om namnet (H)roð'æifr, (H)rolæifr se Sö 200.

U 464 är en av de få runristningar, som äro signerade av Fot och som sålunda med full säkerhet äro utförda av honom. De övriga äro U 167, 177, 267—68, L 204 Danmarks kyrka, L 1550 Skokloster, vartill även torde kunna läggas U 257. U 464 är en mycket enkel ristning, för att vara ett verk av mästaren Fot. Det är icke Fots vanliga, säkra, rundade linjer. Varken runor eller ornamentik låter ana denne upphovsman, och vore ristningen icke signerad, skulle säkerligen ingen falla på den idén att tillskriva den Fot. Sannolikt är den, såsom förut har framhållits (s. 268), ett ungdomsverk av den ännu icke färdige mästaren.

465. Smedby, Vassunda sn.

Litteratur: B 330, L 22. J. Bureus, Fa 6 s. 45 n:r 29 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 424, Fa 1 s. 96, *Ransakningarna* 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 184; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 427; *UFT* h. 1 (1871), s. 76.

Avbildning: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 330).

Runstenen stod enligt Bureus »hoos wäghen widh Smidhieby i Wassunda» (Fa 6), »Smidby» (Fa 5). Enligt *Ransakningarna* fanns den »wedh Smedeby grindh rätt wedh Gården, med bokstäfwer påskrefwen. Och een Graff brede wedh Stenen, som ähr omlagdh med gråsteen.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Smedby i Wassunda sochn wid wägen» (B 330 och L 22: »Smedby»). Säkerligen är det denna runsten, som avses i en anteckning av O. Celsius, gjord den 30 aug. 1727, samma dag som han upptecknade inskriften på U 458: »Smedby, Vassunda Sn. Där skal ha varit en Runsten på gårdet. Nu borttagen, och ville bonden i Skrämssta icke uht med, hvem honom tagit.» Sedan dess finnes stenen icke omtalad, och den är nu förkommen.

Stenens höjd enligt B 330 omkr. 2,05 m., bredd 1,20 m. Ristningens höjd omkr. 1,25 m., bredd 0,85 m.

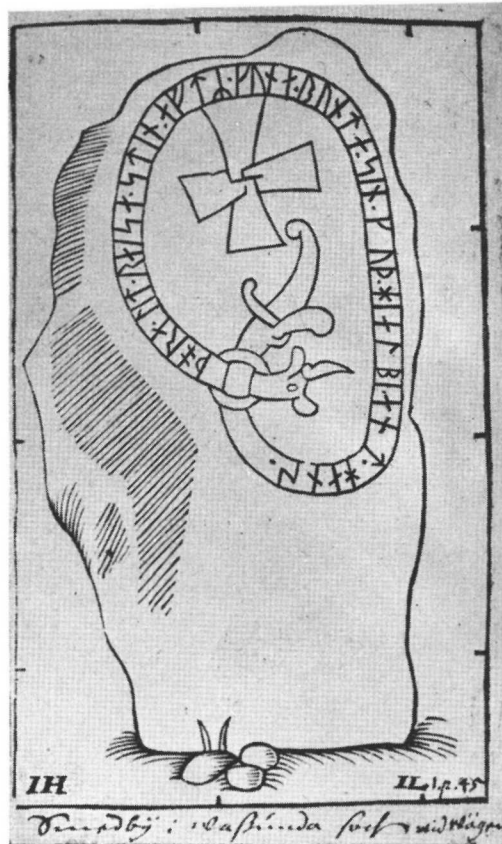

Fig. 183. U 465. Smedby, Vassunda sn. Efter B 330.

Inskrift (enligt B 330):

pora · **l**it · **r**aisa · **s**tin · **a**ft^r · **k**una · **b**unta · **s**in · **k**up · **h**ialbi · **a**nt · **h**ans ·

Pora let reisa stein eftir Gunna, bonda sinn. Guð hialpi and hans.

»Tora lät resa stenen efter Gunne, sin man. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Bureus' läsning (F a 6) överensstämmer fullständigt med B 330.

Om namnet *Gunni* se Sö 188. Namnet *Pora* (*Tora*) förekommer även i föregående inskrift (U 464). Huruvida det är samma person som avses kan ej avgöras.

466. Tibble, Vassunda sn.

Pl. 83, 85.

Litteratur: B 331, L 2006. J. Bureus, F a 6 s. 45 n:r 31 (Bureus' egen uppteckning), F a 5 n:r 425, F a 10: 2 n:r 122; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 186; UFT h. 1 (1871), s. 76; E. Brate, Anteckningar 1923 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i F a 10: 2); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 331); Brate foto 1923 (ATA).

Runstenen står 7 m. SÖ om landsvägen Knivsta—Skålsta, omkr. 700 m. ÖNÖ om Tibble, vid norra kanten av en bergbacke, på vilken även U 467 är rest. Den ristade sidan vänder mot landsvägen. Den restes här år 1940.

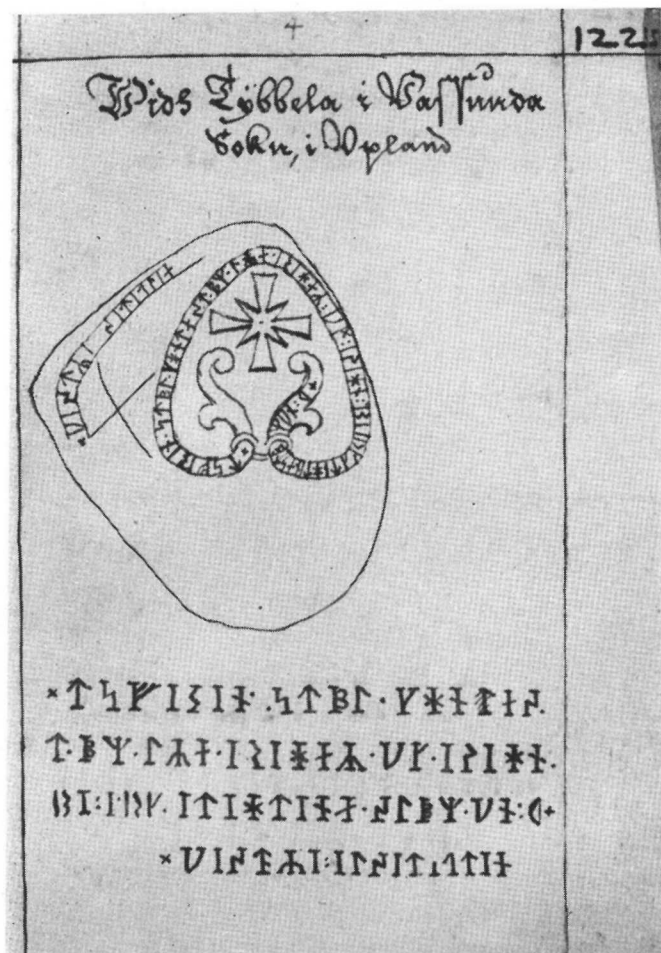

Fig. 184. U 466. Tibble, Vassunda sn. Efter teckning av Bureus.

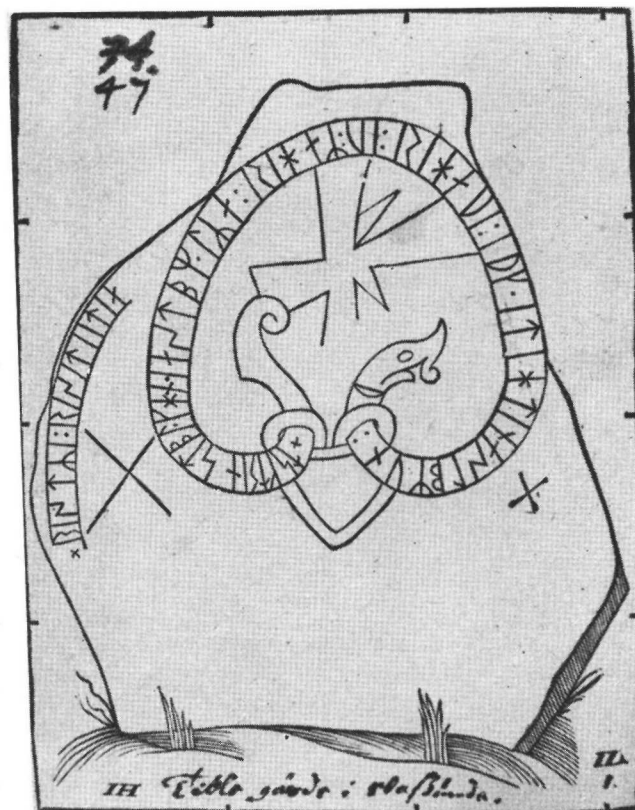

Fig. 185. U 466. Tibble, Vassunda sn. Efter B 331.

Runstenen omtalas av Bureus, som antecknat dess inskrift den 27 juni 1594, såsom stående »I Tybbela Gärde i Wassunda S.» (F a 6), »Vidh Tybbela i Vassunda Sohn, i Vpland» (F a 10: 2). Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Tible gårde i Vassunda» (B 331: »Tible Gärde», L 2006: »Tible»). Säkerligen har stenen funnits på samma plats som nu. Den var länge försvunnen men återfanns år 1923, liggande med runsidan uppåt och mossbelupen.

Gråsten. Höjd 1,80 m., största bredd 1,75 m. Ristningen är ytterst ojämn, med delvis breda, grunda linjer, delvis smala. Den är tydligen en imitation av en runsten, utförd av en föga van och runkunnig man. Korset i mitten är ganska oredigt; det är uppenbart, att ristaren här totalt har misslyckats. Bättre har han utan tvivel lyckats med runslingan och runorna, fastän även här många detaljer röja diletanten.

Inskriften ger ingen språklig mening. Huruvida ristaren icke kunnat eller icke velat använda runorna för ett verkligt meddelande, är ovisst. Runstenarna ha ju haft en mycket bestämd och mycket begränsad uppgift, att utgöra minnesvårdar över avlidna fränder. Då vår ristare icke har haft något sådant uppdrag, har han helt enkelt icke haft något att meddela. Och det har därför fallit honom naturligt att använda runorna som ren dekoration på den runsten, som han för nöjes skull har huggit.

Möjligen har han närmast velat efterbilda en runristning av Torbjörn. Härpå tyder bl. a., att han använder x vid inskriftens början och slut, men för övrigt : som skiljetecken mellan run-

följderna. I så fall skulle man möjligen kunna ifrågasätta, att hans början **tsfirnst** imiterar första namnet på U 467 **tafeistr**. Strax därpå faller han in i runraden och återger följden **stbl** och **khniastbmlr**. Mot slutet kommer ännu en gång **silbm**. I allmänhet äro runorna tydliga, men ibland oklara. Efter fjärde runan står sålunda ett tecken, som kan uppfattas antingen som ett omvänt **r** eller som **sl**. Upp- och nedvänt **u** förekommer ett par gånger. Utmed v. kanten av stenen finnes en följd av runor mellan enkla ramlinjer.

Joh. Bureus har i sin samling upptagit U 466, liksom U 370 och U 427, i »Monumentorum Tomus Eorum, quorum literæ sunt adhuc ignoratæ».

E. Brate anser, att inskriften längs stenens vänstra kant måste vara att utläsa: **uistai : risitiitia**, d. v. s. *Viseti risti stin* »Visäte ristade stenen». F. ö. skulle inskriften utgöra en lönnskrift, »utförd i avsikt att sätta läsarens skarpsinne på prov, som överstiga vår tids förmåga». »1—6 **isfirn** kan vara mansnamnet fsv. *Æsbærn* med **f** för **b** . . . Måhända kan i 7—8 **st** förmodas en återstod av 'reste', såsom den förekommit i en eller annan inskrift, och i 9—11 **blk** en omställd förkortning av ordet *kumbl* 'minnesvård', efter vars **k** för att än mer förvillia återstoden av runraden: 12—21 **hniastbmlr** inskjutits.»

467. Tibble, Vassunda sn.

Pl. 83, 85.

Litteratur: Handlingar i ATA 1937—40.

Runstenen påträffades våren 1937 vid plöjning av en träda, omkr. 400 m. Ö om Tibble gård och omkr. 20 m. S om vägen Tibble—Skottsilla. Den låg kullfallen med den ristade sidan nedåt och baksidan ungefär i höjd med markytan. Stenen sprängdes sönder med dynamit, och först när bitarna plockades upp, upptäcktes, att det varit en runsten. Saken anmäldes till Upplands Fornminnesförening och därifrån till Riksantikvarieämbetet. Bitarna, som voro till antalet mer än 100, lades tillsvidare upp i ett dike vid vägen intill fyndplatsen. På grund av runstenens mycket söndersplittrade skick blev hopsättningen ett svårt och krävande arbete. Det utfördes år 1940 av konservatorn vid Statens Historiska Museum G. Olson. Bitarna flyttades till en omkr. 300 m. längre österut belägen stenkulle, där hoppassningen verkställdes. Det visade sig, att ett stort antal delar fattades, även sådana med ristning eller inskrift. Trots efterforskningar kunde de ej anträffas. Delvis hade de måhända smulats sönder i småskärvor, delvis ej tillvaratagits. Alla bitar, som passade samman, hopfogades med stenkitt. Sedan därefter de olika delarnas inbördes läge klarlagts, utlades de på ett plant underlag i sina rätta placeringar, varefter en form förfärdigades, som omfattade hela stenen. I de felande delarna göts cement, och sedan det hela hårdnat, togs formen bort och cementen höggs till en så naturlig form som möjligt. Stenen restes därpå på en förut iordningställd frostfri grund, vid vilken den göts fast.

Stenen står nu omkr. 750 m. ÖNÖ om Tibble, 15 m. SÖ om landsvägen Knivsta—Skottsilla—Tibble, i östra delen av stenbacken och 20 m. ÖNÖ om U 466. Ristningsytan är vänd mot vägen.

Grå granit. Höjd 2,30 m., bredd 1 m. Ristningsytan har varit ganska slät. Ristaren har huggit jämförelsevis smala ristningslinjer.

Inskrift:

× **tafeist** - . . . - - **sa stein** · **þen** . . . **in** . . . **a** : **kuþ** : **hi** - - **bi** : **at** : - - **ns** : **þurbiurn** : **risti**

Tafeist[r] . . . [ræi]sa stein þenn[a] . . . Guð hialpi and [ha]ns. Þorbiorn risti.

»Tavest . . . resa denna sten . . . Gud hjälpe hans ande. Torbjörn ristade.»

Till läsningen: Inskriften börjar nedtill i v. slingan med ett $\times$. 1 **t** är därför inskriftens första runa. 4 **e** är tydligt stunget. Av runan 8 finnes huvudstaven i behåll jämte en rak bst upptill på h. sidan. Runan har sannolikt varit **r**. Därefter saknas ett stort parti av inskriften på v. sidan. Sannolikt har på **tafeistr** följt ytterligare två namn, jämte **litu : reisa**. 11 **s** är den första helt bevarade runan i slingan upptill; den föregås av två stavar, sannolikt **ei**. Efter 12 **a** en spricka i stenen; ett **sk** : kan här ha funnits. 15 **e** är tydligt stunget, likaså 19 **e**. Av 17 **n** finns endast en del av bst kvar; av **sk** endast en övre punkt. Efter 20 **n** är ett större stycke av inskriften förlorat. Ett litet fragment med runorna **in** har varit omöjligt att säkert inpassa. Det kan ha tillhört det förlorade partiet på v. sidan. Inskriften börjar åter på h. sidan med 23 **a** och är sedan i huvudsak bevarad ända till slutet, även om många runor äro mer eller mindre skadade. Övre och nedre delarna av 24—25 **ku** äro borta. Mellersta delen av r. 29 är förstörd (**a** eller **e**?), liksom hela den följande runan. Av r. 35 finns endast hst:s övre del, följande runa är helt borta, av 37 **n** finns endast bst:s h. del. Namnet 39—46 **purbiurn** är väl bevarat. Endast 41 **r** är något skadat. Även 47—51 **risti** är säkert, om än skadat. 50 **t** är inklämt mellan 49 **s** och ett ornament, och har endast en kort bst t. v.

Mansnamnet *Tafeistr* är tidigare känt från en nyfunnen runsten vid Löts kyrka, Trögds hd: **tafaistr**. Det är givetvis identiskt med folknamnet 'tavast'. Det har först brukats såsom tillnamn, angivande tavastisk börd. Såsom sådant är det känt från medeltida urkunder. Jfr att folknamnet *æistr* 'est' även brukas såsom mansnamn: U 70, 181, 458, 459, 461 m. fl. Namnen *Tafeistr* och *Æistr* måste med säkerhet tolkas såsom ett vittnesbörd om ett tavastiskt och estniskt inslag i Upplands befolkning under vikingatiden. — Även ur ljudhistorisk synpunkt är inskrifternas namnform **tafeistr**, **tafaistr** viktig. Landsnamnet Tavastland finnes belagt på Söderbystenen vid Gävle (L 1049): **han uarp taupr a tafstalonti**. Här har i ställningen mellan två tryckstarka stavelser mellanstavelsens vokal försvagats. Jfr isl. *Tafeistaland* (Hauksbók). Det är uppenbart, att folknamnet *tafeistr* är sammansatt med *æistr* 'est'; om olika försök att förklara förleden se R. Pipping, *Kommentar till Erikskrönikan* (1926), s. 129 f.

Fastän stenen är svårt skadad och en stor del av ristningen förstörd, är det icke omöjligt att göra sig en föreställning om dess ursprungliga utseende. Ristarens namn är Torbjörn, känd från ett litet antal ristningar från Knivsta till Sigtuna (se U 379), och Tibble-stenen bär i flera avseenden hans karakteristiska drag: ornamentiken, korset, fördelningen av skiljetecknen $\times$ och **:**, den täta runföljden, **s**-runans form, diftongen **ei**. U 467 har säkerligen en gång varit ett av Torbjörns bästa och ståtligaste verk.

468. Tibble, Vassunda sn.

Pl. 86.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar 1923 (ATA).

Runstenen påträffades våren 1923 vid rivning av en slöjdbod i grunden till denna. Den står nu rest på vedbacken utanför gårdsplanen, 25 m. SSV om huvudingången och 10 m. från den plats, där den blev funnen.

Blågrå stenart. Höjd 1,29 m., bredd 0,55 m. Stenens yta har flagrat av mycket. Inskriften är därför rätt fragmentarisk och svåräst. Ristningen består av små fina linjer, tekniskt sett väl utförda. Innanför runslingan upptill finnas rester av ett kors, som förefaller osäkert och felaktigt tecknat.

Inskriften synes icke ge någon språklig mening. Jämte normalt formade runor förekommer, liksom på U 466, upp- och nedvänt **u**. Inskriften börjar med ett **+**, men för övrigt användes: såsom skiljetecken.

Ristningen är av allt att döma av samma art som U 466 och förmodligen utförd av samme man.

Fig. 186. U 468, 469. Tibble, Vassunda sn. Efter foto av Brate.

469. Tibble, Vassunda sn.

Litteratur: E. Brate, Anteckningar 1923 (ATA).

Runstensfragmentet hittades år 1923 samtidigt med U 467, vid rivning av en slöjdbod SV om mangårdsbyggnaden vid Tibble. Det lades upp bredvid den på vedbacken resta runstenen U 468, fanns där ännu år 1936 men söktes förgäves år 1941. Ingen visste i gården, vart det hade tagit vägen.

»Stenart vars gryt är rödaktigt» (Brate). Höjd 0,15 m., bredd 0,15—0,25 m. Fragmentet kan icke ha hört till U 468, då det var av en helt annan stenart.

Inskrift (enligt Brate):

... tfa - ...

470. Knivsta kyrka.

Pl. 86.

Fragmentet ligger på kyrkogårdsmuren på östra sidan, 7 m. N om ingången. Om dess härkomst är ingenting med visshet känt.

Troligen är det denna runsten, som åsyftas i G. Hallströms uppsats i *Fornvännen* 1931, s. 259. Enligt uppgift av frih. Emanuel Cederström på Krusenberg skall en runsten ha blivit anträffad i en av Knivsta kyrkas murar, då kyrkan på 1890-talet restaurerades. Och i ristningen kunde tydligt ses röd färg. Hallström har närmast fått dessa uppgifter genom muntliga meddelanden av prof. O. v. Friesen och intendenten frih. R. Cederström. Då ingen annan runsten nu finnes vid Knivsta kyrka, måste det vara U 470 som avses.

Blågrå granit. Höjd 0,85 m., bredd 0,56 m. Ristningen är tämligen djupt huggen och tydlig.

Inskrift:

... ar : sa ... þ --- a : iftir : uibiurn : f ... out hans

... þ[enns]a æftir Vibjörn, f[aður] ... and hans.

»... denna [sten] efter Vibjörn, [sin] fader. [Gud hjälpe] hans ande.»

Till läsningen: Av inskriftens början, på v. sidan, finns endast ett litet stycke kvar, med runorna **ar : sa**. Av 4 **a** återstår endast nedre delen; bistaven är svag, men säker. Övre delen av alla runorna i h. hörnet upptill är borta. Säkerligen ha de utgjort ordet **þinsa**. Närmast därför har stått ordet **stain (stin)**. Man kan därför beräkna, att 3—4 **sa** måste ha varit början av verbet **sati** 'satte', eller snarare pl. **satu**, eftersom det måste ha funnits flera namn, som ha fyllt runslingan på v. sidan. 1—2 **ar** torde vara slutet av namnet **kunar** Gunnar. — 10 **i** är icke stunget. Bst i 22 **f** äro skadade, men fullt säkra. Inom runslingan har ytterligare stått: **fapur : sin : kup : hialbi**. Man kan därav beräkna, att runstenen icke har varit särdeles stor. Runslingan utmed h. sidan representerar ungefär $\frac{2}{3}$ av ristningens hela höjd. De sista runorna, 23—29 **out hans**, ha icke fått plats inom runslingan utan stå innanför denna, nedanför h. korsarmen. Alla dessa runor äro fullt säkra. Intet sk framför 23 **o** eller efter 25 **t** och 29 **s**. 29 **s** har den korta form, med endast en stapel, som förekommer i den s. k. svensk-norska runraden. Tydiligen har ristaren tillgripit denna form på grund av det trånga utrymmet. Runan avslutas med ett litet tvärstreck. Upptill äro de båda runorna 28 **n** och 29 **s** förenade med en linje.

Om namnet *Vibiörn* se Sö 226.

23—25 **out** är en ganska enastående skrivform. Ristaren har tydligen varit oviss om beteckningen av vokalen. Jfr **aut** L 312 Bro kyrka, Ög 161, 163, **hut** L 208 Söderby, Danmarks sn, **aut** Öl 16, **aout** Ög 139. Uppenbart är i varje fall, att sådana skrivningar icke kunna återge rent a-ljud, utan måste avse en u-omljudd vokal, ett o-ljud. Jfr A. Kock, *Umlaut und Brechung*, s. 159, 160; H. Andersen i *APhS* 16 (1943), s. 263; B. Hesselman, *Omljud och brytning i de nordiska språken* (1945), s. 15 f.

Stenen kan möjligen vara ristad av Torbjörn; se U 379.

Gredelby, Knivsta sn.

Enligt *Ransakningarna* 1667—84 skulle i Knivsta sn finnas, utom runstenarna vid Särsta (U 471), vid Ängby (U 478), vid Skottsela (U 472 och 473) och vid Vickeby (U 475), även en runsten vid Gredelby. Någon sådan finnes emellertid icke i Hadorphs anteckningsbok från resan 1682, som han företog med stöd av den gjorda fornminnesinventeringen, och icke heller från senare tid. Gredelby ligger strax Ö om den plats, där Ängby-stenen står, och icke långt N om Särsta-stenen. Det kan mycket väl vara någon av dessa stenar, som avses med uppgiften i *Ransakningarna*. På grund av uppgifter från olika håll kan samma runsten ha blivit upptagen två gånger.

471. Segersta (Särsta), Knivsta sn.

Pl. 87.

Litteratur: B 197, L 563, D 2: 237. J. Bureus, Fa 6 s. 215 n:r 249 (Rhezelius' uppteckning), Fa 5 n:r 233, Fa 1 s. 54; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 148, 150; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 123; UFT h. 5 (1876), s. 24; E. Brate, Anteckningar 1910 (ATA); E. Wessén, Anteckningar 1910.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 197); Dybeck a. a.; Brate foto 1915 (ATA).

Runstenen står 15 m. V om vägen Segersta—Gredelby, Ö om Knivsta samhälle, nära sydöstra hörnet av inhägnaden kring villan Jägra. I närheten synas spår av ett gravfält, med små högar och runda stensättningar. Stenen, som tidigare låg i starkt lutande ställning, blev rest år 1940.

Inskriften var känd redan av Bureus, efter en uppteckning av Rhezelius. Stenen säges stå »Vthi Särstadh gärdzbacka» (Fa 6), »Särstad» (Fa 5). Också i *Ransakningarna* omtalas, att »Wedh Särstadh finnes 1 Runsteen». Hadorph fann stenen vid »Särstad Nils Gyllenstolpes Säterij i norra gärdes backan . . . Här äfven många, märkelige ättegrafvar med stora stenar i quadrat lagde, och notabel att åskåda.» På träsnitten i Peringskiölds *Monumenta* finnas följande överskrifter: »Särstadh Giärdesbacka» och »Särstad norra gärdesbacka» (B 197: »Särsta», L 563: »Segerstad»). I marginalen har Peringskiöld med blyerts gjort följande, delvis mycket svårästa, anteckning: »til denna Stens besichtigande, vid Segerst. Sättegård, var jordäganden H. Exc. Gr. Gyllenst. mig föllieaktig d. 16 Maji 1696, i en sådan hög gunst att han ifrån sin prydeligt anlagde Sättegård Nor omförde mig til Boängens liufige källa, och sedan til denna stens besichtigande uthi bem. Segersta norra gärdes backe ibland någre . . . urgamla ättebackar i 4 kant eller mindre stenlagda grifter uprester». — Dybeck: »Stenen står bland hedna grafvar i gärdet norr ut från gården.» — Felaktig är uppgiften i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna»: »Vid Segersta mot ån» och inläggningen på kartbladet.

Röd granit. Höjd 2,07 m., bredd (nedtill) 0,94 m. Tungt, vackert block med slät yta. Ristningen är utförd med hack, som ej ha blivit jämnade. Ristningslinjerna stå i brottet ljusare mot den röda ytan. På enstaka ställen grunt huggen, men på det hela taget mycket tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

× fulyki × auk × ulfr × auk × akir × litu × raisa × stain × eftir × anut × fapur × sin × kup × hialbi ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
 ant × hans ×
 65

Fullugi ok Ulfr ok Agæirr(?) letu reisa stein æftir Anund, faður sinn. Guð hialpi and hans.

»Fulluge och Ulv och Åger(?) läto resa stenen efter Anund, sin fader. Gud hjälpe hans ande.»

Fig. 187. U 471. Segersta, Knivsta sn.
Efter B 197.

Till läsningen: Mitt emellan hst och bst i 4 y finnes en rund fördjupning, som sannolikt är huggen, dock ej fullt säkert. 5 k är icke stunget. Möjligen har ristaren av misstag stungit 4 y i st. f. 5 k och sålunda avsett **fulugi**. Tänkbart är emellertid också, att uttalet av *u* har varit påverkat av de följande ljuden *-gi*. 18 k är icke stunget. Alla runor i namnet 17—20 **akia** äro fullt säkra. 35 e är tydligt stunget. Sk efter 60 i är svagt, men sannolikt. Även sk efter 63 t är svagt.

Bureus: 4 y, 35 e. — Hadorph: 4 y, 35 e. — B 197: 4 y, 35 e. Sk saknas efter 60 i, 63 t och 67 s. — Dybeck: 4 y, 35 e. Sk saknas efter 63 t. — Brate: 4 y, 35 e.

Om namnet *Fullugi* se Sö 228. — Ovisst är, vilket namn som döljer sig bakom skriftformen 17—20 **akia**. Det förekommer i ännu en uppländsk inskrift: L 766 Bälsunda, Hjällsta sn (**akir**). Det är att märka, att ortografien i inskriften U 471 är synnerligen vårdad och klar. Men kan därför räkna med att namnets verkliga uttal icke ligger långt från dess beteckning i runor **akia**. Möjligen kan det sammanställas med namnet **ehia** på U 479.

Ristaren av U 471 har varit en mycket skicklig man. Såväl ornamentiken som runorna påminna om ristningar, som sannolikt äro att tillskriva Fot. Om U 471 ej är utförd av mästaren själv, så måste det vara en man, som har stått honom nära och lärt av honom. En likhet med Fot är valet av det utmärkta stenmaterialet, som har motstått vittring och förstörelse, och det omsorgsfulla tekniska utförandet.

472. Skottsela (Skottsilla), Knivsta sn.

Pl. 88.

Litteratur: B 199, L 565, D 2: 234. J. Bureus, Fa 6 s. 51 n:r 50, s. 53 n:r 50 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 232, Fa 1 s. 54; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 151; UFT h. 5 (1876), s. 25; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 82, Anteckningar 1909 (ATA); E. Wessén, Anteckningar (1910).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 199); teckning av okänd från början av 1800-talet (i J. G. Liljegrens Samlingar af handskrifter rörande runstenar, hs i ATA); Dybeck a. a.; Brate foto 1915 (ATA).

Runstenen står nu rest vid lägenheten Hagen (Kotullen), 7 m. V om boningshusets sydvästra hörn. Hagen ligger 100 m. V om vägskälet mellan vägen Knivsta—Skottsela—Tibble—Skälsta och vägen till Odensala kyrka. Den restes här år 1940. Tidigare stod den rest vid boningshusets sydvästra hörn, dit den hade flyttats år 1913. Innan stället bebyggdes, låg stenen omkr. 15 m. N om vägen Skottsela—Tibble och 100 m. V om vägskälet för Odensala-vägen, tvärs över ett dike mellan en åker och en skogsbacke (Wessén 1910), sålunda på ungefär samma plats som nu. Namnet på byn uttalas Skåttelsa; uttalet Skåssla finns, men man vill icke kännas vid det, då det anses som ett slarvigt uttal.

Bureus, som själv upptecknat inskrifterna på U 472 och 473, fann båda stenarna »i Skossla gårde» (Fa 6), »Skåsla» (Fa 5). I *Ransakningarna* meddelas, att »I Skåtzilla finnes 2 R». Hadorph, som besökte stenarna den 25 sept. 1682, antecknar om dem: »Skåssla sudra gårdet i Backen vid vägen. En flaat iordfast sten, vendandes skriften up» (U 473) och »länger nid i samma gårde, vid vägen åt Vassunda och åt Onsala» (U 472). På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes påskriften: »Skåssla vid Onssala vägen» (B 199: »Skåssla vid Odensala vägen,» L 565: »Skåsla vid Onsalavägen»). — Dybeck: »Finnes liggande vid Lillängsbacken i gårdet vester om byn.» Lillängsbacken var namnet på södra delen av den ås, som från Vickeby löper i sydöstlig riktning fram till vägkorset V om Skottsela.

Ljusgrå granit. Höjd 1,70 m., bredd (nedtill) 1,70 m. Vacker, småknottrig yta. Stenen är föga vittrad, och ristningen är överallt tydlig och lättläst.

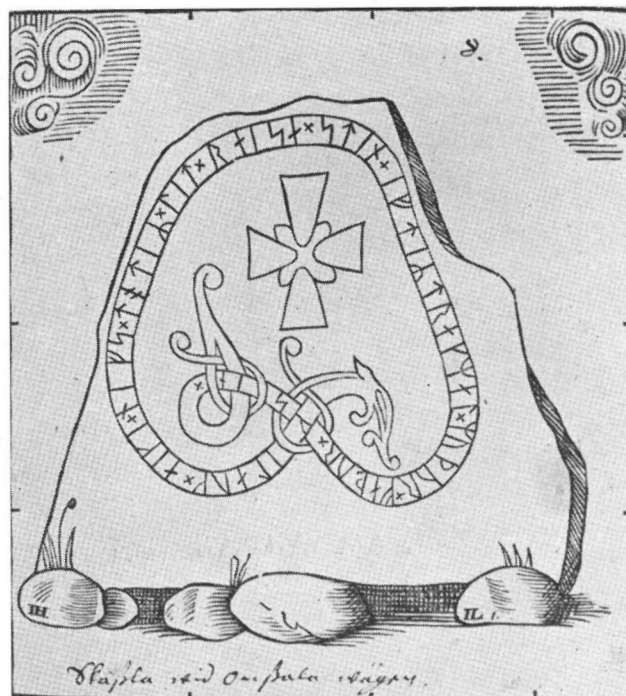

Fig. 188. U 472. Skottsela, Knivsta sn. Efter B 199.

Inskrift:

× kilauk × aiki × nefš × totir × lit × raisa × stin × iftir × trakmal × muþur × faþur × sin ×
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Gillaug, Æiki-nefs dottir, let raisa stein eftir Dragmal(?), móðurfaður sinn.

»Gillög, Ekenävs dotter, lät resa stenen efter Dragmal(?), sin morfader.»

Till läsningen: 1, 6, 40 **k** äro icke stungna. 12 **e** är tydligt stunget, med ett kort vertikalt streck. 32 **i** är icke stunget. Alla runorna i 7—14 **aiki** × **nefs** äro fullt säkra; likaså alla runorna i namnet 37—43 **trakmal**. Endast v. bst i 15 **t** är nu synlig, den högra har försvunnit i den spricka, som här avskär ett stycke av stenen upptill t. v., upp till 23 **r**; sprickan är tätad med stenkitt.

Bureus: 1—6 **kil** × **auk**, 11—14 **nefs**. Intet sk efter 48 **r**. I renskriften F a 5 står **kilauk**, vilket uppfattas som kvinnonamn. — Hadorph (resejournal): 12 **e**. B 199: 12 **i**. Intet sk efter 36 **n**. — Dybeck: 12 **i**. Intet sk vid inskriftens början. — Brate: 12 **e**.

Om kvinnonamnet *Gillaug* se Sö 205. 7—14 **aiki** × **nefs** är genitiv av ett mansnamn *Æiki-nef* eller *Æiki-nefr*, som egentligen har varit ett tillnamn. Slutleden är *nef*, n. 'näbb, näsa', och förleden rimligtvis appellativet fsv. *eke*, isl. *eiki*, n. 'ekvirke, ekträ'. Tillnamnet *Æiki-nef* skulle alltså betyda 'han med en näsa av ekträ'. Se vidare U 473. — Ett egendomligt namn är 37—43 **trakmal**. Det har ingen motsvarighet för övrigt bland inskrifterna. Möjligen är det, såsom redan Brate har förmodat, ett slaviskt namn. Jfr också *Dragmannus* SD 3, s. 263 (1316) och *Dragmat* ib. s. 89, båda i Uppland.

U 472 är en synnerligen skickligt och omsorgsfullt utförd ristning. Det finnes starka skäl att antaga, att ristaren är Fot. Mönstret påminner såväl om Fots Harby-stenar (U 267, 269) som om den av honom signerade ristningen vid Danmarks kyrka (L 204). Jfr även de sannolikt av Fot ristade U 412 och U 448.

473. Skottsela (Skottsilla), Knivsta sn.

Pl. 88.

Litteratur: B 195, L 564, D 2:235. J. Bureus, Fa 6 s. 51 n:r 49; s. 53 n:r 49 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 231, Fa 1 s. 54; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 150; UFT h. 5 (1876). s. 25; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA); E. Wessén, Anteckningar (1910).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 195); Dybeck a. a.; Brate foto 1914 (ATA).

Ristningen finnes på den plana, uppåtvända ytan av ett stort, jordfast stenblock, som ligger i norra kanten av en bergbacke, 5 m S om landsvägen Knivsta—Skålsta, ung. 350 m. VSV om Skottsela och 100 m. ÖNÖ om vägskalet vid vägen till Odensala. Stenblocket har förmodligen aldrig varit rest utan legat i samma läge som nu; ristningens nedre del går därför också ända fram till stenens kant. — Ristningens plats är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Om ristningen har Bureus (Fa 6) gjort följande anteckning: »i Skossla gärde ligger högh och tiok jordfast. Högh mitt på låreth, fams long.» Om Ransakningarna och Hadorphs resejournal se U 472. På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes anteckningen: »Skåssla sudre gärde» (B 195: »Skåssla Södra gärde», L. 564: »Skåsla S. gärde»). — Dybeck: »Stenen ligger på en höjd vid vägen i s. gärdet.»

Blocket är av grå granit. Höjd över marken 0,72—0,90 m. Den övre, ristade ytan är triangelformig, vid ristningens bas 1,95 m. bred; höjden däremot är 1,50 m. Ristningen, vars övre del är förstörd, kan beräknas ha varit 1,28 m. hög och 1,52 m. bred. En stor tunn skiva har fallit bort med ristningens övre del, ungefär 0,95 m. uppifrån. Brottet är mörkt gråblått. På vissa ställen vittnar ljudet, när man knackar på ytan, om att ett övre lager av ytan är löst. Tills vidare har man genom tätning med stenkitt sökt hindra eller åtminstone fördröja ytterligare förstörelse. Ristningen är, där den är bevarad, djup och tydlig. Ristningslinjerna äro jämna och rundade.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter äldre källor):

faylkbiurn × **lit** × **risa** × **stin** × **ift**_R × **nif** × **bropur** × **sin** × **p[et** ×] **iru** × **sunr** × **oskis** ×

Folkbiorn let reisa stein æftir Nef, broður sinn. Þet iru synir Asgæirs.

»Folkbjörn lät resa stenen efter Næv, sin broder. Det är Åsgers söner.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 3 y är tydligt stunget, med ett litet lodrätt streck. Icke stungna äro 12, 15, 20, 22, 51 i. Efter 24 t är inskriften förstörd t. o. m. 37 n. Av det följande sk finns övre hälften, av 38 p och 39 e likaledes övre hälften. 41 i står i gränsen av avflagringen; endast h. sidan av runan är i behåll. 43 u har rak bst, under det hst är svagt böjd åt h. Runan har alltså utseende av en vänderuna u. Något i finnes icke efter 46 n. En bred fördjupning finnes nedanför hst:s mitt på 51 i, vilken ej är huggen.

Bureus (Fa 6): **faylkbiurn** × **lit** × **risa** × **stin** × **ift**_R × **nif** × **bropur** × **sin** × **p[et** ×] **iru** × **sunr** : **oskis**. I Fa 5, vid renskriften, har Bureus hoppat över ordet **iru**. — Hadorph (i resejournalen): 3 y, 24 i, 27 i, 39 e. B 195: 3 y, 24 t, 27 i, 39 e. — Dybeck avbildar stenen med samma skador som nu. 3 y. Alla runor saknas mellan 24 t och 42 r. 42 felaktigt r.

1—10 **faylkbiurn** återger givetvis namnet *Folkbiorn*. Se om detta U 358 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*. Utom här förekommer det U 358 (**fulkbiarn**) och L 260 Tierps kyrka (**fulkbiurn**). Skriftformen **faylk-** är ett tafatt försök att återge det korta o-ljudet i *Folk-*. — 26—28 **nif** är ett mansnamn i ack. Det bör närmast sammanställas med namnet **nifr** (nom.) Öl 18. Det förefaller sålunda ha funnits ett mansnamn *Nefr*. Utanför Sverige är det icke känt såsom verkligt personnamn (se *Ölands runinskrifter*, s. 68). Det ligger nära till hands att sammanställa **nif** på

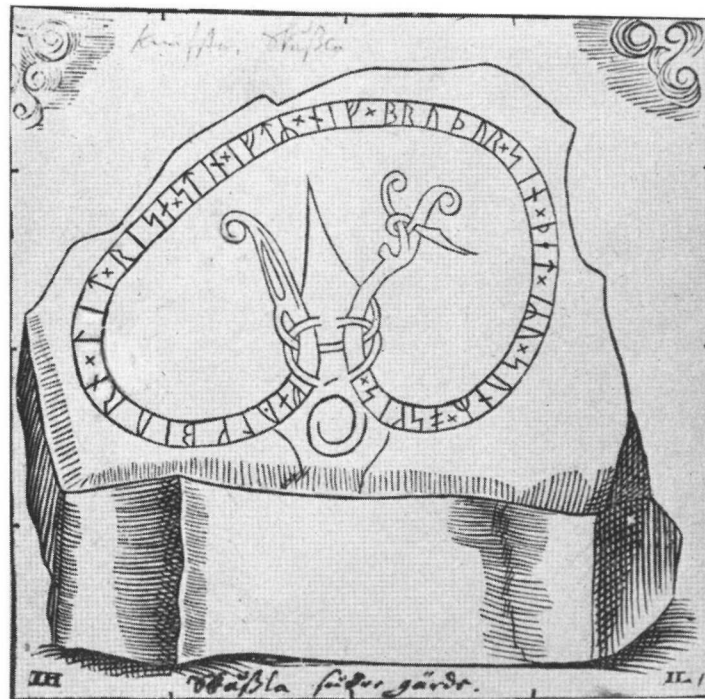

Fig. 189. U 473. Skottsela, Knivsta sn. Efter B 195.

U 473 med **aiki** × **nefs** på U 472. Om det är fråga om samma person, bör **aiki** vara ett tillägg till hans namn: han kallades *Nef(r)* eller *Æiki-nef(r)*. Frågan blir då, vilken innebörd som skulle ligga i detta **aiki**. Man kunde tänka på ett ortnamn Eke, men något sådant är icke känt från trakten (märk dock Alsike, som sannolikt innehåller -eke som efterled). Emellertid är namnet *Nefr* ingalunda så vanligt, att en man med detta namn behövt en närmare bestämning för att skiljas från andra med det namnet. Snarare har man anledning tro, att det haft en appellativ innebörd, som lockat till en utfyllnad. Om *Nefr* från början betecknat en person med en stor, ful eller vanskapt näsa (jfr *Fotr* m. fl.), så förstå vi bäst, att en person, som fått detta tillnamn, också kunde kallas t. ex. *Æiki-Nefr* 'han som har en näsa av eketrä', han som ser ut som han vore ekbarkad i synen. — I detta sammanhang bör erinras som namnet **pilinifr** U 325. Det är måhända icke en tillfällighet, att de båda mansnamn, sammansatta med *-nefr*, som förekomma i inskrifterna, kunna tolkas på ett likformigt sätt: **aiki** × **nefs** till isl. *eiki*, fsv. *eke*, n. 'eketrä, eke' och **pilinifr** till isl. *þelli*, fsv. *þälle, n. 'furuträ, tälle'. I den isländska och norska litteraturen finnas en mängd tillnamn på *-nefr* (t. ex. *flatnefr*, *hauknefr*, *skógarnefr*), och en del brukas såsom rena personnamn (t. ex. *Hauknefr*, *Hánefr*, *Iárnnefr*). Att i det västnordiska materialet icke finnas några sammansättningar med ia-avledningar av träd-beteckningar, behöver givetvis icke innebära, att sådana icke kunna ha funnits på svenskt område. De kunna vara ett utslag av svensk humor i namngivningen.

Om namnet *Asgæirr* se U 350.

Om **aiki** × **nefs** på U 472 och **nif** på U 473 avse samme man, få vi genom de båda inskrifterna vid Skottsela reda på ett antal medlemmar av samma familj:

<i>Asgæirr</i>	<i>Dragmal</i>
$\underbrace{\hspace{10em}}_{\text{Folkbiorn } (\text{Æiki-})\text{Nefr}} \quad \text{g. m. N. N.}$	
$\underbrace{\hspace{10em}}_{\text{Gillaug}}$	

474. Vickeby, Knivsta sn.

Pl. 87.

Litteratur: L 20, D 2: 227. J. Bureus, Fa 6 s. 43 n:r 14 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 418, Fa 1 s. 94, Fa 10: 2 n:r 30; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 183; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 280, 410; UFT h. 1 (1871), s. 76; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 72, Anteckningar 1910 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), kopparstick (Ff 6 n:r 170 c); Dybeck a. a.; Brate foto 1910 (ATA).

Runstenen står rest i norra kanten av en liten kulle i den sank aängen nedanför Vassunda prästgårds östra gärde, 800 m. ÖSÖ om Vassunda prästgård och 700 m. NÖ om lägenheten Karlslund. Platsen ligger inom Vickeby ägor och alltså i Knivsta sn, men nära den punkt, där Vassunda prästgårds, Vickeby och Skålstas ägor stöta samman. Den restes här år 1940.

Stenen fanns enligt Bureus »Emillan Wass. Prestegård och wiggby. kullfallen» (Fa 6), »I Vadsunda Prestegärde österut mot Vigby ägor. 9 Jun. 1637» (Fa 10: 2), »Wadsunda. I Prästens Gärde» (Fa 5). — Hadorph har besökt platsen den 25 sept. 1682 och antecknar: »Uthi wadsunda norre prästegärde i skillnaden mellan wikby ägor, dher häradsrågången framlöper mellan Håbohäradt och Erlinghundrat, ligger medh foten och bokstäfverne åth Erlinghundrat. Råstena stå brede widh.» Någon avbildning finnes, märkligt nog, icke i Peringskiölds *Monumenta* eller i *Bautil*. Förmodligen har den kommit på avvägar och försvunnit på grund av osäkerhet om var stenen rätteligen hörde hemma. Under Vassunda sn (i andra bandet av *Monumenta*) har Peringskiöld antecknat inskriften efter Bureus: »I Prästens Norra Gärde, hafver Sahl. Bureus bland sina afritningar Num: 170 aftagit En Runesten, hwars öfverskrift är så lydandes» . . . — O. Celsius besökte platsen den 16 Aug. 1741 och antecknar: »Vassunda Prästgård nedan för gärdet på Östra sidan i Snåltäppan ned vid gärdzlegården, emot Wickby hagarna.» — Dybeck anger platsen helt kort: »Vadsunda socken. Prestgården. Stenen ligger i en sank äng nedanför östra gärdet.»

Granit, av vacker ljusröd-grå färg. Höjd 2,06 m., största bredd 1,06 m. Stenen är nedtill nära 0,70 m. tjock och sålunda mycket tung. Ytan är jämn och vacker. Ristningen är ej särdeles djupt huggen, men i allmänhet tillräckligt tydlig.

Inskrift:

+ **halftan : let : reisa : stein : þensa : eftir : iukeir : broður : sin : nuk : kufriþ : eftir : sun : sin : kúp :**

hialbi : at : hans

70   75   80

Halftan let reisa stein þensa æftir Iogæir, broður sinn, ok Guðfríð æftir sun sinn. Guð hialpi and hans.

»Halvdan lät resa denna sten efter Jogger, sin broder, och Gudfrid efter sin son. Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Inskriften börjar med ett rakt kors +. Övriga skiljetecken äro :. 9 e har en stor och tydlig prick. Säkert stungna, med djupa runda prickar, äro också övriga e-runor i inskriften: 12, 18, 26, 34, 55 e. I 14 s går nedre stapeln ända upp till övre slinglinjen. I 16 s gå de båda lodräta staplarna något längre än till mötespunkten med mellanstapeln. Av 24 s finnes endast övre delen i behåll; där h. stapeln skulle ha stått, finnes en hög avsats i stenen, och den har därför aldrig blivit ristad. 33 k är icke stunget; icke heller 49 k. 43 s har nedre stapeln bågbojd. 46 n är givetvis felristning för a. 52 r är ett u, som tydligen har blivit rättad genom ett kort rakt, vågrätt streck mitt på bst åt vänster. 66 k står i en avsats, och bst har därför

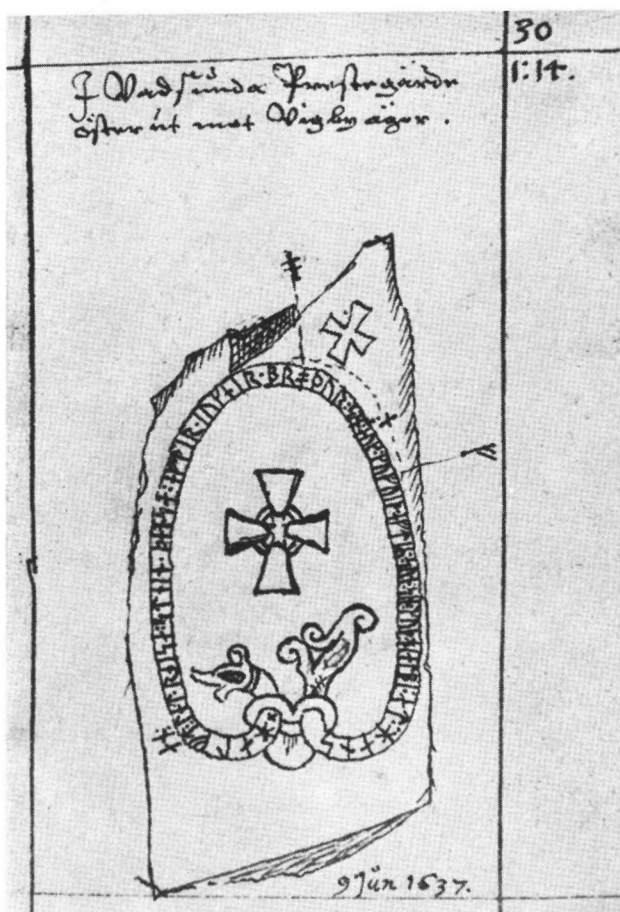

Fig. 190. U 474. Vickeby, Knivsta sn.
Efter teckning av Bureus.

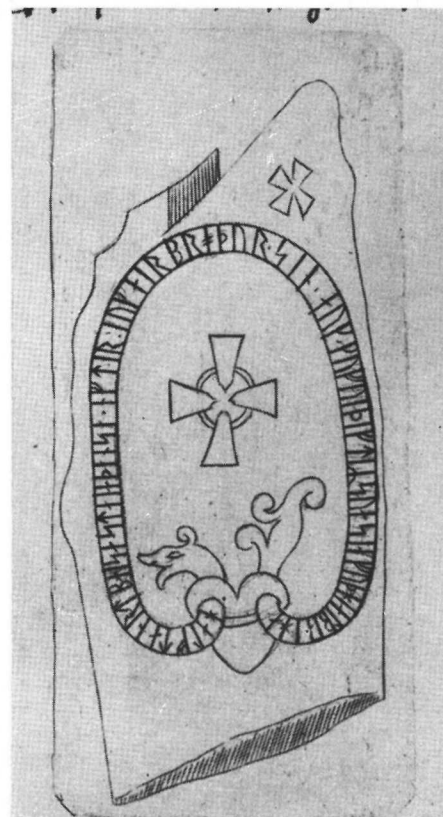

Fig. 191. U 474. Vickeby, Knivsta sn.
Efter kopparstick av Bureus.

möjligen aldrig blivit utförd. Övre punkten i sk efter 62 n är borta, men har säkert funnits. Efter 80 s finns intet sk. Bistavarna till **a, n, o, h, t, l, r** äro i allmänhet korta. Och runorna stå mycket tätt.

Bureus återger på sin teckning i Fa 10: 2 inskriften alldeles riktigt (även 46 n), utom att r. 52 är u. Fa 6: 46 n, 52 u. Kopparsticket är ganska felaktigt. — Hadorph: 46 n, 52 r. — Celsius har förbisett + vid inskriftens början. Likaså har han hoppat över 24 s. Han läser 46 n och 52 r. — Dybeck: 46 a, 52 r, 77—80 hs. — Brate: 46 n, 52 r.

Om namnet *Halfdan* se E. Wessén, *De nordiska folkstammarna i Beowulf* (1927), s. 46; om *Iogæirr* se Sö 234. Om kvinnonamnet *Guðfrid* se Sö 213.

U 474 är en med stor omsorg huggen sten. Att ristaren är samme man som har utfört U 478 i Knivsta sn och U 467 och U 457 i grannsocknarna Vassunda och Haga, är uppenbart såväl av ornamentiken som av inskriften. På U 467 har han namngivit sig som Torbjörn, samme man som har ristat de båda Frisagille-stenarna i Sigtuna (U 379 och U 391). Se om honom ovan U 379.

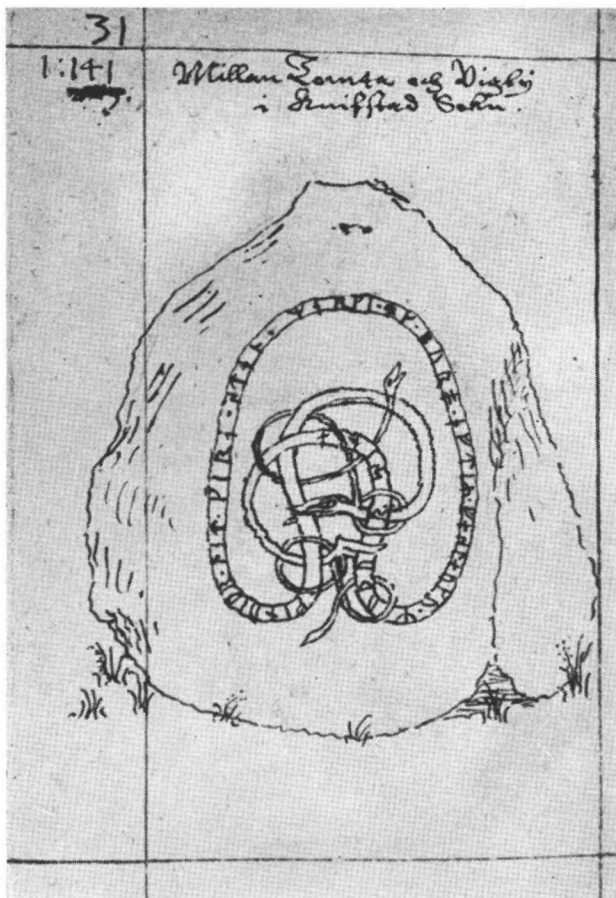

Fig. 192. U 475. Vickeby, Knivsta sn.
Efter teckning av Bureus.

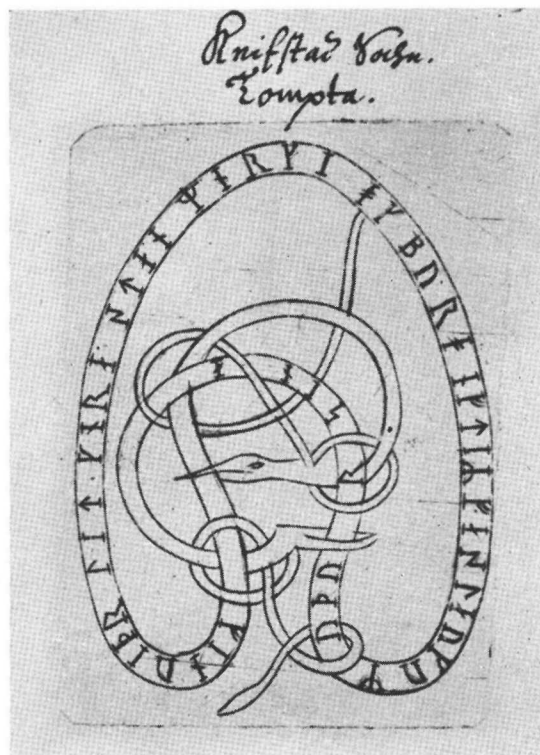

Fig. 193. U 475. Vickeby, Knivsta sn.
Efter kopparstick av Bureus.

475. Vickeby, Knivsta sn.

Pl. 89, 90.

Litteratur: B 196, L 566, D 2: 238. J. Bureus, Fa 6 s. 74 n:r 141, s. 106 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 234, Fa 1 s. 55, Fa 10: 2 n:r 31; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 151; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 316, 2, s. 164; R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 32; UFT h. 5 (1876), s. 25; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), kopparstick (F f 6 n:r 92); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 196); Dybeck (D 2: 238); Brate foto 1910 (ATA).

Ristningen finnes på sydvästra sidan av ett stort stenblock 50 m. Ö om vägen Vickeby—Tomta, ung. 600 m. SSÖ om Tomta och 60 m. NV om ån från Tomta sjö. Stenblocket ligger i södra slutningen av en skogklädd höjd. Utefter södra sidan av denna utbreder sig en sankmark omkring vattendraget, och denna vidgar sig mot SV och sträcker sig fram till trakten av Vassunda prästgård. Mitt emot den plats, där runblocket ligger, är på södra sidan om ån en annan skogshöjd. Här har sålunda funnits en lämplig övergång för en väg, som från Vickeby ledde norrut till Tomta. I sänkan nedanför runblocket har man vid plöjning under senare år funnit talrika spår av den bro, som omtalas i inskrifterna U 475 och U 476, bl. a. mängder av kullerstenar.

Fig. 194. U 475. Vickeby, Knivsta sn. Efter B 196.

Bureus har själv tecknat ristningen (F a 10: 2); hans överskrift är: »Millan Tomta och Vigby i Knifstad Sokn.» Jfr F a 6: »Vid Tämta ör i Knifstadh S.» (s. 74) och »Millan Viggby och Tomta i Knifstadh» (s. 106), F a 5: »Tämta ör.» — *Ransakningarna* uppge, att »i Wicheby finnes 1 Runsteen»; Hadorph har lagt till: »Tompta 1.» I sin resejournal anger Hadorph platsen sålunda: »Wikby ägor, mellan tompta och wykby, i en skogzbacke iordfast stoor steen.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Knifsta, Wickby ägor» (B 196: »Wikby ägor», L 566: »Wikby ägor»). — Dybeck kallar (1857) ristningen för »stenmärket i Tomta hage», och han påstår, att det i B 196 och L 566 med orätt uppges, att stenen befinner sig på Vickeby mark. Se nedan U 475. Här har emellertid Dybeck själv misstagit sig; Vickeby ägor sträcka sig ett gott stycke N om den skogsbacke, där stenen står. Och senare (1865) för också Dybeck inskriften till Vickeby och säger, att den är »i en vräksten uti Ekängsbacken». I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865) anmärkes, att ett »stenmärke (runsten?)», som enligt uppgift av Dybeck skall finnas i Tomta hage, icke har blivit anträffat.

Stenblockets höjd 2,50 m., bredd 2,60 m. Ristningen börjar 0,72 m. från marken. Ristningens höjd 1,51 m., bredd 0,83 m. Ristningsytan lutar bakåt i ung. 60° mot markytan. Ytan är tämligen jämn. Ristningen är i stort sett djup och tydlig och väl bibehållen. Ett parti i ristningens mitt är dock mindre tydligt.

Inskrift:

finuiþr · lit · gera · stenmerki · ok · buro · eftir · faslaugu muþur sena

Finnviðr let gera steinmærkki ok bro æftir Faslaugu, móður sína.

»Finnvid lät göra stenmärket och bron efter Fastlög, sin moder.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början. 9 i är icke stunget. I 11 g finnes en svag fördjupning, som troligen är huggen. 12, 17, 20, 30 e äro tydligt stungna. 38 l, icke t. Något t finnes ej. 41 g är tydligt stunget. Likaså är 49 e tydligt stunget. Alla inskriftens (3) s äro vänderunor. Alla n ha bst endast på h. sidan av hst; alla a ha däremot dubbelsidig bst. Intet sk efter 47 r eller vid inskriftens slut.

Bureus (F a 6): 11 k, 41 k, 49 i; F a 10: 2: 11 k, 12 i, 41 k, 49 i, sk efter 18 n. — Hadorph: 11 k, 38 l, 41 k, 48—51 sen (sista runan saknas). B 196: 11 k, 38 t, 41 k, 48—51 sena. — Dybeck: 11 k, 41 k, 49 i. — Brate: 11 k, 41 g, 49 e.

Om namnet *Finnviðr* se Sö 190, Sm 4. Om kvinnonamnet *Fastlaug* se Sö 242 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101.

Ordet 15—23 **stenmerki** tolkas redan av Bureus som »saxeum signum». Jfr **stain** × **kumbi** L 1060 Ockelbo kyrka, **stainhal** U 170, **stainil** U 434.

476. Vickeby, Knivsta sn.

Litteratur: D 2: 239. R. Dybeck, Svenska runurkunder 2 (1857), s. 32 (nr 91); UFT h. 5 (1876), s. 25.

Avbildningar: Dybeck (D 8: o 91 och D 2: 239).

Om runstenens plats meddelar Dybeck följande: »Sedan jag granskat stenmärket (»stenmerki») i Tomta hage (Bautil 196, Lilj. 566, hvilka orätt uppgifva att det är å Vickby mark), samt funnit ristningen öfverensstämma med den bautilska ritningen, så blef fråga om sträckningen af den nu hardt när ofarbara väg, hvilken löper öfver den i runskriften nämnda bron. Mig sades att denna från bron sträcker sig genom en skogig bergsmark till landsvägen vid Knivstads kyrka. Jag begaf mig så till fots öfver den nya bron, som är ett stycke söder om den gamla, och var snart inne på en hög och oländig mark. Vägen torde alldrig varit annat än ridväg. Omkring tolf famnar från bron och helt nära vägen låg en ituslagen runsten, öfverväxt med tjock väggmossa. Det felande tredje stycket fanns icke.»

Det är oklart, huruvida Dybeck menar, att runstenen funnits på norra sidan om bron (på samma sida som U 475), åt Tomta till, eller på södra sidan, närmare Vickeby. Framställningen tycks närmast tyda på det senare, och härmed stämmer också, att han uppkallar stenen efter Vickeby, under det att han påstår, att »stenmärket», d. v. s. U 475, ligger i Tomta hage. Men å andra sidan är det sannolikt, att Dybeck har kommit till platsen från Vickeby och att han hört, att vägen i sin fortsättning skulle gå genom skogen till landsvägen vid Knivsta kyrka. I *Sverikes runurkunder* uppger han, att U 475 är »i en vräksten uti Ekängsbacken» och U 476 »ligger ett stycke från föregående [U 475], längre upp i Ekängsbacken». Här är det tydligt, att han menar, att även U 476 funnits på norra sidan om bron.

Stenen har i senare tid förgäves eftersökts och synes vara förkommen. Redan i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865) meddelas, att »vid Wickeby skall finnes en runsten enligt Dybecks Svenska Runurkunder, Andra samlingen, 91, hvilken dock ej blifvit anträffad.»

Stenen har enligt Dybeck varit ung. 1,60 m. hög och 0,60 m. bred. Den var sönderslagen ungefär på mitten, och på h. sidan var ett stycke avslaget, varigenom inskriftens slut har gått förlorat.

Inskrift (enligt Dybeck):

× **sulfa** × **auk** × **bui** × **karþu** **bru** × **þisa** × **eftir** × **askair** × **uar** **sun** . . . × - **þua** -

Solfa ok Boi gerðu bro þessa æftir Askæin, var sun . . .

»Solva och Boe gjorde denna bro efter Åsger, (som) var son . . .»

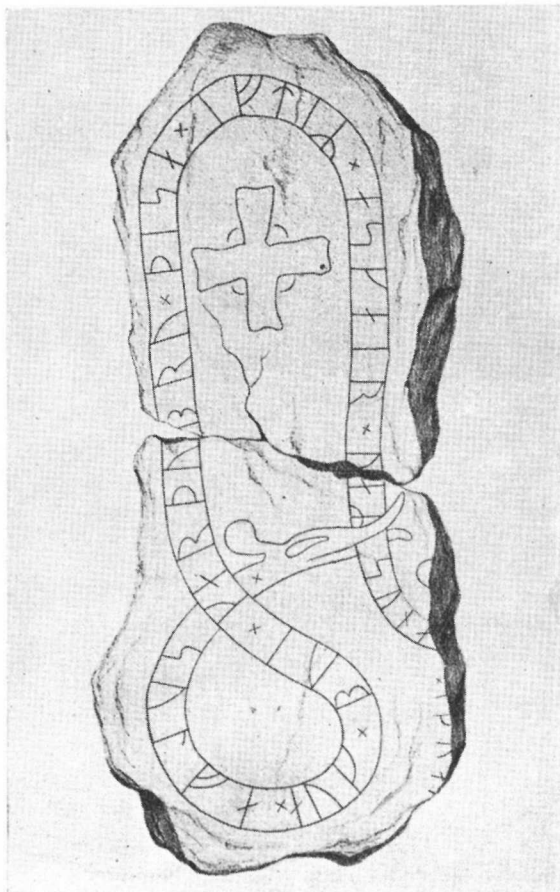

Fig. 195. U 476. Vickeby, Knivsta sn. Efter D 8:o nr 91.

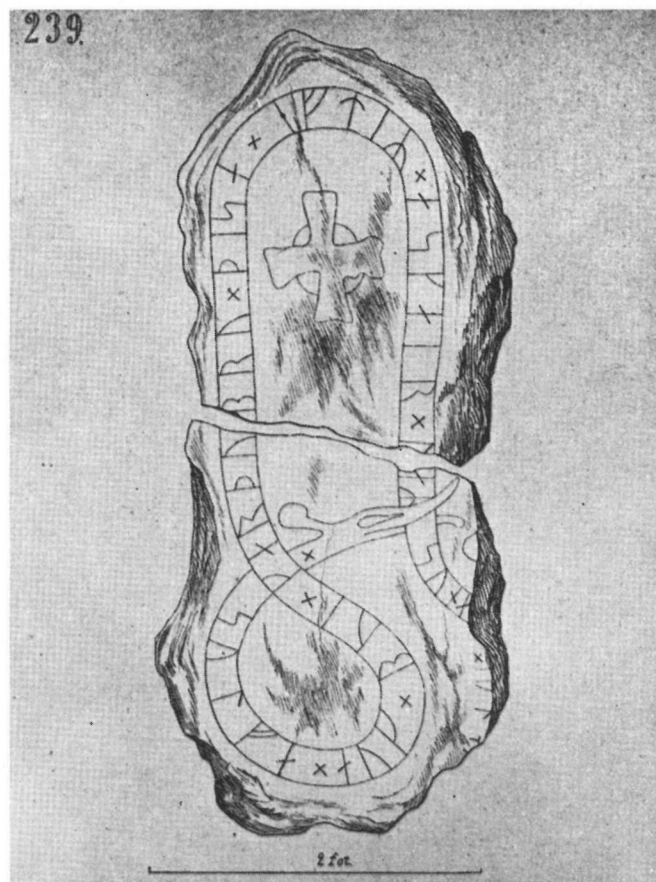

Fig. 196. U 476. Vickeby, Knivsta sn. Efter D 2: 239.

Till läsningen: 5 **a** är osäkert. D 8:o 91 har tydligt **a**, men i D 2: 239 har Dybeck, förmodligen efter förnyad granskning, prickat bistaven och därmed betecknat den som osäker. I texten anmärker han: »Första namnets **a** matt och osäkert. Törhända i.» 24 **e** är stunget i D 2: 239 (men icke i D 8:o 91). Efter 41 har sannolikt funnits ännu ett par runor inom runslingan. De sista runorna stå utanför slingan och äro svårt skadade.

Ett mansnamn svarande mot 1—5 **sulfa** (nom.) synes ha funnits. Det är förut känt från Ög 46 (**sulfu**, ack.), Sö 53 (**sulfu**, ack.), L 1237 Vallsjö sn, Smål. (**sulfa**, nom.), ett belägg alltså från varje landskap från Uppland t. o. m. Småland. Beteckningen är förvånansvärt enhetlig. Ehuru mansnamn har det grammatiskt feminin form på **-a** (obl. kasus **-u**), liksom *Sturla*, *Órókia* m. fl. (se A. Kock i *Skandinavisches Archiv* 1, s. 1 f.). Stamstavelsevokalen är mångtydig. Närmast ligger givetvis *u* eller *o*, men även den genom u-omljud av *a* uppkomna vokalen *ø* är tänkbar, liksom också *y* eller *ø*. Etymologien måste här bli avgörande. På en skånsk runsten (*DR* 229 Sandby) förekommer mansnamnet **syfya** (nom.). Det är att märka, att i alla dessa former v-ljudet tecknas med runan **f**. Ett helt annat namn är därför **salui** (nom.) Sö 61, **salua** (ack.) L 748 Alsta, Nysätra sn, fsv. *Salve* (»rätt vanligt»), isl. *Sólvi*; detta är ursprungligen ett tillnamn, den bestämda formen av adjektivet isl. *sólfr* (poet.) 'blek, mörk', feng. fht. *salu* 'märkfärgad, smutsig' (A. Kock i *ANF* 10, s. 305 f., *SL* 12: 7, s. 18, *Svensk ljudhistoria* 2, s. 17 f.).

Namnet *Boi* är icke särdeles vanligt i inskrifterna. Något annat exempel från Uppland synes tills vidare icke vara känt. Däremot är det belagt i Sö 148, Ög 81, 183(?), L 1228 Reperda, Alseda sn (Smål.), *DR* 103, 189; fsv. fda. *Bo*. — Om namnet *Asgæirr* se U 350.

Om den i inskriften omtalade bron se ovan U 475.

477. Vickeby, Knivsta sn.

Litteratur: D 2: 240. UFT h. 5 (1876), s. 25.

Avbildning: Dybeck a. a.

De enda uppgifterna om detta runstensfragment härröra från Dybeck. Det låg »i Vikby skogshage, nära vägen mellan byn och Skåtsela», sålunda S om Vickeby. Det har senare förgäves eftersökts.

Fragmentets storlek enligt Dybeck ung. $1,50 \times 0,90$ m.

Inskrift (enligt Dybeck):

... ftir × ikialt × sun × sin × h ...
                   5   10   15

... [æ]ftir Ingjald, sun sinn. H[ann] ...

»... efter Ingjald, sin son. Han ...

Om namnet *Ingjaldr* se U 274.

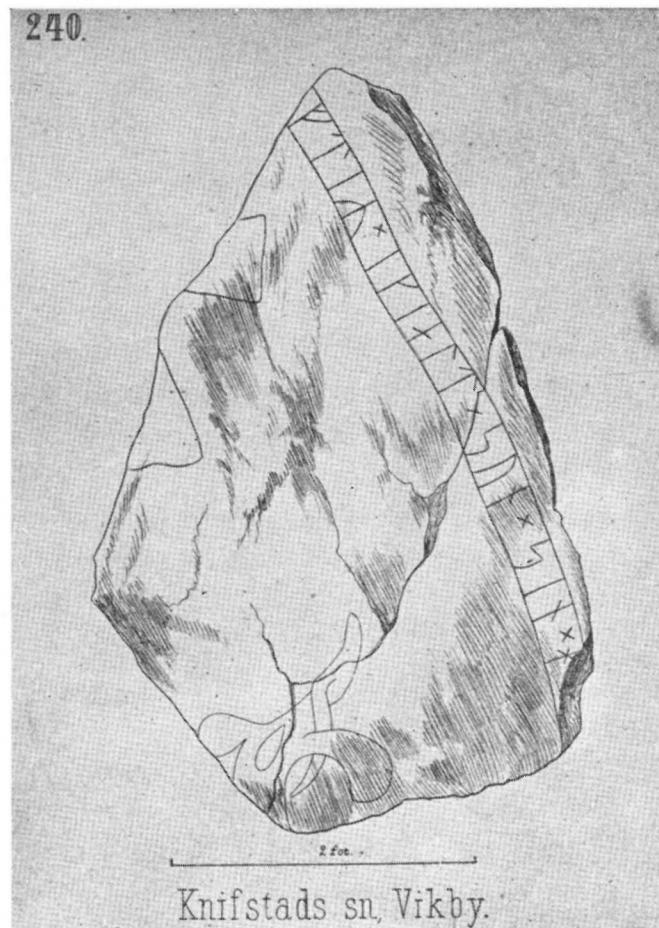

Fig. 197. U 477. Vickeby, Knivsta sn. Efter D 2: 240.

478. Ängby, Knivsta sn.

Pl. 90.

Litteratur: B 198, L 562, D 2: 236. J. Bureus, Fa 6 s. 215 n:r 248 (Rhezeliuss' uppteckning), Fa 5 n:r 230, Fa 1 s. 54; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 147, 149; UFT h. 5 (1876), s. 24; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 72, Anteckningar 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 198); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen står på Ängby mark men långt från gården, nämligen N om Knivsta station och Knivsta mejeri, 15 m. Ö om järnvägen och 25 m. NV om bron över ån från Trunsta-sjön. Ristningen är vänd mot V, d. v. s. mot järnvägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Bureus kände inskriften genom en uppteckning av Rhezelius. Platsen anges vara »Vti Engeby gårdet widh åhne» (Fa 6), »Engeby» (Fa 5). Också i *Ransakningarna* uppges, att vid Ängby finnes en runsten. Hadorph fann den vid »Engeby wid åbacken öster om vägen». Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Engeby vid vägen och åbacken (B 198: »Engby», L 562: »Ängby»). — Enligt Dybeck var stenen »nyligen åter rest vid Knifstadsån, öster om Ängby». Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna»: »vid Engby mot ån».

Grå granit. Höjd 1,75 m., bredd nedtill 1,40 m., över korsets mittpunkt 1,16 m. Ytan är jämn och småknottrig. Ristningen är tämligen tydlig, särskilt i god sidobelysning. Den är omsorgsfullt utförd och väl bibehållen. På båda sidor går runslingan ända ut i stenens kant, men mycket obetydligt av inskriften synes här ha gått förlorat.

Inskrift:

× estriþ : let : reisa : stein : þensa : eftir : iuar : bota : sin : auk : ikuar : auk : ikifastr : eftir : faþur :
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
 sin : mihel : kati : at : hans
 70   75   80   85

Æstrið let reisa stein þenna eftir Ioar (eller: Ivar), bonda sinn, ok Ingvarr ok Ingifastr eftir faður sinn. Mihel gætti and hans.

»Estrid lät resa denna sten efter Joar (eller: Ivar), sin man, och Ingvar och Ingefast efter sin fader. Mikael tage vård om hans ande.»

Till läsningen: 1 e är tydligt stunget. Nedre delen av bst i 4 r är bågförmig; möjligen fortsätter denna bågböjda linje åt vänster in mot hst. Djupa och tydliga punkter utmärka de stungna runorna: 8, 11, 17, 21, 25, 60, 76 e. Övre delen av 16 t är borta; möjligen finnas svaga spår av bst. Bst i 26 f och 29 n äro svaga. Alla runor i 30—33 iuar äro fullt säkra. I senare delen av inskriften, fr. o. m. 44 i, stå runorna mycket tätt. 57 s har en abnorm form. 62 t har endast halv runhöjd; tydligen för att spara plats har ristaren pressat in det under bst till 61 f. På liknande sätt förhåller det sig med 66 a och med 74 i. Inskriften i huvudslingans slutar med 74 i. Återstoden står i en bågböjd kort slinga, som upptill förenar huvudslingans ändar med varandra. Alla runorna i 73—77 mihel äro fullt säkra. 78 k är icke stunget. Ordet 78—81 kati är fullt tydligt. Bst i 85 a sitter påfallande lågt, tydligen för att undgå kollision med bst i 84 h och 86 n.

Rhezeliuss: 8 i, 21 i, 60 i. F. ö. är läsningen fullkomligt riktig. Fa 5 återger Rhezelius' läsning; 12 i har dock utelämnats, och likaså saknas slutet (fr. o. m. 73 m). — Hadorph: 8 i, 17 a, 25 a, 60 i. Efter 74 i ett sk (:). B 198: 8 i. 16 t är fullt i behåll. 25 i, 75 n (sålunda 73—77 minel). — Dybeck: 8 i, 39 e, 75 h (sålunda 73—77 mihel). — Brate: 8 e, 75 h.

38—45272. *Upplands runinskrifter.*

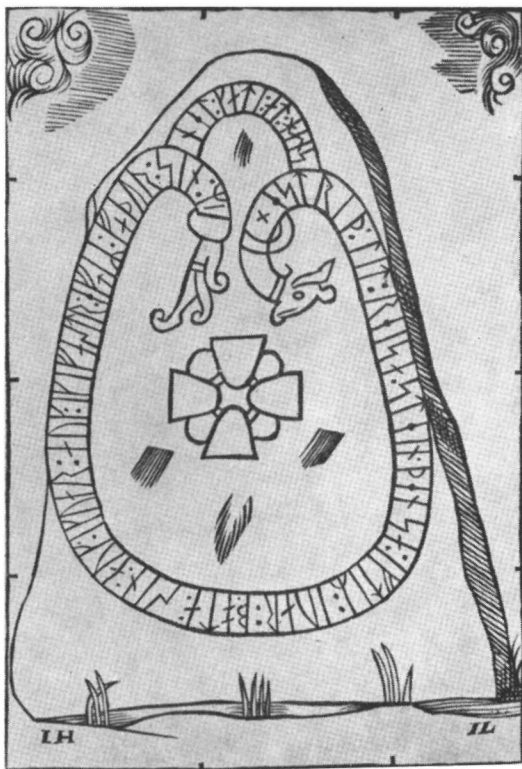

Fig. 198. U 478. Ängby, Knivsta sn. Efter B 198.

Hallr á Síðu, att S:t Mikael skulle bli hans *fylgiuengill*, om han mottog den kristna tron. I en dansk runinskrift från 1100-talet (*DR* 111) förekommer önskan **niklaos : gæti**, d. v. s. S:t Nikolaus beskydde (själen). Verbet *gæta* styr visserligen ursprungligen genitiv (*gæta hesta, kúa, lands* o. dyl.), men har säkerligen tidigt i fornsvenskan, liksom det likbetydande *göma*, kommit att styra akusativ.

Det är mycket intressant, att i en uppländsk runinskrift möta namnet på ärkeängeln Mikael. Han anropas här för att i sin vård taga den dödes ande, i stället för Gud eller Gud och Guds moder, som vanligen nämnas i dylika själaformler. Jfr Hogrän-stenen på Gotland (*L* 1571): **santa mikal hiel[bi sial h]ans** och Tillitse-stenen på Lolland (*DR* 212): **kristr · hialbi · siol · hans aok · santa · migael**, samt i synnerhet på flera runstenar på Bornholm: Ny-Larsker 2 (*DR* 380): **kuþ : tr(u)tin : hi(a)lbi : hans : ont : auk : sata : mikial**, Öster Larsker 2 (*DR* 398): **kristr : hialbi : siolu : hans : auk : sata : mikel : auk : sata : maria**, Klemensker 1 (*DR* 399): **kristr : hialbi : siolu : (auþ)biarnar : auk : ku[niltar] : auk santa mikel : i lius : auk : baratis**, Klemensker 4 (*DR* 402): **kuþ × hialbi × siol × hans × auk × sata × mihel ×**. Om S:t Mikael i tidig nordisk kristendom se Ellen Jörgensen, *Helgendyrkelse i Danmark* (1909), s. 6 f., F. Paasche, *Kristendom og kvad* (1914), s. 33 f., 42 f.

Ärkeängelns namn har i de nordiska fornspråken i regeln *k*-ljud: isl. *Mikiáll*, fsv. *Mikial* (*mikiálsmassa* o. dyl.); likaså i de flesta runinskrifter. Inskriften Klemensker 4 (*DR* 402) har emellertid i likhet med Ängby-stenen formen **mihel**. Detta återger säkerligen en folklig uttalsform med frikativ konsonant, motsvarande lat. *ch* i *Michael*.

Om kvinnonamnet *Æstrið(r)* se *Danmarks Runeindskrifter*, sp. 632 och där cit. litt. — Huruvida namnet 30—33 **iuar** återger ett *Ioarr* eller ett *Ivarr*, är omöjligt att avgöra. Samma namn

¹ Jfr en strof av Arnórr jarlaskáld: *Mikáll vegr þat's misgört þykkir, manvitsfróðr, ok alt it góða* (*Den norsksjandske Skjaldedigtning*, B: 1, s. 326).

Den felaktiga form 73—77 **minel** i B 198 blev väl i allmänhet uppfattad som ett ord *minnihell* 'minnesten' (så t. ex. U. W. Dieterich, *Runensprachschatz*, s. 379). Liljegren skriver *M̄inel*, d. v. s. *Mimmel*. En mycket djärv tolkning har Peringskiöld: »Minel gömme hans anda, NB. thet lär utthtydas Minoes servet spiritum eius, ty Minoes troddes emottaga och döma öfver de dödas Siälar.» J. Göransson har i inledningen till *Bautil* (s. 5) översättningen: »Min Thor gäte and hans.» Dybeck har rättat läsningen till **mihel** och anmärker: »Således (St.) *Mikael* i stället för 'minneshäll' (*minel*).»

C. Säve översätter (i *UFT* h. 5) inskriftens sista sats: »(Sankte) Mikaël fröjde hans ande», och Brate: »Mikael glädje hans ande!» Tydligen ha dessa båda forskare i formen 78—81 **kati** velat finna en motsvarighet till isl. *kæta* (tt) 'glädja, roa' (till adj. *katr* 'glad, uppsluppen'). Vida sannolikare torde emellertid vara, att 78—81 **kati** återger ett *gæti*, pres. konj. av fsv. och isl. *gæta* (tt) 'vakta, vårda, taga vara på, taga i sin vård eller sitt beskydd'. Jfr isl. *Guð gæti mín!*; *fela sik undir Guz gæzlu; gæzluengill* 'skyddsängel'. Enligt *Njals saga*, kap. 100 (101), har missionären Tangbrand sagt, att ärkeängeln Mikael väger både gott och ont,¹ och han lovade den isländske hövdingen

förekommer Sö 140, Ög 130, L 1237 Vallsjö sn (Smål.), DR 74, i alla dessa inskrifter tecknat **iuar**. Såväl *Ioar* som *Ivar* är rätt vanligt under medeltiden (Lundgren-Brate). Det är snarast förvånande, att de så sparsamt förekomma i inskrifterna.

I UFT h. 5, s. 24 anmärkes till denna inskrift, att »det är icke osannolikt, att namnet *Ivar* är ett ristfel, för *Ikuar* el. *Ingvar*, alldenstund å tvänne Hargs-stenar i Skånella socken, Lilj. 436 och 437, nämnes en *Estrid*, hvilkens man var *Ingvar* (*Ikuar*) och som också hade en son med namnet *Ingvar*». De inskrifter, som här åsyftas, äro U 309 och U 310, vid Harg, Skånella sn. Den *Estrid*, som här omtalas, har haft en man *Ingvar* och sönerna *Ragnvald*, *Sigvid*, *Ingvar* och *Jarlabanke*. Ängby-stenens *Estrid* har haft en man **iuar** och sönerna *Ingvar* och *Ingefast*. Två namn äro visserligen gemensamma. Men det förefaller knappast troligt, att det är fråga om samma familj. Och det finnes icke tillräckliga skäl att antaga, att ristaren, som i övrigt har en mycket vårdad ortografi, skulle ha begått ett fel just i det viktigaste namnet i inskriften, i namnet på den man, över vilken stenen är rest.

Ängby-stenen har form av en triangel, med en mycket bred fot och med båda sidorna jämnt konvergerande mot den spetsiga toppen. Ristaren har sannolikt haft svårigheter att till denna stenyta finna ett lämpligt mönster. Han har använt samma komposition, som han nyttjat i flera andra fall, på U 457, U 467 och U 474, men han har på grund av stenens form varit nödsakad att vända det upp och ned. Det bör ha gjort ett egendomligt intryck på hans samtida, som voro vana vid den traditionella anordningen på runstenarna, med ormslingans huvud och stjärt nedtill på stenen.

Ristaren har icke signerat sitt verk, men det kan icke råda något tvivel om att han är Torbjörn, som har tecknat sitt namn på den mycket likartade Tibble-stenen U 467. Om Torbjörn se särskilt U 379.

479. Prästgården, Alsike sn.

Pl. 91.

Litteratur: B 1127, L 567, D 2: 232. J. Bureus, Fa 6 s. 73 n:r 137 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 1, Fa 1 s. 3; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal 1682; J. Peringskiöld, Monumenta 3, bl. 153; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 250; G. Stephens, ONRM 2, s. 623, 3, s. 279; E. Brate, Anteckningar 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1127); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen står strax V om Alsike prästgård, på norra sidan av landsvägen. Stenens båda stycken voro tidigare sammanfogade med järnkrampor. Dessa borttogos 1940, varjämte stenen hopfogades med stenkitt och restes.

Bureus har själv upptecknat inskriften; den fanns »vidh Alzeke Prästegård Bergha» (Fa 6), »AlsEke Prästegård» (Fa 5). — I Ransakningarna meddelas, att »Wedh Alsike Prästegårdh finnes i Runsteen». Hadorph börjar sin resa i Ärlinghundra härad här i dess nordligaste socken: »Den 23 Sept. 1682 reste iag till Erlinghunds härad — först till Knifstad dher iag thenne sten vid prestegården afrijtade.» Hadorph skriver felaktigt Knifstad i stället för Alsike. Träsnittet i Peringskiölds Monumenta har påskriften: »Wijd Alsike Prästegård på sudra gärdet wid vägen, straxt uthom stora tompten» (B 1127: »I Prästegården vid Alssike S.», L 567: »Prestegårdens S. gärde»). På träsnittet antydes genom skraffering, att stenen var söndersprucken ungefär på mitten. Dybeck återfann endast det nedre stycket av stenen; det låg »utanför trögården, vid vägen». Senare har överstycket kommit till rätta, och stenen stod år 1909 på sin nuvarande plats, med de båda styckena sammanfogade med järnkrampor.

Grå granit. Höjd 1,80 m., bredd (över korsmitten) 1,10 m. Stenen är mycket grunt huggen,

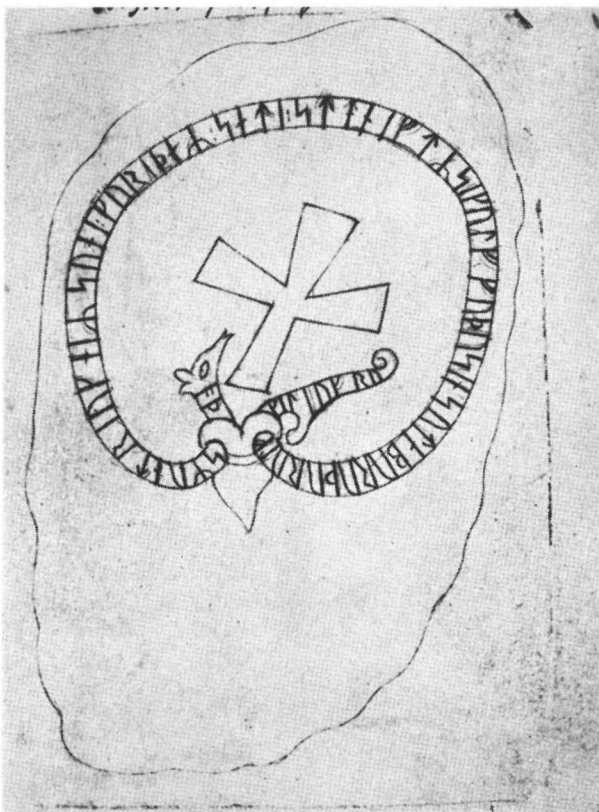

Fig. 199. U 479. Prästgården, Alsike sn.
Efter kopparstick av Bureus.

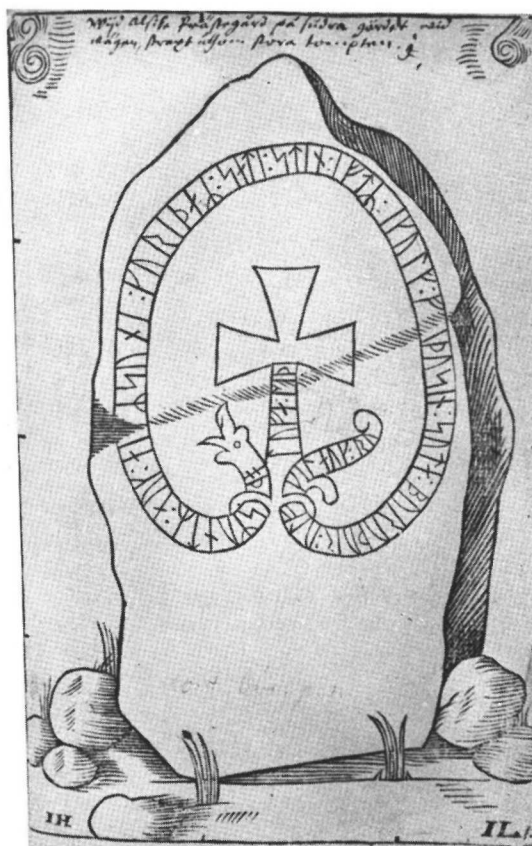

Fig. 200. U 479. Prästgården, Alsike sn.
Efter B 1127.

med fina smala linjer. Inskriften är därför ganska svårläst. Dock är ytan ej förstörd, och läsningen torde vara säker.

Inskrift:

× **ousmuntr : auk : e - ir : sunir : kuripar : situ : stin : iftr : sikulf : f - þu sin : suta : burupur : ulfkil :**
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
iuk : ru lufa : - ipi
 70   75   80

Asmundr ok e - ir, synir Gyridar, settu stæin æftir Sigulf, faður sinn, Sota broður. Ulfkell hiogg ru[nar], Lofa liði.

»Åsmund och e - ir, Gyrids söner, satte stenen efter Sigulv, sin fader, Sotes broder. Ulvkel högg runorna, Loves följesman.»

Till läsningen: Sk framför l o är svagt, men sannolikt. l o har bst endast på v. sidan av hst. Andra runan är oviss. Den har allmänligen uppfattats som þ (Bureus, Liljegren, Dybeck, Brate). Men den skiljer sig mycket starkt från inskriftens övriga þ-runor. Den liknar mycket mera ett u. Bst börjar uppe vid övre slinglinjen (i olikhet mot þ). Nedre delen av bst saknas och har sannolikt aldrig varit utförd. I sin nedersta del svänger visserligen bst svagt inåt mot hst, men detta beror sannolikt på att ristaren har velat undvika kollision med den mötande ornamentlinjen. Runan är snarast ett u, som har blivit något smalare än vanligt på grund av utrymmet. Övriga runor i första namnet äro fullt klara. Bst i 9 a är ytterst svag.

12 **e** är tydligt stunget. Den därpå följande runan är skadad, därigenom att den står i kanten av den spricka, som här går tvärs över stenen. Ett stycke i stenens kant är avslaget, varigenom övre delen av runorna 13—14 ha gått förlorade. Skadan fanns tydligen redan på Bureus' tid. Hst i runan 13 är svag; en bst som för **a** är svagt synlig; möjligt är, att runan har varit **h**. 17 **u** är knappast stunget; icke heller 21 **k**. 20 **r** står i en avsats på stenen; övre delen är svag, delvis bortnött, men nedre delen med bst tydligare, och runan är absolut säker. I 22 **u** finnes en svag fördjupning, troligen ej huggen. Alla runorna i 28—31 **situ** äro fullt säkra, ehuru matta, 36 **i** är icke stunget. 40 **s** är mycket svagt, närmast osäkert. 41 **i** har på mitten en grund utvidgning, som emellertid ej torde vara huggen. 42 **k** är icke stunget. Av 47 **u** finns endast nedre delen av en rak stav i behåll, som lutar avsevärt åt höger, tydligen för att undgå de långt utsträckta bst i 46 **f**. Övre delen av runan är borta. Runan kan icke ha varit **a**, ty då skulle ovillkorligen någon del av bst ha funnits kvar. Avståndet till 48 **p** är emellertid stort, och det förefaller därför sannolikt, att runan har varit ett vinkelformat **u** $\wedge$, ungefär sådant som det tecknas av Bureus (se nedan). Efter 49 **u** finns intet sk. 55 **t** går icke upp till övre slinglinjen. Liknande 64 **u**. 53—74 **suta : burupur : ulfkil : iuk : ru** är tydligt och säkert. Fortsättningen av ordet **runar** finnes icke huggen på stenen. 75—78 **lufa** är fullt tydligt. En hst i r. 79 är tämligen tydlig; därefter går sprickan mellan stenens båda delar över slingan. Avståndet till närmast följande runa, 80 **i**, gör det sannolikt, att en bst har funnits. Men huruvida det varit **l**, **r** eller **u**, kan ej avgöras.

Bureus (F a 6): 2 **p**, 9 **i**, 12—15 **e - r**; 20 **r** fattas; 31 **i**, 47 **u** (tecknat $\wedge$), 75—82 **lufa** : - - - -. Bureus anger tydligt, att inskriften har varit skadad på precis samma ställen som nu, genom sprickan tvärs över stenen. F a 5: 9—15 **iukeia**, 28—35 **sati : sten**, 46—49 **fuþu**. — Hadorph: 2 **p**, 9 **a**, 12—15 **eia**; 20 **r** fattas; 28—31 **sati**; 40 **s** fattas; 46—49 **fuþu**; 75—82 **lufi lipi** (eller **lufi ikni**). B 1127: 2 **p**, 12—15 **ai - r**; 20 **r** fattas; 28—31 **sati**; 40 **s** fattas; 46—49 **f - þu**; 70 **a**; 75—82 **lufa lipi**. — Dybeck: 2 **p**, 12—13 **ea**, 70 **a**, 75—78 **lufa**. — Brate: 2 **p** (»**p** är alldeles tydligt»); 12—15 **ehia**. Om r. 13 anmärker Brate: någon runa »kan ej med säkerhet fastställas; de fåror, som finnas, synas närmast antyda ett **h**, som blivit mycket matt». 20 **r**, 28—31 **situ**, 41 **e**. Av r. 47 finnes »blott 4 cm. av en stav nedifrån, som lutar starkt åt höger; B 1127 visar åter blott en stav, som lutar åt vänster men som nu är bortslagen i remnan mellan stenens båda stycken. Runan har troligen varit **u**, ty om den varit **a** eller **o**, tyckes det, att spetsen av vänstra känne-strecket borde synas.» 79 **p**?

1—8 **ousmuntra** är namnet *Asmundr*. Ristaren har varit tveksam om huru han skulle teckna första vokalen; han har därför använt både **o** och **u**. Tydligen har vokalen i hans uttal varit starkt labialiserad, i varje fall icke rent **a**. — Det andra namnet kan icke säkert tolkas, då två av de fyra runorna äro skadade och ovissa. Möjligen **ehia**, vilket skulle kunna vara ett *Ægir*. Ett sådant namn tycks ha funnits under medeltiden (se Lundgren-Brate: *Æger*). — Om kvinnonamnet *Gyrið(r)* se U 77. — Mansnamnet *Sigulfr* synes f. ö. icke vara belagt i inskrifterna. I medeltida urkunder finnas sparsamma belägg, alla från Uppland (Lundgren-Brate). I västnordiska källor saknas det, med undantag av ett belägg, betecknande nog från Jämtland. Namnet synes sålunda ha varit företrädesvis svenskt. — Om namnet *Soti* se U 54 och nedan U 480; om namnet *Ulfkell* se U 100. — *Lofi* är tidigare känt såsom mansnamn från inskriften U 64.

Ristarens namn är *Ulfkell*. Han är f. ö. icke känd. Han synes stå ristaren Torbjörn nära, som varit verksam i Ärlinghundra härad och Sigtuna (se U 379). Att han har lärt av denne, visar såväl ornamentiken som runorna. Ett typiskt drag är att han har × vid inskriftens början, men f. ö. : såsom skiljetecken. Men *Ulvkel* är långtifrån en så omsorgsfull och skicklig ristare som Torbjörn. Hans runor äro ojämna och ofta osäkert tecknade. Framför allt är hans ortografi osäker. Han använder **r** i **ousmuntra**, har inskott av **u** i **burupur**, utelämnar runor i **ifta**, **f - þu**, **iuk**, utelämnar halva ordet i 73—74 **ru**. Detta sista förekommer också hos Öpir, med vilken

ristare Ulvkel f. ö. icke visar någon likhet. Det är under sådana förhållanden synnerligen vanskligt att bedöma värdet av formen 46—49 **fupu**, om nu den andra runan verkligen har varit **u**, vilket förefaller sannolikt. Former, som tyda på u-omljud i detta ord, äro dock rätt väl styrkta: **fupur** U 341, **fupor** U 234, **fojur** U 32, 34, Sö 115, L 2 Råby, Håtuna sn, L 29 Svarsta, Håbo-Tibble sn, L 117 Håmö, Läby sn, L 576 Örby, Lagga sn, **faupur** Sö 382, L 258 Åbyggeby, Vendels sn. Sannolikt har *a* i detta ord labialiserats till *ø* genom u-omljud i förening med den föregående labiala konsonanten *f*. Förmodligen har uttalet varit växlande: dels det ljudlagsenliga *føður*, dels det genom utjämning inom böjningen uppkomna *faður*.

Oklar är innebörden av inskriftens sista ord, 75—82 **lufa : lipi**. De stå för sig, ristade på korsets fot. Det är sålunda icke säkert, huruvida de utgöra ett självständigt meddelande eller ansluta sig till något i det föregående, i så fall snarast runslingans sista sats **ulfkil : iuk · ru**. Brate översätter **lufa : lipi** 'med handleden'. Möjligen är det en bestämning till *Ulfkell*, **lipi** måste i så fall vara substantivet *liði*, m. 'följeslagare, hirdman', känt från Karlevi-stenen (*DR* 411). *Lofa liði* skulle i så fall innebära, att Ulvkel har tillhört Loves *lið*, ett krigarfölje vars anförare har varit en man vid namn Love.

Ristningen har två kors, liksom exempelvis den av Torbjörn ristade U 474. Båda äro mycket enkla. Det övre har samma form som på U 461.

480. Tagsta, Alsike sn.

Pl. 91.

Litteratur: B 1131, L 568, D 2: 233. J. Bureus, *Monumenta Sveo-Gothica Haetenus Exsculpta* (1624), n:r 31, Fa 6 s. 74 n:r 143 (Bureus' egen uppteckning), Fa 5 n:r 2, Fa 1 s. 3, Fa 10: 1 n:r 31, Fa 10: 2 n:r 33; *Ransakningarna* 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal* 1682; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 153; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 219; E. Brate, *Anteckningar* 1909 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (i Fa 10: 2), träsnitt (*Mon. Sveo-Goth.*, Fa 10: 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 1131); Dybeck a. a.; Brate foto 1909 (ATA).

Runstenen står i södra kanten av en liten skogsbacke, ung. 80 m. N om landsvägen Alsike kyrka—Knivsta station, strax Ö om en gärdesväg, som ung. mitt emellan Skäggesta och Tagsta går norrut från landsvägen. Marken tillhör nu Hagelstena, men är köpt från Tagsta. Stenen restes här år 1940. — Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Sigtuna».

Stenen fanns enligt Bureus »I Takstadha gärde i Alzäke» (Fa 6, Fa 10: 2), »Tackstad i Gärdet» (Fa 5), »Widh Takstad i Alzeke» (*Mon. Sveo-Goth.*). — I *Ransakningarna* uppges, att en runsten finnes »wedh Tagestadh». Hadorph: »Takstad gärde wid vägen.» Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Tacksta på gärdet wid vägen», »mitt för Hagstena by» (B 1131: »Tackstops Herregård i Alssike S.», L 568: »Takstad, vid vägen, midt för Högstena»). — Dybeck meddelar, att stenen »ligger på en höjd i södra gärdet». Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Sigtuna» (1865) »låg stenen som bro i gärdet N.W. om Hagelstena». Tydligt är, att stenen icke alltid har funnits på samma plats som nu. Den har ursprungligen stått i gärdet, nära vägen, mitt för Hagelstena, men i senare tid, troligen omkring 1865, blivit flyttad upp till stenbacken.

Gröngrå granit med ljusare fläckar. Höjd 2,85 m., över nuvarande markytan 2,20 m., största bredd 1,65 m. Ytan är slät och jämn. Ristningen är synnerligen väl utförd, utomordentligt tydlig och väl bevarad. Linjerna äro breda, djupa och jämna. Mot den mörkare stenytan stå de ristade linjerna ljusa. Varje runa i inskriften är fullt säker.

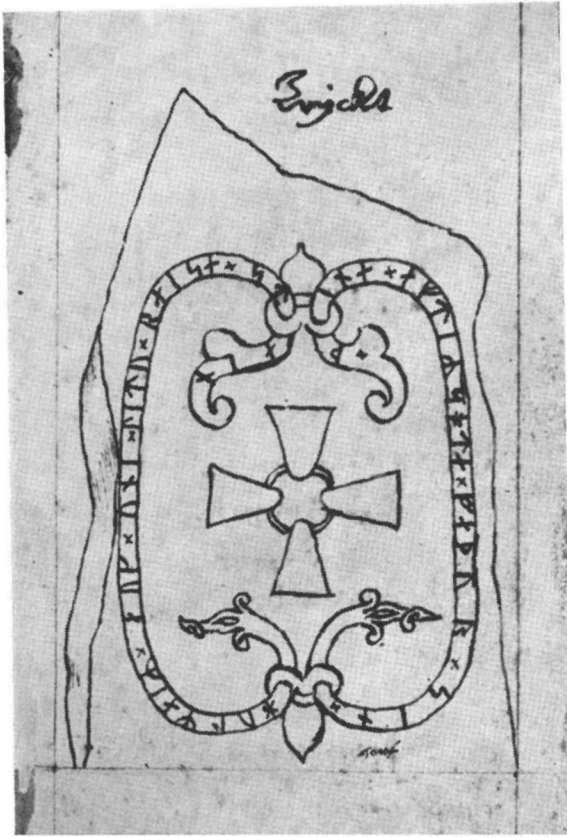

Fig. 201. U 480. Tagsta, Alsike sn.
Efter teckning av Bureus.

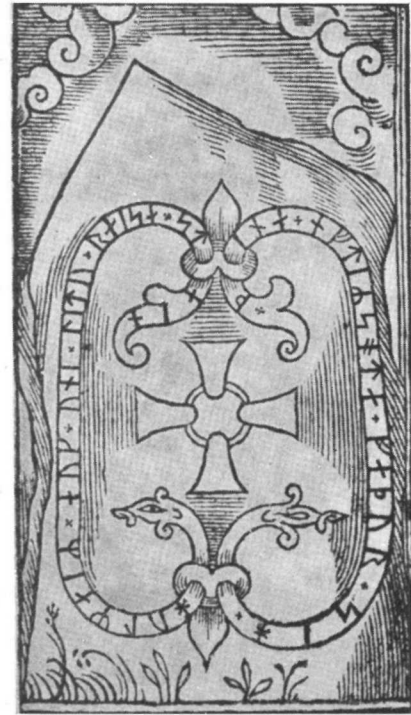

Fig. 202. U 480. Tagsta, Alsike sn.
Efter träsnitt av Bureus.

Inskrift:

× hulmair × auk × kuni × litu × raisa × stain × × pina × effir × sota × faður sin ×
5 10 15 20 25 30 35 40 45

Holmgæirr ok Gunni letu reisa stæin þenna æftir Sota, faður sinn.

»Holmger och Gunne läto resa denna sten efter Sote, sin fader.»

Till läsningen: 11 **k** är icke stunget. På 33 **e** finnes en grund fördjupning, sannolikt huggen. Intet sk efter 46 **r**.

Bureus (F a 6): 11 **k** saknas (11—14 **uni**), 33 **e**; F a 10: 2: 11 **k** saknas, 33 **a**, sk saknas framför 1 **h** och efter 28 **n**; *Mon. Sveo-Goth.*: 11 **k** saknas, 33 **n**, sk saknas framför 1 **h**, efter 28 **n** och 37 **a**. — Hadorph: 11—14 **kuni**, 24—28 **stain**, 33 **e**. B 1131: 11—14 **kuni**, 24—28 **stain**, 33 **e**; intet sk efter 46 **r**, ej heller framför 29 **p**. — Också Dybeck saknar sk framför 29 **p**; däremot har han sådant efter 46 **r**. — Brate har × efter 46 **r**.

1—7 **hulmair** är sannolikt en felristning för **hulmkair**. Ristaren har, sedan han huggit **m**, förbisett **k** på grund av likheten mellan **m**- och **k**-runorna. Om namnet *Holmgæirr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. — Om namnet *Gunni* se Sö 188. — Om namnet *Soti* se U 54. Runstenen U 479 vid Alsike prästgård, 1½ km. V om U 480, är rest över en man Siguly, »Sotes broder». Då namnet Sote är rätt ovanligt, är det mycket sannolikt, att Sote på U 479 och U 480 är samme man. De båda runstenarna måste då vara ungefär samtida. Vi lära genom inskrifterna känna flera medlemmar av samma släkt:

Sote	Sigulv g. m. Gyrid
Holmger Gunne	Åsmund e-ir

U 480 är en skickligt utförd, ehuru starkt stiliserad ristning. Den tillhör en grupp av runstenar, som man med goda skäl har tillskrivit Fot, t. ex. Jarlabanke-stenarna U 127, 164, 212, 261. Jfr särskilt den av Fot signerade stenen U 167, som har samma mönster, ehuru anpassat efter stenens form, och samma karakteristiska runformer. Att det är samme ristare, som har utfört U 480 och de nämnda Jarlabanke-stenarna, torde i varje fall vara ovedersägligt.

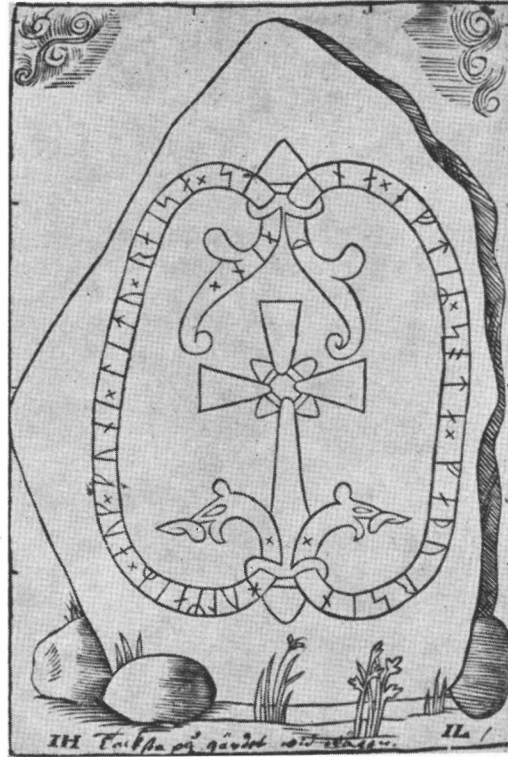

Fig. 203. U 480. Tagsta, Alsike sn. Efter B 1131.